

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Aile

Mezari

Herkül

Millas

Herkül Millas, 1940'ta Ankara'da doğdu ancak 1971'e kadar İstanbul'da yaşadı. Feriköy Rum ilkokulundan sonra orta, lise ve üniversiteyi Robert Kolej'de (bugün Boğaziçi Üniversitesi) okudu ve inşaat mühendisi oldu. Türkiye İşçi Partisi'ne katıldı (1962), askerliğini Muş'ta çavuş olarak yaptı ve 1968-1970 yıllarında mühendis olarak çalıştı.

12 Mart 1971'den sonra Atina'ya yerleşen Herkül Millas, on beş yıl zemin mühendisi olarak Yunanistan, Bahreyn, Katar, Endonezya'da çalıştı. Suudi Arabistan'da kendi araştırma şirketini kurdu. Bu yıllarda Türkçe ve Yunancadan karşılıklı şiir çevirileri yaptı. Bu alandaki kitapları yirmiden çoktur.

1990-1995 yıllarında Ankara Üniversitesi'nde Çağdaş Yunan Dili bölümünün kuruluşunda çalıştı ve dil ve edebiyat dersleri verdi. Bu yıllarda Siyasal Bilgiler'de siyaset bilimi dalında yüksek lisans ve doktorasını tamamladı (1998). 1999-2010 yıllarında Yunanistan'da ve Türkiye'de çeşitli üniversitelerde dil, edebiyat ve siyaset tarihi dersleri verdi.

Herkül Millas'ın tarih yazımı, siyaset bilimi, edebiyat, dil, kimlik, okul kitapları, ulusal algılamalar ve Türk-Yunan ilişkileri konusunda çalışmaları, ondan çok kitabı ve pek çok makalesi vardır.

1992'de Abdi İpekçi Barış (özel) ödülünü, 2004'te Yunan Yazarlar Birliği'nin Dido Sotiriou ödülünü, 2005 yılında Türkiye Yayıncılar Birliği'nin Düşünce ve İfade Özgürlüğü ödülünü aldı.

Evy ile evlidir ve iki oğlu, dört torunu vardır. Gençliğinde atletizmde Türkiye 100 metre birincisi oldu (1962), 2016 ve 2019 yıllarında masterler kategorisinde 100 metre ve yüksek atlamada Yunanistan birincisi oldu.

Aile Mezarı

AİLE MEZARI

Yazan: Herkül Millas

Editör: Neclâ Feroğlu

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Ocak 2020 / ISBN 978-605-09-6973-3

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Geray Gençer

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. Tic. A.Ş.

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.

Güven İş Merkezi, No: 6/13 Bağcılar - İSTANBUL

Tel. (212) 446 05 99

Sertifika No: 20699

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Aile Mezarı

Herkül Millas

**Doğan
Kitap**

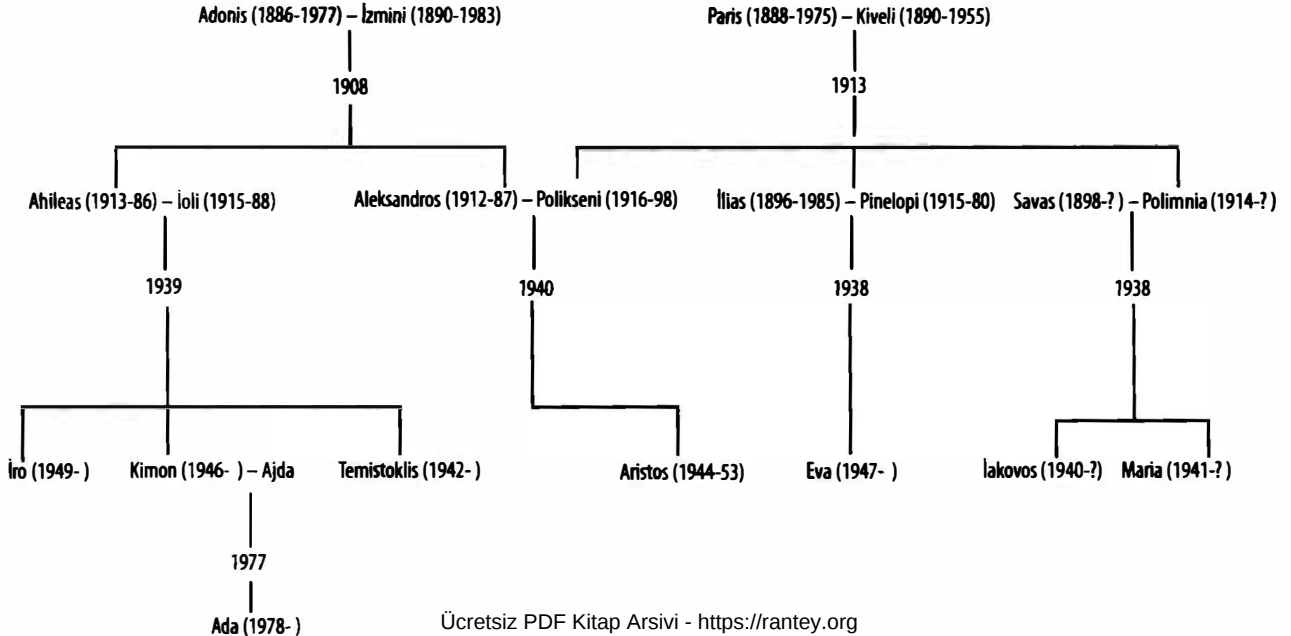
Evi'ye...

Okur için rehber

Bu öykü tek bir kişi hakkındadır. Ama her zaman olduğu gibi kişi süreç içinde farklılaşıyor ve pek çok yanı farklı insanlar olarak işlev görüyor. Burada da aynı biçimde birey pek çok kişi olarak yer alıyor: gençler, yaşlılar, kadınlar, erkekler, farklı din, dil sahipleri vb. Okura önerim, her birinin konumunun ve rolünün, hikâyenin başında sunduğum soyağacındaki yerine göre düşünülmesidir. O sayfa elinizde hazır bulunsun.

Soyağacında yirmi bir kişi bulacaksınız. Ama hikâyemizde bu “aileye” ait olmayan başkaları da var: Terpsihori, babası ve eşi Zaharias; adının anlamı erdem olan ama dedikoducu olan Areti; piyano dersleri de veren Matmazel Lianopulu; patrikhanenin avukatı İason; Ayasofya yeniden kilise olmadığı için hiç evlenmemiş olan Artemis; Lenin’e karşı savaşmış olan Rus Feodor ve Nikolai kardeşler; şarkı söyleyen iki İspanya Yahudisi; kılıç artığı bir Ermeni kadın. Ve bazı Türkler: yazar tarafından çok sevilen Ali Bey; adına rağmen hiç adil olmayan Adil Bey; çok iyi insanlar olan Nuriye ve oğlu Hasan. Öykümüz açısından daha az önem taşıyan ama herkes kadar eşit haklara sahip olması gereken başkaları da var.

İki aile

Birinci bölüm

İstanbul, Ekim 1957

“Yine aynı terane” diye düşündü Aleksandros, mezarı satın alması için ekonomik yardımını isteyen mektubu okuyunca.

“Ne dedin?” diye karısı mutfaktan bağırınca, “Yine aynı terane” lafını ağzından kaçırdığını anladı.

Polikseni sorusunu tekrarlamadı, ama bu iyi bir işarettir demek de değildi. Eşi mektubun “yine” ne tür bir isteği dile getirdiğini kesin anlamıştı ve şimdi gelip yeniden kafasını ütüleyecekti. Son tartışmalarında iki yıl önce ölmüş olan annesinin mezarını bulamamalarının hesabını bile ondan sormuştu.

“Mezarlık değil bu, bostan hemen hemen, yalnız karpuz ve kavun ekmiyorlar, insan ekiyorlar. Onlar da yaprak çıkarmadıklarına göre mezarı bulabilirsen bul” demişti Polikseni.

Bunda onun ne suçu olabilirdi ki? Polikseni’nin annesini nereye gömdüklerini hatırlayamayan kendi kızıydı. Heybeliada mezarlığının yoksul olmasının sorumlusu da kendisi değildi; ölülerin yaprak çıkarmamalarının hesabını verecek olan da kendisi olmamalıydı. Annesinin, doğduğu ve yaşamış olduğu mekâna en yakın mezarlığa gömülmesine bütün aile birlikte karar vermişti. Onlar karar vermişti, kendisi değil. Şimdi de bulunamayan mezarın hesabını o verecek değildi, doğal olarak. Ölüleri için doğru dürüst bir mezar oluşturmayanlar şimdi şikâyetle bulunuyorlardı.

Polikseni ellerini peçeteyle silerek odaya girdi.

“Yine mezar hakkında yazdı, öyle değil mi? Kaç düğme istiyor şimdi?”

“Düğme” dediği Türk Lirası’ydı. Atina’yla mektuplaşmalarında şifre kullanıyorlardı. Türk resmi çevreleri Yunanistan’a para gönderdiklerini anlarlar diye kaygılıydılar. Mektuplarının postanede kontrolden geçirildiğine inanıyorlardı. Mektuplarında şu tür cümleler kurarlardı: “Büyükannenin ihtiyaçları için üç yüz düğme gönderiyorum.” Bazen boş bulunup daha da büyük hatalar yaparlardı: “Senden istediğim ilaç aslında çok ucuzdur; üç buçuk düğme.”

Aleksandros tartışmanın nasıl seyredeceğini tahmin edebiliyordu. Gerilim ve zaman kaybı değildi asıl derdi; bıkkınlıktı. Bu konu onu bezdirmişti. Sıkıntısını göstermemeye çalıştı.

“Bir isteği yok aslında, yalnızca yapabilir misin diye soruyor.”

“Yani neyi yapabilir misin?”

“Mezar için yardımcı olabilir miyim?”

Polikseni kararlı bir biçimde durumu bir daha anlattı. Paraları olduğunda “Öncelik bizim mezarlardır” dedi. Yalnız annesinin değil, Aristos’un mezarı da hâlâ bekliyordu. Aleksandros, eşinin haklı olduğunu biliyordu. Özellikle oğulları Aristos’un mezarı için acilen bir şeyler yapılmalıydı. Annesinin ölümünden bir hafta önce, “olaylarda”¹ tahrip edilmişti. Yapılanlara “kutsala hakaret” dendiğini de o zaman öğrenmişti. Atina gazeteleri öyle yazmıştı. Herhalde balyozla kırmışlardı merkez kapağı. Tam orta yerine gelen darbe yapmıştı bütün zararı, ikiye yarmıştı mermeri. Haç birkaç sıyrıkla kurtulmuştu. Onu tamir etmeseler de olurdu herhalde. Değiştirmek gerekmiyordu.

“Bir fark var. Ölüler bekleyebilir; ama bizim ihtiyar ölümün yaklaştığını düşünüyor, panik ya da ona benzer bir şey yaşıyor

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

1. “Olaylar”: 6-7 Eylül 1955 olaylarına İstanbullu Rumların verdiği ad.

sanıyorum, Atina'da bir mezarı olacak mı, bilmek istiyor. Yalnız benim için değil, diyor. Bu bir aile mezarı olacaktı.”

Bütün bunları son zamanlarda birkaç kez konuşmuşlardı. Ama sorun halledilmiyordu çünkü “dügmeler” bir türlü bulunamıyordu.

Polikseni o an en fazla neyi istediğini kestiremedi: susmalı mıydı yoksa bu tartışmayı sürdürmeli miydi? Aristos'un ölümünden sonra bu tür durumlar günlük bir sorun olarak yaşanıyordu. Her tartışma bir çatışmaya varıyordu. Oğullarının ölümüyle birlikte sanki bir şey daha yok olmuştu. Bir zamanlar var olmuş olan ve şimdi eksikliğini hissettiği bir şey. Herhalde sevgi değildi bu çünkü o zaten baştan beri yoktu. Evlilikleri görücü usulüyle olmuştu. Bu evlilikle gençliğinde kurduğu romantik evlilik hayalleri de tam olarak son bulmuştu. Bir ihtimal, “her şeyi olduğu gibi kabullenmek” kararlılığıydı kaybolan. “Hayat böyledir” derdi ve kendini buna inandırmaya çalışırdı. Ve inandırırda; evladının ölümüne kadar. O ölümden sonra hayatta tek bir yönün olmadığını, alternatiflerin de bulunduğunu düşünmeye başlamıştı. Son üç yıldır bu tür düşünceler vardı kafasında. “Belki bu tartışmayı sürdürmemem de olanaklıdır” düşüncesi geçti aklından.

Birden dönüp mutfağına yöneldi. Orası kendi mekânıydı. Aleksandros oraya gelmeyecekti, çünkü bu özelin ihlaliyle “diyalogu” tehlikeli bir aşırılığa vardıracağını o da biliyordu.

Biraz sonra Aleksandros'un sesini duydu:

“Ben İstanbul'a iniyorum, tam olarak ne zaman dönerim bilmiyorum; bir şeye ihtiyacın var mı, bir şey getireyim mi?”

“Olaylardan” sonra Heybeliada'da Polikseni'nin annesinin baba evinde kalıyorlardı. Evlendiklerinden beri kaldıkları Kurtuluş'taki evden kira ödememek için çıkmışlardı. Bu, bir bakıma akıllı bir karardı, ama öte yandan adada dostla-

rından ve akrabalarından uzak kalmışlardı. Yalnızlık duygusunu yaşıyorlardı.

“Böylesi daha iyi” demişti Polikseni, “bir sürü insanı görme durumunda da değiliz artık; epeyce masrafa neden oluyordu bu tür ilişkiler.”

Aleksandros Büyükada’dan hareket eden vapuru gördü. İskelede tek başınaydı. Pazar sabahı İstanbul’a kim inecekti ki! O an aklına, tanıdık biriyle karşılaşmayacağına göre ikinci mevki bilet almak geldi. Dönüşte vapurda tanıdıkların olma ihtimali büyüktü, birinci mevki biletini dönüşte alacaktı.

Ama kararının yanlış olduğunu vapura girince anladı. Arka taraflarda, bir önceki adadan binen birkaç Rum vardı. Kendisi ön tarafa, ikinci mevkiye geçti, fark edilememiş olmayı dileyerek. Vapurun açık olan kısmına çıktı ve temiz havayı tercih eder gibi görünmeye çalıştı. Kasım ayında pek rastlanmayan oldukça soğuk bir hava vardı. Burgaz ve Kınalı’dan geçerken içeriye geçti. Sahilden veya iskeleden birileri onu görebilirdi. Karaköy’e varınca vapurdan en son o çıktı ve bir daha ikinci mevki seyahat etmemeye karar verdi. Risk almanın anlamı yoktu.

Önce kardeşi Ahileas’ı görmesi gerekiyordu. Mezar konusunda kararı kendi başına almak istemiyordu, ne de mezar için gerekli paranın hepsini kendisince karşılanmasını. Bu bir aile mezarı olacaktı. Oraya ilk giren herhalde babaları olacaktı, sonra da herhalde anneleri. Ama sonra geri kalanlar, hepsi.

“Sen benim nerede öleceğimi nasıl bilebilirsin?” Ahileas abisini bu soruyla şaşırttı. “Belki Atina’ya hiç gitmeyeceğim, orada yaşamayacağım. Burada kalabilirim.”

Aleksandros bütün bu lafların bahane olduğunu biliyordu. Ahileas’a göre abisi ondan daha iyi bir mali durumdaydı. Her ikisi de kürkçülük yapıyordu ama Aleksandros’un ay-

nı zamanda bir satış mağazası da vardı; oysa Ahileas yalnız imalat alanındaydı. Ahileas bir dereceye kadar haklıydı belki, ama az da olsa bu mezar konusunda bir katkısı olmalıydı. Oysa tek kuruş bile vermek istemiyordu. Aleksandros kardeşinin Kurtuluş'taki caddeye paralel Savaş Sokağındaki dairelerinden ayrılırken gelini İoli'ye allahaısmarladık diyemedi. "Banyodadır" demişti kardeşi.

Şişli mezarlığına yürüyerek vardı. Ama önce Pangaltı'da ya da yöre Rumlarının tercih ettiği isimle söylendiğinde Hamam'da High Life pastanesine uğradı. Buraya eskiden Aristos'la sık gelirlerdi. Kendisi muhallebi yerdı, Aristos ise kazandibi, en sevdiği oydu. Şimdi sahanda iki yumurta ısmarladı, öğlen yemeği diye. Tatlı yemedi. Aristos'la burada birlikte yediklerini artık yemek istemiyordu.

Acelesi yoktu. Yarım saatte vardı Şişli'ye. Aristos'un mezarına son dört yıldır her pazar geliyordu. Bu gezinmeleri sevmiştir. Ama ev değiştirdiklerinden beri adadan inip gelmesi gerekiyordu. Bu yeni güzergâh hem zaman kaybıydı hem her gelişin hatırı sayılır bir maliyeti vardı. Ancak bu ziyaretler bir alışkanlığa dönüşmüştü, ara vermek istemedi. Mezarlığın içinde bulunan kiliseye uğramazdı. Aristos ona bir gün, o zaman dokuz yaşındaydı ve ölümünden biraz önceydi, "Anem gibi yapıp neden sen de kiliseye gelmiyorsun?" diye sorduğunda hemen cevap verememiştir. Sonra, "Tanrı her yerdedir, yalnız kilisede değildir" demiştir ve yeni bir duraksamadan sonra papazları sevmediğini de eklemiştir.

Aristos şimdi yeniden sorsa yine duraksayacaktı. Kilisenin havası her nedense onu sıkıyordu. Mekânın kendisi değil, oradaki insanlardı hoşuna gitmeyen. Yaşlı kadınlar ona cezaletin kanıtı gibi görünüyordu. İlahilerin sözlerinden hiçbir şey anlamıyorlardı ve davranışları bir mekanik alışkanlıktan başka bir şey değildi. Cemaatin "ileri gelen bayanları" adeta yeni giysilerini göstermek için geliyorlardı oraya. Genç kızlar

ve erkekler flört fırsatı arar gibi duruyorlardı. Papazlara da güveni yoktu. Bir keresinde perhiz haftası olan Kutsal Hafta süresinde, Küçükçekmece’de, herkesin çok iyi tanıdığı bir ruhani liderle bir kilo pirzolayı nasıl devirdiklerini anlatırdı. “Gel şu kuytuda yiyelim şunları, perhiz halk içindir” demişti tanıdığı metropolit. Kiliselerde şık giyimli sözde huşu içine ciddi ve saygılı duran beyleri de sevmezdi. Saygısız hallerini piyasada tanıdı.

Önce avucuyla mezarın üstündeki yarılmış mermere düşmüş olan kuru yaprakları temizledi ve sonra mezarlığın girişinde çiçekçi Çingene kadından satın aldığı kasımpatılarını dörtgen mermerden saksıya yerleştirdi. Tam bir sessizlik vardı. Mezarlığın etrafındaki yüksek duvar caddenin gürültüsünü engelliyordu. Bir süre bir şey olacakmış gibi, yapacak başka bir şey daha varmış gibi kararsız bekledi. Gitmesi gerektiğini anladı; evine dönmeliydi. Önce, Aristos’u yeniden yalnız bırakacağını, sonra saçma şeyleri aklına getirdiğini düşündü. “Daha fazla kalsam ne olacak ki?” Ama hemen ayrılmadı oradan. Bir tür suçlu hissetti ama neyi yanlış yaptığını kestiremedi. Onu kurtarmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Elllerinden ne geldiyse. Belki daha zengin olmaları gerekiyordu ama bu onların elinde değildi. Annesi onu bir hocaya bile götürmüştü; sözde mucizeler yaparmış bu adam. Üfürür tedavi edermiş, öyle derlermiş. Olacak şeyler mi bunlar!

İkinciye doğru tramvayla Karaköy’e vardı. Heybeli’ye dönmek için vapura bindi. Birinci mevkide Büyükkada’ya giden bir tanıdık gruba rastladı. Filipos’u Fener Rum lisesinden nispeten daha iyi tanıyordu. Aynı sınıftaydılar. İyi basket oynardı Filipos ama derslerde hiç iyi değildi. Sınavlarda Aleksandros’tan kopya çekerti. Mecburen bu gruba katıldı ve yanlarına oturdu. Atina’dan gelmiş olan Yanis adında bir misafirleri vardı. Birilerinin kuzeni oluyormuş. İstanbul’a ilk kez geliyormuş, onlar da şehri gezdirmiş, görülmesi gereken

yerlere götürmüşlerdi. Bu arkadaş grubu canlı ve neşeliydi. Şakalar, takılmalar, zekice laf atmalar, gülüşmeler gırla gidiyordu. Adalı Rumların hep yaptığı gibiydi davranışları. Bu tipik hareketlilik bir tür mazbut davranıştı, azınlık için bir *savoir vivre*, adabı muaşeret idi.

“Yanis hayatında ilk kez tavuklu pilav yedi, şimdi dikkat etmeliyiz, yediğini çıkarabilir.”

“İyi ki sonra Pandeli’de bir şeyler yedi de şimdi idare ediyor.”

“Bu poğaça çay eşliğinde yenir, yoksa seni köyden yeni geldin sanırlar.”

“Şu karşıda oturana ne dersin? Sana âşık oldu galiba. Ayasofya’dan beri peşimizde.”

“Yuh yahu, Yanis’i Abanoz Sokağına götürmedik! Hanımları da tanımış olurdu.”

“Senin aklın fikrin orda!”

“Ya sen Aleksandros, bu saatlerde böyle kendi başına do-laştığını biliyor mu eşin?”

“Söyle bakalım kiminle idin?”

“Yemin! Kimseye söylemeyeceğiz, sır kalacak.”

Aleksandros kendini genel duruma uydurdu. Grupla bir oldu: güleç, keyifli, kaygısız, capcanlı. En azından öyle görünmeye mecbur hissetti. O da imalı konuştu:

“Her şey de söylenmez ki! Alt tarafı bir pazar günüm var benim de, kendi payıma.”

Herkes bu söylenenlerin bir anlam taşımadığının farkındaydı. Buna rağmen her lafa gülüyorlardı. Genellikle hepsi birden konuşuyordu ve her biri diğeriyle göz teması kurmaya çalışıyordu; yoksa denize bakarak konuşmak durumunda kalacaklardı.

Ama pek bağırıyorlardı. Etrafta Türkler vardı ve rahat-sız olabiliyorlardı. “Kafamız sıstı” gibi bir uyarı gelebilirdi. Daha saygılı olanları, “Konuşacak ne kadar da çok şeyiniz var-

mış” diyebilirdi. Bu tür müdahaleler seyrekti, ama böyle bir şeyin olma ihtimali seslerin yükselmemesi için yeterliydi. Ama Yanis sorundu çünkü neden yüksek sesle konuşmaması gerektiğini, ona neden sürekli “bağırma” dediklerini bir türlü anlamıyordu. Gruptakiler ise nedeni söylemek istemiyor, utanıyorlardı.

Aleksandros mezarlığın sessizliğini özler gibi oldu. Ama daha çok ıssızlığını. O an onu sürekli bir gerilimde tutan yalnız bu tanıdıklar grubu değildi. Salonun nihayetinde Ali’yi de görmüştü, Heybeli’de herkesin Ali Bey dediği kimseyi. Bu adamı hiç sevmemişti. Sevmek bir yana gördüğünde bir hırs da duyardı. Sözde iyi bir öykü yazarıymış. Adada olduğu gibi yurt çapında da tanınmıştı. Ali Bey’i sevmesi için bir tür dolaylı baskı da hissediyordu. Çünkü Rumların da dediğine göre Türk veya Rum ayrımı yapmadan sıradan insanlar konusunda yazarmış. Belki de gerçekten durum böyleydi. Ama bunun mükâfatını fazlasıyla alıyordu. “İnsanlık satıp lira ve ün tahsil ediyor. Bizi kendi çıkarı için kullanıyor” diyordu Aleksandros.

En fazla duruşuna ve bakışına gıcık oluyordu. Ciddi bir hal takınırdı, olgun, soğukkanlı, rahat, feylesof hemen hemen. Herkesin onu tanıdığını bilir, ona baktıklarından haberdar, bu yüzden de gözlerini yere eğerdi. Üstelik bir de alçakgönüllüyüm havasındaydı yani. İçeride kapanık, kurumlu biri. Snob! Yalnız balıkçılar ve tavernacılarla arkadaşlık edermiş. Gözü başka kimseyi görmezmiş adeta. Ve her gece kafayı çekermiş. Tek iyi yanı içtikten sonra olay çıkarmamasıydı. Belki tek meziyeti buydu. Kimilerine göre hayat kadınlarıyla düşüp kalkarmış, başkaları eşcinsel olduğunu söylerdi. Her halükârda Aleksandros’a göre Ali pek normal değildi.

Arkadaşlarıyla vedalaştı ve Heybeli’de Ali Bey’den önce vapurdan indi. Ona selam vermek durumunda kalmak istemedi. O ise Aleksandros’a hep selam verirdi. Bu selamıyla ona ayrı bir önem vermiş gibiydi ve bu da ayrıca sinir bozucuydu.

Eve vardığında Polikseni'ye İstanbul'da gün boyu ne yaptığını kısaca aktardı. Yeniden mezar konusu açılmasını önlemek için Ahileas ile konuşmalarını aktarmaktan kaçındı. Yalnız onu gördüğünü söyledi. Aristos'u hatırlatmamak için *High Life*'ten söz etmedi. Mezarlıktan söz ederken yalnız yöreyi söyledi, "Şişli'ye gittim" şeklinde; dönüşte vapurda karşılaştığı tanıdıklardan da söz etmedi. Bu insanları Polikseni sevmez, onlarla bir arada olmak istemezdi. Onları kurumlu ve kendini beğenmiş sayardı. Zaten bu insanlarla arkadaşlık yapamazlardı, çok masraflı bir hayat biçimleri vardı. Müsriftiler. Ama Ali'den söz etti. Sözde umursamaz bir ifadeyle.

"Ali de vapurdaydı. Tabii ki birinci mevkide. Beni görmezlikten geldi. Herhalde Pasaj'dan dönüyordu. Bilirsin, Heybeli'nin rakısı ona iyi gelmiyor, ille de Beyoğlu'ndan olacak!"

Polikseni cevap vermedi. Aleksandros'un bunu kötülük olsun diye veya kıskançlıktan veya korkudan yaptığını biliyordu. Ama haksızdı. Ne şimdi, ne de geçmişte kendisi ile Ali arasında bir şey olmuştu. Bunu yıllarca önce açıkça söylemişti. Eşinin bu konuya sürekli dönmesinden rahatsız oluyordu.

Gece uyumak üzere yataklarına uzandıklarında, Ali'yle evlenmiş olsaydı hayatının nasıl farklı olabileceğini düşündü. Gülümsedi. Sonra da kendi kendine, "Neden gülümse-dim?" diye düşündü, "herhalde sorduğum soru gülünç ol-duğu için." İyi bir insan olsa da bir Türk'le evlenmesi nasıl mümkün olabilirdi? Ailesini, akrabalarını, dostlarını, hemen hemen bütün ada halkını inkâr edip Türkleşmesi mümkün müydü? Tabii durumu Ali bambaşka bir biçimde sunmuştu o güzel bahar gününde.

Polikseni üç kız kardeşin en küçüğüydü. Her birinin adı P harfiyle başlıyordu: Polimnia, Pinelopi, Polikseni. Dedele-ri Lambros, Heybeliada'ya genç yasta, 1875 yıllarında And-ros adasından gelmişti. Polikseni geliş yılını sorduğunda de-

desi bu göç yılını tam olarak hatırlayamamıştı. Bahçıvanlık yapmıştı. Oğlu da, yani üç kız kardeşin babası Paris de aynı mesleği sürdürdü. Yetiştirdikleri sınırlı sebze ve meyveyi ada içinde satarlardı. Hayatları çok sadeydi. Dede de, oğlu Paris de Heybelili kadınlarla evlendi. Şimdi Polikseni'nin babasına miras kalan iki bostanı evlenirken çeyiz diye almıştı. Paris yetmiş iki yaşında, hâlâ çalışıyordu.

Polikseni'nin annesi Kiveli yakın geçmişte, 1955'te kanserden ölmüştü. Bir bakıma şanslıydı, çünkü üç kızının da evlendiğini görebilmişti; her ne kadar bunun sağlanması için iki kızının uzak ülkelere gitmeleri gerektiye de. Pinelopi Mısır'a, İskenderiye'ye, Polimnia ise Sudan'ın Hartum kentine gitti. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce annesinin kuzeni Sofoklis bu evlilikler için aracı olmuştu. Sofoklis Heybeli Ruhban Okulu mezunuydu ve daha sonra Hartum'da piskopos olarak görev almıştı. Polimnia daha sonra kocası Savas ile Avustralya'ya göç etti ve orada kaldı. Ama başka bir açıdan şansız da sayılabilir Kiveli. Hem torunu Aristos'un ölümünü gördü, hem de "olayları" yaşadı. Polikseni ailenin bu geçmişini aklına getirdiğinde, "bu şartlar altında ve bu çevrede hayatım pek farklı olamazdı zaten" diye düşünürdü.

En küçük kız kardeş Polikseni'nin genç bir kızken gelecekle ilgili hayalleri vardı. İki kız kardeşinin görücü usulüyle ama drahoma vermeden kendilerinden oldukça yaşlı kimselerle evlendiklerini görmüş, kendisi için farklı bir evlilik hayal etmişti. Adaya yazlığa gelenleri tanımış, sarmaş dolaş çamların altında dolaşan genç çiftleri izlemiş, Atina'dan gelen, örneğin *Romanco* ve *Thisavros* gibi dergilerde mucizelere neden olan aşk hikâyelerini okumuştı. Kendisinin de çekici bir kadın olduğuna inanmıştı. Belki yüzü o kadar değil, çünkü ince ve uzunca bir burnu vardı, ama bedeni ince ve güzeldi. "Kaderimle mücadele edeceğim" demisti ve çevresinin sıradanlığından kurtulmaya çalışmıştı.

Çok küçükken, on yaşındayken, piyano çalmayı öğrenmeye çalıştı! Matmazel Lianopulu soylu ama yoksul düşmüş bir ailenin vârisiydi. Geçinebilmek için adadaki köşkünde piyano dersleri veriyordu. Polikseni yaşlıca olan matmazeli, babasının sebzelerini ona götürürken tanımıştı. Önce babasını ikna etti, sonra matmazeli ve piyano derslerine başladılar. Derslere karşılık Polikseni matmazele salatalar, marullar, soğanlar, patatesler filan götürüyordu. Kendi evinde ise hayali piyano egzersizleri yapıyordu: bir kartona piyano tuşlarını çizmişti ve parmaklarını onların üzerinde gezdirirdi.

O yıllarda eline ne geçirdiyse okumaya çalıştı. İlkokulu Heybeli'de iyi notlarla bitirdi ve ortaokulu üç yıl boyunca Beyoğlu'nda Merkez Rum Kız Okulu'nda okudu. Ama sonra bu gidişin devamı gelmedi. Matmazel Lianopulu bir gün ortadan kayboldu. Gizli bir biçimde, kimsenin ruhu duymadan köşkünü Ankara'dan birine sattı ve kimseye allahaısmarladık demeden Atina'ya gitti. O yıllarda Rumlar öyle yapardı. Devlet gidişimizi haber alırsa sorunlar yaşarız diye korkarlardı. Bundan dolayı gizlilik şarttı. Matmazel gidince piyano dersleri de son bulmuş oldu. Ortaokuldan sonra anne ve babası okula devam etmesini gerekli görmediler. Evlenme yaşına yaklaşmıştı ve Beyoğlu'nda dolaşmalara son vermesi daha iyi olacak diye düşünmüşlerdi. Adı çıkabilirdi.

Öteki hayali de gerçekleşmedi. Onu seven ve mutlu yaşamalarını sağlayacak yakışıklı delikanlı da ortaya çıkmadı. Düş kırıklığı ve hüznün yılları geldi. Şimdi ise, gençliğinde kurmuş olduğu düşleri veya çocukluk yıllarının bir bahar gününü hatırlamak isteyip istemediğinden emin olamıyordu.

Ali adaya, Polikseni beş yaşındayken ve ilkokula başlamadan önce gelmişti. Rum çocukları Glifa meydanında oynarken bir gün tanımadıkları bir çocuk belirdi. Heybeli'den değildi ve çocukların konuştuğu dili de bilmiyordu. Ali de böylesine farklı çocukların olabileceğini hiç aklına getirmemişti. Yalnız dil-

leri değil, giysileri de farklıydı. Erkek çocuklar kısa pantolon giyyordu, kızların etekleri de o güne kadar görmüş olduklarından daha kısaydı. Mahallenin çocukları dokuztaş ve seksek oynuyorlardı, en doğal şeyi yaparcasına bağrışarak.

Ali'nin babasının adanın postanesine tayini çıkmıştı. Ailece Adapazarı'nın Dağdibi kasabasından gelmişlerdi. Andros Mahallesi'nin ötesinde bulunan Türk Mahallesi'ne yerleşmişlerdi. Ali, adanın Türklerine de yabancıydı. Ali'ye göre bunlar da memleketindeki insanlar gibi değildi. Annesinin "memleketimiz" dediği kasaba çok farklıydı. Hayat orada daha sakin, sokaklarında ve meydanında daha az insan dolaşırdı, kadının ve genç kızların yeri bir başka gözetilirdi, daha erken yatılırdı, denize girmeler yoktu, kadınlı erkekli plajlar da söz konusu değildi. Kasabanın sakinleri yaz ve kışa göre bütünüyle değişmezdi: yazlığa gelen kalabalıklar olmazdı. Bu farklıları o yıllarda küçük Ali dile getiremezdi ama hissedirdi. Farklı bir ortamda olduğunu sezmişti.

Glifa'daki çocuklar ilk başlarda ona önem vermediler. Ama Ali sık sık gidip onları izlerdi. Sonra oyunlarına katılmaya başladı. Polikseni'yle arkadaş oldular. Yaşıttılar. Her gün birlikte oynamaya ve aynı takımda yer almaya başladılar. Öteki çocuklar da Ali'yi kendilerinden biri saydılar. Zamanla Rumcayı da sökmeye başladı. Din farkı hiç sorun olmadı, çünkü bu tür konular büyüklerin işiydi, yani anne ve babalarının ve ayrıca çocuklar henüz ilgili eğitimi alacak yaşa da gelmemişti.

Okula başlama çağına geldiklerinde Polikseni Heybeli'deki Rum ilkokuluna, Ali ise devlet ilkokuluna gitti. Ama okuldan sonra sokaklarda yine birlikte oynadılar. Bir bahar gününde de Polikseni Ali'ye ilkokulu bitirdiğini ve artık Beyoğlu'ndaki ortaokula gideceğini söyledi. Çok erken kalkıp vapurla okula yetişmesi gerekecekmiş. Öğleden sonra da geç gelecekmış adaya. Her ikisi de büyüdüklerini ve günlük hayatlarının değişmeye başladığını anlamıştı.

Birkaç gün sonra bisikletleriyle adanın büyük turuna çıktılar. Çamlıman'ın Arsenios yöresine vardıklarında Polikseni'nin bisikletinin lastiği patladı. Lastikler iyice eskimişti ve bu tür sorunlar sık yaşanıyordu. Issız asfaltın hemen yanında bulunan bir bahçenin yarı yıkık taş duvarına yan yana oturdular. Bakıştılar. Güldüler, çünkü yapacak bir şey yoktu. Gerisingeriye gidip lastiği tamir edecek aletler bulmaları gerekiyordu. Ama aceleleri yoktu. O bahar gününde çamların altında, sırtlarını denize çevirmiş durumda bir süre oturdular. Ve Ali birden onu şaşırttı.

“Seninle evlenmek istiyorum” dedi Türkçe. Polikseni bütünüyle ifadeden yoksun gözlerle ve ancak sezilen bir gülümsemeyle onu süzünce de bu kez Rumca:

“*Telo se pantrefto*” dedi.

“*‘Telo NA se pantrefto’ demen gerekiyor*” diye düzeltti Rumcasını Polikseni.

“Evet” diyebildi.

“Ama Ali, biz daha çok küçüğüz.”

“Demek istediğim, evlenebileceğimiz zaman, büyüünce.”

Polikseni'ye bu düşünce şaka gibi geldi. “Ali'yle! Hiç olur mu böyle bir şey?”

“Ama biz farklı dinlerdeniz.”

“Ne önemi var? Dinlerimiz ne kadar farklı ki!”

“Tabii ki farklı. Senin deden ölünce, çok iyi hatırlıyorum, onu tabutundan çıkardılar ve bir çarşafın içinde gömdüler.”

“Kefen demek istiyorsun.”

“Evet. Ama bizi tabutla gömüyorlar.”

Bir süre konuşmadılar. Sonra yeniden Ali konuştu.

“Mesele buysa, benim bir problemim yok, tabutla da gömülsem olur” dedi.

Polikseni'nin cevap vermemesi bir ret gibi algılandı. Yürüyerek merkeze döndüler, bisikletlerini yanlarında taşıyarak. Yol boyunca konuşmadılar. Bu bahar günü, sonraları sık sık

Polikseni'nin aklına geldi ve her seferinde aralık kapı bile bırakmamakla iyi edip etmediğini düşündü. Ortaokula gittiklerinde ilişkileri seyrekleşti. Heybeli'de karşılaşıyorlardı doğal olarak ama artık birlikte oynamıyorlardı. Birbirlerine biraz mesafeli duruyor ve çekingen konuşuyorlardı. Eski yaraları deşmeme kaygısını yaşar gibiydiler. Sanki eskisi gibi olmayacaklarını anlamışlardı. Ali duygularını açıklamıştı, Polikseni de onu reddetmişti. Bunlar uzlaşmaz durumlardı. Eski çocukluk yıllarına dönmeleri de artık olanaksızdı.

Polikseni Ali'nin gelişme seyrini uzaktan izledi. Rumlardan da sevgiyle söz ederek Heybeli'deki hayatı anlatan tanınmış bir yazar olan Ali, hiç evlenmedi. "İdeolojik nedenlerle" sıradan insanlarla arkadaşlık etmeyi seçti. Adada epey konuşulmuş olan bu "ideolojik nedenleri" Polikseni hiçbir zaman tam olarak anlayamadı. Ali'yi hep düşünceli ve can sıkıkın bir insan olarak gördü. Bu halinin nedenini, kendisini hâlâ seviyor olmasına da yordu. Ama belki de, yine adada söylenenlere göre, "devletle yaşadığı siyasi sorunlar" yüzündendi bu sıkıntılı hali. Belki bu yüzden içkiye vermişti kendini. Sağlığı da iyi değildi, duyduklarına göre.

Bütün yayınladıklarını okumuştı. Gizliden. Önce ailesinden sonra Aleksandros'tan gizli. İlişkileri konusunda en ufak bir şüphenin var olmasını istemedi. Yakınlıkları, çocukluk arkadaşlığından doğmuştu. Bunu adada herkes biliyordu. Ama bunun dışında başka bir şey yoktu. Polikseni çocuk yaşta olmasına karşın durumu çok doğru değerlendirmişti. İlişkileri konusunda vermiş olduğu kararın da doğru olduğuna inanıyordu. Ama arada, özellikle öykülerini okurken, evlenme teklifini Ali büyüdüklerinde yapmış olsaydı acaba aynı cevabı verir miydi diye düşünürdü. Yazdıkları onu şaşırtırdı. Reddettiği insan bu yazar değilmiş gibi bir duygu yaşıyordu. Reddettiği insan sanki hayalinde kurduğu, hiç olmamış ama varlığına inanmış olduğu biriydi.

Polikseni özellikle bir kısa öyküsünü hiç unutmadı. Ali bunu sanki Polikseni okuyup, isteseydi eğer, hayatının farklı olabileceğini anlaması için yazmıştı. Bu öyküsünde Deli Hurşit ile sevgilisi Atena'nın yaşadıkları aşkı anlatır. Birkaç paragraftan sonra ise, yazar gerçeklere karşı bir hayal kurduğunu itiraf eder: "Ben herhangi bir Atena'nın âşığı Hurşit ile Karaköy iskelesinde sis içinde yürüdüğünü hayal ettim" diye yazar. Polikseni bu öyküyü okumaktan, Atena ile âşığı Hurşit'in sis içinde yürümelerini düşünmekten, ama özellikle Ali'yi bu satırları yazarken aklına getirmekten zevk alırdı.

Polikseni, Aleksandros'un yanında, gözlerini yumup uymaya çalıştı. Ama etrafı saran sisi hissetti. Ali'yle evlenseydi hayatı nasıl farklı olabilirdi? Onu sevebilirdi belki. Belki Aristos hayatta olurdu; muhtemelen farklı bir isimle. Her neyse; herhangi bir Aristos da olabilirdi. Belki üçü çamların altında gezerdi. O gece aklına bu tür düşünceler geldi. Ama birden yatak odasının kapısı açıldı ve belden üstü çıplak, hışımla bağırarak Ali belirdi: "Yeter artık! Şu an benimle geliyorsun! Çok bekledim!" Kapıyı açık tutuyordu – oysa Polikseni kapamıştı – ve gelmesi için eliyle işaretler ediyordu. Oda kapkaranlıktı, ama dış mekân pırıl pırıl ışıldıyordu. Silüetini ışığın önünde açıkça seçebiliyordu. Hiç kuşku yoktu ki Ali'ydi!

Panik içinde dönüp Aleksandros'a baktı. Hiçbir şey duymamış gibi uyuyordu. Uyanabilirdi ve durum feci olabilirdi. Polikseni uyandı, doğruldu ve bir rüya gördüğünü anladı. "Kâbus mu, yoksa rüya mıydı?" diye sordu kendi kendine. Uyumak için yeniden uzandı yatağına. "Belki devamını görürüm" diye düşündü heyecanı yatışınca.

Atina, Ocak 1958

Siyasi görüşleri yüzünden mahallesi Nea Smirni’de İlyiç diye bilinen Adonis Balis, Noel’in geçmesini de beklemiş ama oğlu Aleksandros’tan hâlâ mezar konusunda bir cevap almamıştı.

“Bu duygusuzluğu sinirime dokunuyor” dedi İzmini’ye.

“Öyle deme, onun da sorunları başından aşkın” dedi karısı. “Sıkıntıları, dertleri var. Ama iyi çocuktur oğlumuz.”

“Sen zaten hep ondan yanasın. Bana kalırsa o oportünistindir,

Vladimir İlyiç Lenin’in de diyeceği gibi.”

İlyiç lakabı ona bu yüzden verilmişti. Lenin’in adını sık anar, bütün toplumsal olayları onun öğretisine göre değerlendirirdi. En fazla da İlyiç’in metotlu oluşunu takdir ederdi. Partisini organize etmemiş olsaydı ihtilalin hiçbir şekilde başarılı olamayacağını tekrarlardı. Ve şimdi kendisinin de aile mezarı konusunda ısrar etmesi, sürüncemede kalan bir konuyu bir an önce halletmek istediğindendi.

“Aleksandros, yalnız boş laftır, teori yani, pratik gerektiğinde de, işte görüyorsun durumu! Hiçbir şey yok! Bu yortulu günlerin tadını bile çıkaramadık. Bir mektup yazıp iki laf edemez miydi? Konuyu unutmadığını bildirmek için iki laf...”

Adonis çocuklarına karşı sert değildi, daha çok kendisine karşı sertti. En azından buna inanıyordu. Bir de bir misyonunun olduğuna: Dünyayı değiştirecek olan sosyalist dev-

rime bir katkıda bulunmalıydı. 1920 yılında İstanbul'da o iki genç Rus'u tanıdığına otuz dört yaşındaydı. Akıl hocasını ve ideolojisini keşfetmesine onlar neden oldu. Karşılaşmaları bir rastlantıydı. Ondan epey genç olan bu iki Rus, komutanları Pyotr Wrangel ile birlikte İstanbul'a, "Beyazlar" Kızıl Ordu'ya yenildikten sonra siyasi sığınmacı olarak gelmişlerdi.

Karmaşık ve zor yıllardı. Dünya Savaşı yeni bitmişti ve Yunan ordusu Anadolu'da savaşıyordu. Ekim Devrimi'nin doğurduğu sıkıntılardan kaçan Kırım ve Kafkaslar muhacirleri akın akın İstanbul'a geliyordu. İstanbul Rumlarının çoğu, ülkenin doğusunda yaşayan Rumların kırımlara uğradığını arada duyuyor olsalar da Yunan ordusunun ilerlemesine çok seviniyorlardı. Adonis bu karışıklığın etkisinde kalmamaya çalışıyordu. Hayatını sürdürmek istiyordu. Zaten bakmak zorunda olduğu bir ailesi vardı.

Soğuk bir aralık günü Tünel'e yakın Yüksek Kaldırım'daki Bay Sokrates'in dükkânına uğramıştı. Bu küçük dükkânda Bay Sokrates eski kitap ve eski posta pulları satardı. Bu işe elli yaşında, babasının ölümünden ve ailenin iflas etmesinden sonra ona miras kalan ne varsa elden çıkarmaya koyulunca başladı. Önce babasının pul koleksiyonunu ve kitaplarını satmaya başladı. Babası tanınmış zengin bir ailenin vârisiydi. Ama Dünya Savaşı'nın başlamasıyla her iki gemisinin batırılması, hayatına mal olan kalp krizi, sonraki tedbirsizlikler ve aile servetinin kötü yönetimi ailenin ekonomik çöküşüne neden oldu. Bay Sokrates kitap ve pulların ilk acele satışlarından sonra, yavaş yavaş, piyasada tanınan bir sahaf ve koleksiyon pulları tüccarı olarak yer aldı.

Adonis bu dükkâna sık uğrardı. Bu ziyaretlerin nedeni Bay Sokrates'i tanıyor olması veya sattıklarına ilgi duyması değildi. Babasına yardım eden ve genellikle dükkânda bulunan kızı Terpsihori'yi görmeye gelirdi. Kızı siyah saçlı, mavi gözlü bir dünya güzeliydi. Zappion Rum Kız Lisesi'ni bi-

tirmişti, Fransızca konuşurdu, iyi piyano çalardı. Eksiksiz bir gelin adayıydı. Ancak otuz iki yaşına varmış hâlâ evlenmemişti. Açmazdaydı. Soylu geçmişi ve iyi eğitimi yüzünden yeni zenginlerin ve esnaf takımının evlenme önerilerini kabul edemiyordu. Terpsihori'nin ve babasının kabul edilebileceği damatlar İstanbul'da artık kalmamıştı. İttihatçıların Rumlara karşı yürüttüğü milliyetçi baskılar ve Türk-Yunan Savaşı'nın neden olduğu tehlikeli ortam yüzünden o tür damatlar göç etmişlerdi. Göçün ekonomik yükünü üstlenebildikleri için, vatan değiştirmek üzere çıkıp gidenler ilk bu kesim olmuştu.

Terpsihori'nin "evde kalacak" gibi bir hali vardı. Adonis onu, kanadı yaralanmış olduğu için sonbaharda yolculuğa çıkan sürüyü izleyemeyen ve yalnızlık içinde kalan bir leylek olarak görürdü. Sonra bu benzetmenin pek başarılı olmadığını düşünürdü. O daha çok simsiyah saçları olan bir kuğuydu. Adonis ona hafiften vurgundu. Bunu kendine itiraf etmek istemiyordu ama içindeki duygular "hafiften" de biraz daha fazlaydı. Tabii Terpsihori hiçbir zaman fethedemeyeceği bir kaleydi. Ama o da Adonis'e karşı ilgisiz değildi. Bir erkeğin ona ilgi duymasını hoş karşılıyordu ve varsın o erkek ondan bir kahveden başka bir şey istememiş olsun. Terpsihori içinse bu erkek, kaçırmış olduğu bir trendi: evliydi.

O soğuk aralık gününde Adonis, Mustafa Kemal'in Ankara hükümetince çok az sayıda yayımlanmış bir posta pulu serisine sözde büyük ilgi duyuyor görünüp Terpsihori'nin hazırladığı Türk kahvesini yudumlayıp Bay Sokrates'le sohbet ederken birden dükkânın kapısı açıldı ve içeriye iki tuhaf adam girdi. Çok uzun boyluydular, her biri iki metre kadar. Papaz gibi sakalları, üstlerinde haki acayip paltolar, ayaklarında çizmeler vardı. Adonis'in ilk aklına gelen, bu iki adamın uzak yabancı bir ülkeden gelmiş olan hamallar ve dükkâna yanlışlıkla girmiş olduklarıydı. Ama ne istediklerini

duyunca şaşkınlığı daha da büyük oldu. Bozuk bir Türkçe ile Anatole France'ın *La Rotisserie de la Reine Pedauque* adlı romanını istediler.

“Hangi dilde istiyorsunuz?” diye anlamsız bir soru sordu Bay Sokrates şaşkınlığından çünkü dükkânında yeni kitap satılmıyordu.

Bu kez, iki adam tuhaf bir soru duymuş gibi şaşırmış göründüler:

“Ama sizde ne varsa, ne olursa, Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça...”

Adonis, Feodor ve Nikolai ile böylece tanışmış oldu. Kardeştiler. Birbirlerine inanılmaz derecede benziyor olsalar da ikiz değildiler. Komutanları Wrangel'in emrinde savaşmış olan bu iki aristokrat İstanbul'da kalıyor, Dersaadet Tramvay Şirketi'nde çalışıyorlardı. Artık atların çektiği değil, elektrikle çalışacak olan yeni tramvaylar için işçi olarak çalışıp ray döşüyorlardı. Adonis onlara yardımcı olmaya çalıştı. Yakınlardaki Hachette kitabevine götürdü ama kitabı orada da bulamadılar.

Bu insanlarla karşılaşması Adonis'in hayatında bir dönüm noktası oldu. Öğlen vakti olduğu için Adonis iki kardeşe, Panayia Kilisesi'nin çıkmazında bulunan, kendisi de bir muhacir olan Mihail Mihaloviç'in Rus lokantası Trianon Palas'a gidip borcsh içmelerini önerdi. İki kardeş bir an bakiştılar ve kesin bir “olmaz” dediler. Oysa Adonis bu önerisinin hoşlarına gideceğini düşünmüştü. İki kardeşin duyarlılığını ve seçeneğini reddetmelerinin nedenini anlaması için haftalar geçmesi gerekti. Hallerinden utanıyorlardı. Daha düne kadar tebaası olan insanların karşısına çıkmak istemiyorlardı. Ayrıca Lenin'le mücadelelerinde yenik düşmüşler ve bu sonuç pek çok Rus'un göçüne neden olmuştu. Rus lokantası, hatırlamak istemedikleri bütün bu geçmişi temsil ediyordu.

Adonis tuhaf durumu seziyordu; bir şeyler yakışıksızdı: Gün ortasında tatlı yemek; paltolu, çizmeli, uzun sakallı insanlarla bu şık ortamda yarı Türkçe yarı Fransızca sohbet, iki kocaman adam narin madamların yanı başında Pera'da... Maceralarını ilk kez ve özet olarak duyması işte bu şartlar altında oldu. İlyiç adını, hakkında ilk ayrıntıları ve felaketlere neden olan isyanını da ilk orada duymuş oldu. İki kardeş içini dökmek istercesine, birbirinin sözünü keserek, ellerini sağa sola sallayarak ve gözlerini kocaman açarak düşmanın neden olduğu felaketi anlattılar.

Sonraki haftalarda da bir araya geldiler. İş paydosunda gündelikçilerin ve işsizlerin gittiği Pera'nın ara sokaklarındaki küçük aşevlerine gittiler. Ancak ihtilalin hikâyesinin iki kardeşin umduğunun tam tersi bir etkisi oldu. Adonis en başta Lenin'in şahsında insanların hayatını değiştirmek isteyen güçlü bir lider gördü. Her şeyin artık devlet tarafından düzenleneceğini duyduğunda hoş bir duygu yaşadı. İnsanlar günlük hayatlarını düzenleme konusunda özgürlüklerini kaybedecekti ama bu herhalde iyi bir şey olmalıydı! Bu gerçekleştiğinde yaşadığı kaygıları artık yaşamayacaktı. Ekonomiyi de devlet düzenleyecekti veya parti yapacaktı bu işi, her neyse, pek fark etmiyordu! Artık yıllardır yaşadığı, piyasanın iniş çıkışlarını öngörme ve bir kürkçü esnafı olarak bu kaosa uyum sağlama çabasının neden olduğu gerilimi yaşamayacaktı. Herkese iş sağlayan devlet olacakmış ama hiç kimsenin mülk sahibi olma hakkı da olmayacakmış. Ancak kendisinin zaten ne evi, ne de dükkânı vardı.

Ama onun dikkatini en fazla çeken, ilerisiyle ilgili düzenli. "Düzen" sonradan ilgi duyup okuduğu kitaplardaki klasik, Marksist anlamda toplumsal düzenle ilişkili değildi. On-
da doğuştan var olmuş olan bir eğilimle ilgiliydi. O her şeyin düzenli ve programlı olmasını isterdi. Çevresinin derli toplu,

öngörülebilir, yerli yerinde ve mümkünse temiz ve simetrik olmasını isterdi. Yani düzene doğru bir eğilimi onda doğuştan vardı. Böylece Adonis sosyalist oldu!

Çevresiyle ilgili bu yeni sosyalist ve düzen açıklaması onun için bir esin kaynağıydı. Artık insanların neden yoksullar ve zenginler diye iki gruba ayrıldığını biliyordu. Ve daha önemlisi, artık neden kendisinin ekonomik sıkıntıları'nın üstesinden gelemediğini ve bir sıradanlığın içinde kaldığını da açıklayabiliyordu. Haksız düzen yüzündendi bu durumu! Bu kısır döngüyü sürdüren ve zavallılığının nedeni istismardı. Böylece öfkesini belli somut bir alana yönlendirebildi ve gerçekçi bir hedefe sahip olabildi. Ne istediğini ve ne yapmak istediğini artık biliyordu. Başka türlü söylersek, hayatında şimdi bir düzen vardı ve bu düzen içinde kendisinin de onurlu bir yeri; öyle hissediyordu.

Artık bir umudu ve bir beklentisi vardı. İzlemek istediği bir vizyonu, gitmek istediği bir yön vardı. Hangi yana yürüyeceğini artık bilecekti. Rastlantının tohumu değildi.² Başarısız olanlarla birlikte köşe bucakta kalan biri de değildi o, bundan böyle kaçınılmaz olarak başarılı olacak bir dünya olayının tam ortasında olacaktı. Yani potansiyel bir muzafferdi. Üstün olmanın sevincini yaşıyordu.

Ancak yaşamın bu yeni yorumu bazı sorunlar yarattı. Adonis'in Bolşevik vaazlarını duyunca akrabaları ve tanıdıkları şaşırды. Kimileri onu tehlikeli bir kimseye dönüştüğünü düşündü, kimileri psikolojik bir sorunu mu var diye merak etti. Bereket, devletle bir sorunu olmadı, çünkü Rum cemaati Türklerle pek içli dışlı değildi. Ancak kendi evi içinde bir gerilim yaşandı. İki oğlu, Aleksandros ve Ahileas o yıllarda on ve sekiz yaşlarındaydılar ve değişikliği pek anlamadılar. Ama İzmini karşı çıktı:

2. Kostas Varnalis'in (1884-1974) *Yükseklik* isimli kitabında (İstanbul, 2014): "Rastlantının tohumu değilim ben / yaratıcısıyım yeni yaşamın."

“Şimdi bir de ateist mi oldun?” dedi, Ruslar ve yeni düzen konusunda söylediklerini duyunca.

“Neler söylüyorsun sen? İncam ile sana anlatmaya çalıştığım şeyler arasında ne ilişki var ki!”

“Var tabii! Komünistler ateisttir.”

“Kim uyduruyor bunları?”

“Bunları herkes bilir, sor ve öğren!”

Sordu ve gerçekten de komünistlerin ateist olduğunu öğrendi. Yalnız mahalle kilisesindeki papaz değil, kiliseye yalnız Büyük Hafta sırasında ayak basan ve kimilerinin ateist veya en azından Protestan’dır dediği Patrikhane’nin avukatı Bay İason da bunu doğruladı:

“Komünistler maddecidir” diye anlattı durumu. “Bunlara göre her şey maddedir, ruh yoktur.”

“Eee, peki ölünce ne oluyorlar?”

“Ölünce son buluyorlar!”

“Nasıl son yani?”

“Ondan sonrasında hiçbir şey yok.”

Adonis’in bu yeni verileri tartması için iki-üç hafta gerek-ti. Sonunda “komünistlerin de bazı kusurları olabilir” dedi kendi kendine. Ama asıl başarıyla yapabildiği, bu konunun bu yanını aklına getirmemesiydi. Zamanla, “dinin halkların afyonu olduğuna” inandı, ancak bu, “din ‘kötü anlamıyla’ kullanıldığı zaman” geçerliydi.

Şimdi, o günlerden otuz yedi yıl sonra, aile mezarı gündeme geldiğinden, İzmini biraz çekingen, konuya değindi.

“Mezarın satın alınması için Aleksandros’a baskı yapman pek doğru değil sanıyorum. Şu an problemimiz değil mezar. Oğlumuzun kendi sorunları var zaten. Kaldı ki sen pek de inançlı bir kimse sayılmazsın. Öldüğünde mermerli ve düzenli bir mezara veya sade toprağa gömülmek; ne fark eder ki.”

Aslında Adonis ile İzmini inançla ilgili bu konudan uzak

kalmak istiyorlardı. Korktukları, çocuklarının bile bilmediği, tabu saydıkları bir aile sırrının su yüzüne çıkmasıydı. Tanışıp 1908 yılında evlendiklerinde İzmini Katolik'ti. Adonis yirmi iki, İzmini on sekiz yaşındaydı. Yetim bir Frenklevanten'di ve İstanbul'da Katolik rahibeler tarafından büyütülmüştü. Ortodoks ve Katolik, her iki yanın da karşı çıkması onları engellemeyemedi, büyük aşkları galebe çaldı ve bir araya gelebildiler. İzmini mezhep ve isim değiştirdi – ilk ismi Maria idi. Rum Ortodoks cemaatin bir üyesi oldu. Bu geçiş hiç de kolay olmadı. Yalancı şahitlerle bu yetimin aslında bir kıyımında yok olmuş Ortodoks anne ve babanın çocuğu olduğunu “kanıtladılar”. Kilise de, kendi payına, bazı ilkelerini gevşetmek yolunu seçti.

Çocukları Ortodoks aile içinde Ortodoks olarak büyütüldü. Aleksandros ve Ahileas'ın tek bildiği annelerinin yetim ve ebeveynini tanımamış olduğuydu. Babalarının İlyiç'in hayranı olması ve annelerinin de arada pek belli etmeden Beyoğlu'ndaki Katolik Sant Antonio Kilisesi'ne gidip bir mum yakması hiçbir zaman aile içinde ama daha geniş çevresinde de pek sorun olmadı.

Adonis “bir aile mezarının gereğinden” söz etmeye başlayınca İzmini eşinin bu isteğini bir süre sonra unutacağını umdu. Kocasını öyleydi: Yüzeysel, hatta havai. Büyük aşkı bile on yıl geçince aşılır gibi oldu; Terpsihori'ye ziyaretler öyle başlamıştı. İzmini, kocasının posta pulları koleksiyonlarına gösterdiği yeni ilginin ve ilgili ziyaretlerinin haberini gizli bir sevinçle getiren mahallenin dedikoducusu Areti'den öğrenmişti. Ancak Bay Sokrates ve Terpsihori birden ve hiç kimseye allahaısmarladık bile demeden Atina'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılınca Adonis pek sarsılmadı. Ve sonraları kendileri de Temmuz 1936'da aynı biçimde İstanbul'dan ayrılp Atina'ya yerleşince kocası artık pullarla ilgilenmedi. Yani Bay Sokrates'i bulmaya çalışmadı. Yunanistan'a geldiklerinde sosyalizmi de öyle yaşadı: Yüzeysel. Şimdi de İzmini'nin

umudu, bu mezar işinin de unutulmasıydı. Ancak Adonis ısrar ediyordu.

“Mezar, var olduğumuzun kanıtıdır. Bütünöyle tesadüfi bir şey olmadığımızı gösterir. Biz hayvanlardan farklıyız. Aile mezarı bizi aile yapar. Sen hiç aile mezarı olmayan aile bilir misin? Bu mezar bizim birliğimizin ve devamlılığımızın kanıtı olacak; bir yere ait olduğumuzu da gösterecek. Biz nereye aitiz? Biz neyiz? Rum mu? Yunan mı? Vatanımız neresidir? Ya topraklarımız? İşte bu sorulara bir cevaptır aile mezarı. Ve en önemlisi, mezar saygı demektir. Ayrılmış, gitmiş olanlara saygı. Onların hakkını tanıyor. Mezara bir çiçek bırakırken ecdadımıza saygı duyduğumuzu gösteririz.”

Bu konunun dini yanına da değinecekti ama aklına İlyiç'i ve düşüncelerini getirdi ve sustu. İdeolojik inancına yakın olmak için elden geldiğince mevlit ve fatiha gibi şeylerden söz etmemeye çalışırdı.

İzmini ise başını tasvip edercesine sallayarak dinliyordu. Ama onun aklı başka yerdeydi. O, bir aile mezarının olmasa bir yana, ailesi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Ne anne, ne baba, ne de başka bir akraba tanımıştı. Anne ve babasının Katolik mi, Ortodoks mu olduğunu da bilmiyordu. Belki her ikisi de geçerliydi. Örneğin babası Katolik, annesi Ortodoks olabilirdi. Böyle olmasını çok isterdi. O zaman birilerine ihanet etmiş gibi olmazdı. Sonra aklına başka olasılıklar geliyordu. Belki annesi çocuğunun babasının kim olduğunu bile bilmiyordu. Ne tür insandı acaba annesi? Müslüman bile olabilirdi. Olmadığını kesin biçime nasıl iddia edebilirdi?

Bazen, herkesten gizli, aynanın karşısında kökenini keşfetme umuduyla yüzünü incelerdi. Ak tenliydi ama bütünöyle değil. Teni hafiften griye kaçıyordu. Kara gözlü ve kara saçlıydı. Moğol özellikler hiç taşımıyordu. Elmacık kemikleri yoktu. Burnu biraz büyükçeydi. Belki Ermeni'ydı!

Bunları düşünüyordu İzmini Adonis'i dinlerken. “Toplu

mezar” onu pek ilgilendirmiyordu. Aile mezarına öyle diyor-
du içinden: “topl u.” Ancak hiç zaman mezara alenen öyle de-
meyecekti. Ama ortak bir mezarları olmasının ne önemi ola-
bilirdi ki? Kocasını anlamıyordu. Bir yanda, “Lenin’in ispat
ettiği gibi, her zaman gerici güçlerle işbirliği içinde olan ki-
lisenin” aleyhine konuşuyordu, öte yanda ise kilisenin bütün
merasimlerini izliyordu. Kutsal Hafta boyunca en iyi giysile-
riyle kiliseye giderdi. Paskalya’yı ve azizlerin yortularını kut-
lardı. Torunlarının vaftiz edilmesini çok doğal karşılardı. Ce-
maat papazı tarafından evin kutsanmasını isterdi. Çocukken
öğrenmiş olduğu kilise ezgilerini okumayı da severdi. İzmi-
ni tam inançlı bir kimse olmakla birlikte bütün bunlara me-
safeliydi. Aralarında var olan en açık fark, İzmini’nin İstan-
bul’dayken Beyoğlu’ndaki Sant Antonio , Atina da ise kentin
merkezinde bulunan Aziz Dionisos kilisesine, yani iki Kato-
lik kilisesine arada sırada gidip bir mum yakıyor olmasıydı.

Mayıs 1958

Aile mezarı konusu zamanla aile içinde bir çatışma ortamı yarattı. Aleksandros ve Ahileas izlenecek yol konusunda anlaşamıyordu. İki kardeş üç kez atıştılar bu konuda. İşin daha kötüsü İoli'nin tartışmaya katılması ve buna Polikseni'nin sinirlenmesi oldu. Eltilerin olaya müdahil olması ortamı gerdi. Aleksandros, bu konunun İoli'yi ilgilendirmemesi gerektiğini söyledi, Ahileas ise, "İoli ailenin bir ferdidir" diyerek eşini savundu. Ancak İoli eşinin bu savunmasından yeterince tatmin olmadı.

"Bize akıl vermeye kalkışan ağabeyine, konunun bizim ailenin parası olduğunu söylemeliydin. Benim bu konuda konuşma hakkım fazlasıyla var."

Tartışma alev almıştı ve tansiyon yükseliyordu. Sonunda Ahileas Atina'da bir mezar yerinin satın alınması için mali destekte bulunmayacağını kesin bir dille bildirdi. Babaları Adonis, Aleksandros'a bir mektup yollayarak, "Küçük kardeşin Ahileas'ın herhalde ekonomik sıkıntıları var; kardeşinin tutumuna anlayış göstermeliyiz" mealinde bir mektup yazdı. Aleksandros buna çok kızdı.

"Yani bütün parayı benim vermemi istiyor!" diye bağırdı. "Zaten hep öyle olagelmıştır. Babam ve annem hep küçük oğullarından yana olmuşlardır. O 'küçük' olandı ve ben sözde onun hakkını korumuyormuşum! Böyle diye diye hakkım yendi ezelden beri."

Aleksandros annesine bir mektup postaladı ve çocukluktan bugüne kadar kendisine hiç iyi davranmadıklarını hatırlattı. Bunun üzerine İzmini, gelini Polikseni'ye bir mektup yollayıp gelin-kaynana, yani iki kadın olarak, ortalığı yatıştırmaya çalışmalarının iyi olacağını bildirdi. Zaten ikisi de doğrudan Balis soyundan değildi. Daha tarafsız davranıp olumlu etkileri olabilirdi diye düşünmüştü İzmini.

Gönderdiği mektup şöyleydi:

Sevgili kızım Polikseni,

Dilerim hepiniz iyisinizdir. Biz burada durumu idare etmeye çalışıyoruz ve Allah'a şükür en azından sağlık açısından bir sorun yaşamıyoruz.

Mezar konusunda bir iki şey söylemek istiyorum. Babanız Adonis sürekli bu mezar konusunda konuşuyor. Başınıza gelenleri tabii ki biliyorum ve şimdiki durumunuzu da tahmin edebiliyorum. "Olayların" neden olduğu felaket burada çok iyi biliniyor. Hayatınızı yeniden baştan kurmanız gerekiyor. Şu an bir de mezarı düşünmek istemeyeceğinizi tahmin ediyorum. Ayrıca siz gençler için mezar, çok ilerde gerekli olacak bir ihtiyaçtır.

Ama lütfen, bir büyüğün olarak benim söyleyeceklerime de bir kulak ver. En başta babanız, ölümünün yaklaşmakta olduğunu görüyor. Bir mezarı olmadığı durumda evren içinde dağılmış gibi hissedeceğini söylüyor. Ama ayrıca bir aileyi gerçekten aile kılanın aile mezarı olduğuna da inanıyor. Bir gün hepimizin aynı yerde bir araya geleceğimizi düşünmemiz bizi bugün de birbirimize daha yakın kılıyor.

Bir ihtimal, bunu ben babanızdan daha da derinden hissediyorum çünkü ben anne ve babamı tanımadım ve geçmişte bir ailem olmadı. Ancak evlenince bir ailem oldu. Sizlerle bir arada bulunabilme fikri benim de hoşuma gidiyor. Bu mezarı son evim gibi görüyorum.

Babınız başka bir şey de söylüyor. Bizim vatanımız yok di-

yor. Daha doğrusu ona göre bu konuda bir belirsizlik var. “İstanbul’a çok farklı yerlerden geldik. Kimimiz Anadolu’nun içlerinden, başkaları Ege adalarından, Epir’den, başkaları da başka yerlerden. Rum olduğumuza inandı; ve bu kent vatanımız oldu. En azından son vatanımız. Şimdi yeniden yola çıkıyoruz ve Yunanistan’a geliyoruz. Ama burada anılarımız yok. Çevremizle iç içe değiliz. Çocuk yaşta oynadığımız mahalleler burada yok; ne de ecdadımızın gömülü olduğu mezarlıklar var. “İşte bunları kurmak istiyorum ve nereye ait olduğumu bilmeyi” diyor Adonis. Ben de ona, “Ama sen kendin için enternasyonalistim diyorsun, neden gerek duyuyorsun bir vatana?” diyorum. O zaman o da “Sen beni anlamak istemiyorsun” diyor. Bu konu onu çok meşgul ediyor.

Baskıcı olmak istemiyorum ve yaşadığınız ekonomik sıkıntılarınızı da biliyorum. Yalnız mezar konusunda benim görüşümün ne olduğunu bilmeni istedim. Ahileas’ın mezar konusunda katkıda bulunabilecek durumunda olmasını çok isterdim. Sanırım en iyisi herkesin elinden geldiği kadarını yapmasıdır; eşitlik bazen şart olmamalı. Aleksandros’un mektubu bizi çok üzdü. Biz çocuklarımız arasında ayırım yapmadık. Ben hangi parmağı kessem aynı acıyı duyarım!

Beni bir annen gibi gör.

Seni kucaklıyor ve öpüyorum.

İzmini

Polikseni Aleksandros’a bu mektuptan söz etmedi. Birkaç gün nasıl bir cevap yazması konusunda düşündü. Sonunda ne düşünüyorsa bunu açıkça söylemeye karar verdi.

Sevgili anneciğim,

Gerçekten sizi annem olarak görmek istiyorum. Gerçek anemi yeni kaybettim ve şimdi bu anne kelimesini kullanmak hoşuma gidiyor.

Aleksandros'un babasını anlamaya çalışıyorum ve bir yere kadar da anlıyorum. Şimdi söyleyeceklerimin de anlaşılacağını ve yanlış bir anlamaya neden olmayacağını diliyorum.

Babamızı meşgul eden ölüm düşüncesi benim de aklımdadır. Özellikle Aristos'un ölümünden sonra. Ancak, belki yaş farkımızdan dolayı ben bu konuya farklı bakıyorum. Ölüm benim için çok yakın zamanda olmuş, daha geçenlerde yer almış bir şey gibidir. Olacak olan değil, olmuş olandır. Oğlumuzun ölümünden sonra hayatımız çok değişti. Benim için önemli olan bu ölümdür; kendi ölümüm değildir.

Aile mezarı konusu güzeldir, ama ben Aristos'umla kalmayı tercih ediyorum. Yani burada kalmayı. Yani öldüğümde demek istiyorum. Onun ölümünden sonra bizim ailenin anlamı pek kalmamış gibidir. Atina'da bir mezarın varlığının bu konuda yardımcı olacağını sanmıyorum.

Sevgili anneciğim, vatan konusunda söylediklerinize benzer şeyleri Aleksandros da arada bana söylüyor. İtiraf etmeliyim ki söylenenleri tam olarak anlamıyorum. Bizim burada mezarlarımız ve mezarlıklarımız zaten var. Şunu hatırlatayım: Yunanistan'da kabristan ve kabir dediklerine (nekrotafio/tafos) biz burada mezarlık ve mezar (*mnimata/mnima*)³ deriz. Bizim hatırladıklarımız buradadır. Küçükken gittiğim ilkokul, mahallem, yani çocukken sokaklarında oynadığım mahallem buradadır. İstanbul'dan bir gün gelecek biz de ayrılacak mıyız, bilemiyorum. Ama bir gün olur da buradan ayrılırsak başka bir yerde yeniden bir vatana sahip olmayacağız. Vatanımızı terk etmiş olacağız; çıkıp gitmiş olacağız. İçimde bir ses, vatanın, istediğiniz yerde ve istediğimiz zamanda elde edebileceğimiz bir şey olmadığını söylüyor.

Vatan ne taşınabilir bir şeydir ne de yeniden kurulabilir. Belki mezar da öyledir. Annem ebediyen Heybeli'nin toprağında kalacak ve varsın mezarının tam olarak nerede olduğunu bil-

mezeyim. Aristos da Şişli mezarlığında olacak. Atina'da bir mezar, belli bir yaştan sonra satın aldığımız bir yazlık ev gibidir. Baba evi başkadır.

Ama bunları yazdığımdan dolayı Aleksandros'tan babasına yardımcı olmasını istemeyeceğim anlaşılmasın. Bu konuda bir itirazım olamaz. Tabii ekonomik bir sorun yaşıyoruz. "Olaylar" bizi çok zor durumda bıraktı. Çevremizde pek çok kimse Yunanistan'da durumun daha iyi olduğunu söylüyor. Ve pek çok kimse bir gün birden çıkıp gidiyor kimseye habere de vermeden. Eğer yeni bir iş yeri açmamızı sağlayacak birikmiş paramız olsaydı belki biz de sizin oralara gelmeyi düşünürdük.

Her neyse; bakalım bu mezar işinde ne yapabiliriz. Anlaşılan Ahileas yardımda bulunmayacak.

Selamlar

Polikseni

Polikseni kendini yalnız hissediyordu. Babası Paris yetmiş üç yaşına varmıştı ve hâlâ bahçesini işliyordu, kendine bakabiliyordu. Ama onunla konuşmak ve dertleşmek mümkün değildi. Yalnız bahçe ürünlerinden söz ederdi ve başkasının dertlerini dinlemeye hiç tahammülü yoktu. O da kendi yalnızlığını sürekli sayıklar ve görünmez bir aynada kendisinden başkasını görmüyor gibiydi. Karakterindeki bu değişiklik Polikseni'yi üzüyordu.

Kız kardeşlerini özlemişti. Küçükken sık sık sürtüşürlerdi. Şu an olmadık bir bahaneyle yeniden kavga edebilmele-ri için neler feda etmezdi ki! Çünkü her zaman olmadık bahanelerle kapışırıldardı. Bazen biri bebeklerini bir süre için de-ğiş tokuş etmelerine razı olmazdı; bazen yatma zamanı geldiğinde gaz lambasını kim söndürecek itişmeleri olurdu. Aynı odada uyurlardı. Ergenlik yaşına vardıklarında çok yakın ol-muşlardı. "Şimdi olmadık nedenler yüzünden Aleksandros'la geçimsizlikler yaşıyorum" diye düşündü Polikseni, "kim bilir,

gelecekte bir gün onu da kaybedersem belki onu ve bu halimizi de özleyeceğim. Belki de hâlâ varmadık biz kendi ergenlik yaşımıza.”

Kız kardeşleriyle mektuplaşıyordu ama pek sık değil. Mektuplar iki-üç haftada varıyordu Hartum’dan ve İskenderiye’den. Kardeşlerinin mutlu olup olmadıklarını hiçbir zaman anlayamadı. İyi olduklarını yazıyorlardı. Ama iyi olmak başkadır, mutlu olmak başka! Yoksa aynı şey miydi bu ikisi? Bu sorunun cevabından emin olamıyordu. Eğer çocukluk günlerindeki bazı bahar günleri sık sık aklında gelmiyor olsaydı mutluluk diye bir şey yok demesi daha kolay olacaktı.

Kız kardeşlerinin mektuplarını tekrar tekrar okuyarak ne tür aileler kurduklarını anlamaya çalışmıştı. Polimnia’nın bir oğlu ve bir kızı vardı: İakovos ve Maria. Gönderdikleri fotoğraflardan eşi Savas’ın tombulca ve güleç bir kimse olduğuna karar vermişti. Maria ailenin geri kalanına kıyasla olukça esmer görünüyordu. Savas, Hartum’da tüccardı, iyi bir işi vardı ama işi konusunda bundan daha somut bir şey öğrenememişti.

Pinelopi ve İlias’ın tek çocuğu vardı, kızları Eva. İlias İskenderiye’nin merkezinde dükkân sahibiydi. Son mektuplarında sürekli Mısır’da kral rejimine son veren Nâsır’dan söz ediyorlardı. Polikseni, Nâsır’ın, kız kardeşinin Aslanis ailesi için bir sorun olduğunu anlıyordu. İlias’ın soyadı buydu.

Yani akrabaları kâğıt üzerinde veya kendisinin dediğine göre “teorik” olarak vardı. “Teorik olarak kız kardeşlerim var; bu da postacı kapıyı yılda birkaç kez çalınca” derdi. Tabii bu durum da bir teselliydi; çünkü ötekiler, gerçekten yok olanlar, annesi ve Aristos, teorik olarak bile yoktular.

Ahileas ve eltisi İoli ile araları Aristos’un ölümüyle bozulmuştu. Şu an ne olduğunu hatırlayamadığı bir yanlış anlama yaşanmıştı. Belki her şeyin arkasında çok daha eski kırgınlıklar vardı. Aleksandros’la evlenecekleri dönemde

Aleksandros'un ailesi tarafından ortalığa yayılan kendisiyle ilgili dedikodular olabilir. Bir yanda drahomasının olmadığı hatırlatılıyordu; bu bir günahmış gibi! Öte yanda Ali'yle ilişkisi konusunda bir şeyler fısıldıyorlardı. Bu söylentiler aile içinde bir gerilime neden olmuştu. Son dönemde mezarla ilgili ortaya çıkan çekişme belki de bu geçmişten bütünüyle ilgisiz değildi. Mezar bir bahaneydi belki. Son zamanlarda İoli'nin çocuklarının varlığının onu rahatsız ettiğini de seziyordu: Temos, Kimon ve İro. Özellikle ona Aristos'u hatırlatan Kimon'la karşılaşmamayı tercih ediyordu.

“Bak hele” diye söylendi kendi kendine Polikseni, “bir düşün hele, bütün bu akrabalar, İstanbullular, Mısırlılar, Sudanlılar, bir toplu mezarda istif edilmiş, birbirinin üstünde, iki metre içinde sıkıştırılmış. Konserve kutusunda sardalye gibi. Allah göstermesin!”

Nisan 1964

İstanbul Rumları telaş içindeydi. Hükümet 16 Mart'ta, Yunan uyruklu Rumların İstanbul'da yaşamalarını sağlayan anlaşmaya tek taraflı olarak son verdi. Ertesi gün bu insanların taşınmaz mallarını satmaları yasaklandı. Birkaç gün içinde yanlarına bir valize sığacak kadar özel eşya alarak ülkeyi terk etmeleri gerekiyordu. Para olarak yanlarında ancak yirmi dolar götürebileceklerdi. Altın ve gümüş gibi değeri olan her türlü eşyanın ve özel takının götürülmesi de yasaklanmıştı. Bu insanların Türk tabiiyetinde olan yakınlarının göç etmesi gerekmiyordu ama ailelerin dağılmaması için onların da gitmesi kaçınılmazdı. Herkes bütün bunların neden yaşandığını biliyordu: Türk hükümeti Yunan hükümetine Kıbrıs konusunda baskı yapıyordu.

“İşin tek iyi yanı, bizim kaybedecek ne evimiz var, ne de paramız” dedi Aleksandros Polikeseni'ye. Ama ses tonu başka bir şey der gibiydi: “Elimizde olan o az şeyi de kaybedeceğiz: gündeliği, mahallemizi ve dostlarımızı.”

“Benim tek bildiğim, bizi sevmedikleri, istemedikleri, bize kin duyduklarıdır. Ben de kendi payıma artık Türklerin suratını görmek istemiyorum. Hepsi, her zaman bizi kovmak istiyordu. Şimdi bir bahane buldular. Tek bir amaç var yapılanların ardında: İstanbul'da Rumların sayısının azalması.”

Kimi Türk kimi Yunan tabiiyetinde olan fertlerden oluşan bütün Rum ailelerin yaptığı gibi en normal kararı aldılar. Ai-

le dağılmayacaktı. Türk tabiiyetinde olan Polikseni, Yunan tabiiyetinde olan Aleksandros'u izleyecekti. Birlikte gideceklerdi Atina'ya. Heybelideki ev, Polikseni'nin babası Paris'in mülküydü. Şimdilik tehlike altında değildi çünkü Paris "sürgün" edilmeyenlerdendi. Birikmiş paraları yoktu. İki yüz dolardan fazla paraları zaten yoktu. Polikseni'nin annesinden kalan birkaç değerli takıyı Yunan konsolosluğuna teslim edecek ve Atina'da teslim alacaklardı. Aleksandros, yaşamlarını yeniden bir düzene koyana kadar bir süre babasının evinde kalabileceklerini düşündü. Ama en başta, birkaç gün içinde dükkânı satıp yani dükkânda satılabilecek ne varsa elden çıkarıp, eline geçecek parayı birine vermesi –henüz bu işi kimin yapabileceğini bulmamıştı– ve Aristos'un mezarının bakımını sağlaması gerekiyordu.

Polikseni balıkçılara taze balık gelip gelmediğine bakmak üzere çarşıya indi. Gidişin telaşını yaşıyorlardı ama yemek hazırlaması da gerekiyordu. Rumların gazino dediği sahildeki kahvenin önünden geçerken biraz oturup bir kahve içmeye karar verdi. Güneş etrafı ısıtıyordu ve Rumların *quai*, Yahudilerin *débarcadere* dediği rıhtım ıssızdı. Sabahın dokuz buçuğuydu ve bu erken saatte ada halkının kahveye gelmemiş olması çok doğaldı. Yalnız öteki uçtaki bir masada yaklaşık iki yaşındaki çocuğuyla bir anne gelmişti. Onlar da baharın güneşinden yararlanmak istemişlerdi.

Bezden *plian* yani katlanır koltuk çok rahattı. Polikseni iyice ısındı ve ceketini çıkardı. "Şimdi kalabalık bir grup gelip bağrıışmalarıyla beni rahatsız etmezse çok iyi olur" diye düşündü. Sonra aklında bir cümle oluşturdu: "Burada kalırsam, buradan kovulmazsam gürültünün olması dert olmayacak, razıyım." Kahvesini içti ve kahvede biraz daha kalabileceğine karar verdi. Her şey öylesine sakindi ki! Biraz sonra vapur iskelesi tarafından gelmekte olan Ali'yi gördü.

“Merhaba” dedi yaklaşıncı, en doğal bir biçimde, aradan bunca yıl hiç geçmemiş ve hep birlikteymişler gibi.

Polikseni ona baktı ve gülümsedi. Gülümsemesi herhangi bir “merhabadan” daha güçlüydü ve bu, Ali’nin gülüşünden belli oldu. Gülüyordu ve başını, “Senin keyfin yerinde, nazar değmesin, kaykılmış kahveni içiyorsun!” dercesine sallıyordu.

“Otur” dedi sonunda.

Ali karşısına oturdu ama yüzü pek seçilmiyordu çünkü güneş tam arkasındaydı ve Polikseni’nin gözlerini kamaştırıyordu. Hiç değişmemişti. Eskisi gibiydi, bir çocuk hemen hemen. “Ve şimdi herhalde, gel oynayalım veya gel bisikletle gezelim diyecek” diye düşündü. Ama Ali Polikseni’yi şaşırttı.

“Aklıma bir şey geldi. İstanbul’a gidelim mi? İnanılmaz güzel bir gündür bugün. Eyüp Sultan’a gidelim. Pier Loti’ye ne dersin? Manzarası müthiş. Bütün İstanbul’u göreceksin. Belki bu son fırsatındır çünkü duyduğuma göre gidiyormuşsunuz, sizi kovuyorlarmış.”

“Tamam” dedi tereddüt etmeden, “ama önce daha uygun bir şey giymem gerekiyor. Bence on bir on beş vapuruyla gidelim, eksprestir, erkenden varırız Karaköy’e.”

Anında üstünü değiştirdi! Siyah giysilerini çıkardı ve beyaz fistanını giydi, o zamandan beri giymemiş olduğu renkli çiçekli fistanını; Aristos’un ölümünden beri. Vapur Büyükada’dan hareket etmeden rıhtımdaydı Polikseni. Ali o güneç haliyle onu bekliyordu. Vapurun arkadaki açık kısmına oturdular. Böyle sabah sabah birileri onu Ali’yle görecekti diye hiç kaygılanmadı. Türklerle vapurda karşılaşmak normaldi. Sonra Eyüp’e gideceklerdi ve Rumlar oralara hiç gitmezdi. Türk mahalleleriydi oraları.

Başta konuşmadılar. Sonra Polikseni hep bilmek istediği bir şeyi sordu.

“Bir Deli Hurşit’ten söz etmiştin bir kısa öykünde, Atena’yı

sevmiştii ve bu ikisinin, sis içinde İstanbul'un bir rıhtımında birlikte yürüdüklerini hayal etmiştin. Bunları yazarken kimler vardı aklında?"

"Sen ve ben" dedi, Polikseni'nin gözlerinin içine bakarak ve çok doğal bir şeyi söylercesine; örneğin, "Bak şu an Kınalı'dan geçiyoruz" der gibi.

Polikseni gülümsedi ve Ali aynı karşılığı verdi.

"Ama yakında rıhtıma varacağız ve ortalık ısıll ısıll güneşli olacak. Sis yok artık."

Ali'nin bu biçimde cevap vereceğini peşin biliyordu, ama bu sözleri kendi ağzından duymak istiyordu. "İster misin şimdi yeniden *Telo na se pantrifto* desin" diye düşündü. Ama o öyle bir şey demedi. Sonra Ali'ye ne yaptığını, neler yazdığını, neler yapmak istediğini ve mutlu olup olmadığını sordu. Ali, son sorduğuna cevap verdi.

"Şu ana kadar mutlu değildim, çünkü sen yanımda değildin. Her şey değişebilir istersen. Yaşamın başka türlü olabilir."

Senior Julios'un çaldığı gitarın sesi duyuldu. Adalarda yaşayanlar bu gezici şarkıcıyı tanırdı. Bu vapur seferlerinde sık karşlarına çıkardı. Gerçek adını bilmiyorlardı. Daha doğrusu öğrenmek istemiyorlardı. Onu anadilinde şarkı söyleyen bir İspanyol olarak bilmek istiyorlardı. Gerçekten de kendi dilindeydi şarkıları, Ladino, ama İspanyol değildi kendisi, 1492 yılında İspanya'dan Balkanlara gelen Yahudilerdendi.

Senior yaşlıydı. Yetmişlerinde. Şık giyinmişti, kostümlü ve kravatlı, her ne kadar giysileri eski olsa da. Başında kocaman bir *sombrero* vardı. Bu şapka onun Meksika'yla bir ilişkisi olduğu mesajını veriyordu. Bir Küba şarkısı okudu. Bu şarkı 1964 yılında İstanbul'da çok iyi biliniyordu; Nat King Cole bu şarkıyı çok ünlü kılmıştı.

Siempre que te pregunto / Que, cuándo, cómo y dónde /
Tú siempre me respondes / Quizás, quizás, quizás //

Y así pasan los días / Y yo, desesperando /
 Y tú, tú contestando / Quizás, quizás, quizás //
 Estás perdiendo el tiempo / Pensando, pensando /
 Por lo que más tú quieras /
 Hasta cuándo? Hasta cuándo?

“Şarkının sözleri ne diyor biliyor musun?” diye sordu Ali.

“Bilmiyorum ama güzel bir şarkıdır, değil mi?”

“Ne dediğini çevireyim senin için: Hep soruyorum sana: Ne zaman, nasıl ve nerede? Ve sen bana hep cevap olarak ‘belki, belki, belki’ diyorsun. Ve böylece günler geçip gidiyor ve ben umutsuz ve sen hep ‘belki, belki, belki’ diyorsun. Zaman böyle geçip gidiyor, hep düşünerek, ‘neleri istiyor acaba’ diye, ne güne dek, ne güne dek?”

“Bunları şarkı mı söylüyor yoksa sen mi?” diye sordu Polikseni gülerek.

“Şarkı da, ben de” dedi Ali, ama hafiften hüzünlü gülümseyerek.

“Nasıl biliyorsun bu sözleri? Bunlar İspanyolca.”

“Yahudi arkadaşlarım var ve böylece bir şeyler öğrenmiş oldum. Çok dilli İstanbul’da yaşıyoruz, seyyar Yahudi satıcılar Yüksek Kaldırım’da mallarını nasıl satardı sen de biliyorsun: Türkçe, Rumca, Fransızca ve İspanyolca konuşarak:

Her ne alırsan beş kuruş

Όλα από πέντε

Φαλιμέντο πράγμα

Profitez de l’occasion

Grande liquidation

Her ne alırsan beş kuruş

Πέντε γρόσια πέντε⁴

4. Her ne alırsan beş kuruş/ Ola apo pente (Rumca: her şey beş) /Falimento prama (İspanyolca, Rumca: İflas mal) /Profitez de l’occasion/Grande liquidation (Fransızca: Fırsattan istifade, Büyük elden çıkarma)/Her ne alırsan beş kuruş/ Pente grosia pende (Rumca: beş kuruş beş.)

“Bunları biliyorum” dedi Polikseni, “sen de bu tür şeyler yazıyorsun öykülerinde.”

Karaköy’e vardıklarında poğaca satın aldılar, bir taksiye bindiler ve Piyer Loti’ye çıktılar.

“Buradan ayrılmamız gerekiyor” dedi Polikseni ayaklarının altında uzanmış İstanbul’a bakarken, “Aleksandros Yunan tabiiyetindedir ve iki hafta içinde buradan çıkıp gitmesi gerekiyor.”

“Buradan hem Prens Adaları’nı hem de Şişli’yi görebilirsin. Yani mezarlarının olduğu mezarlıkları. Annenin ve Aristos’un. Sen gitme, benimle kal” dedi ve eline dokundu. Bu dokunuş onu şaşırttı. Gözlerini açtı ve kahvenin *pian* koltuğunda oturmakta olduğunu gördü. Ayaklarının dibinde okşanmak için bir kedi dolanıyordu ve küçük çocuk onu yakalamaya çalışıyordu.

“Ali’yle burada kalmak! Nasıl saçma düşler görüyorum!” diye düşündü Polikseni. “Şimdi Atina’ya gidişimize hazırlanmalıyız. Önceliğimiz bu göçtür.”

Aleksandros Beyoğlu’nda atölyesine gidip kardeşini ziyaret edince ciddi bir problemle karşılaştığını anladı. Küçük kardeşi de kendisi gibi ailesiyle Atina’ya gittiğinde babalarının evinde kalmayı düşünüyordu. O küçük evde bir arada kalmalarına imkân var mıydı? Bu arada Ahileas ve İoli’nin başka sorunları da vardı. Çocuklarının üçü de, annelerinden edindikleri Türk tabiiyetindeydi. İoli ve liseyi bitirdikten sonra eğitimine devam etmeyen yirmi yaşındaki kızları İro, “turist” Türk vatandaşları sıfatıyla babaları Ahileas ile birlikte Atina’ya gidecekti. Ama iki erkek çocukları sorunlar yaşıyordu. Kısaca Temos dedikleri Temistoklis üniversitede mühendislik okuyordu. İkinci sınıftaydı ve yurt dışına çıkması olanaksızdı. Hem eğitimine devam etmesi gerekiyordu, hem de askerlik görevini yapacak yaşta olduğu için yurt dışı-

na çıkmasını sağlayacak pasaportu ilgili merciler vermiyordu. On sekiz yaşındaki küçük kardeşi Kimon ise iki ay sonra Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi'ni bitiriyordu ve ülkeden ayrılması, diplomasını almaması demekti. Ama ayrıca Kimon Türkiye'den ayrılmak istemediğini de söylüyordu. Anne ve babası bir gönül işinin varlığından şüpheleniyordu. Herhalde birine âşıktı!

"Yani çocuklarını Türkiye'de bırakıp mı gideceksin?" diye sordu Aleksandros kardeşine.

"Elimden bir şey gelmiyor. İlk fırsatta çocuklarımız da yanımıza gelecek Atina'ya. Şimdilik soğukkanlılığımızı kaybetmeyelim."

"Bir de laf dolaşıyor etrafta Kimon'la ilgili. Burada kalmak istiyormuş!"

"Ben de tam olarak anlamadım! İoli'ye göre birini seviyor olmalı. Bundan dolayı Türkiye'den ayrılmak istemiyor."

"Bunlar boş laf! Bizim için İstanbul bitmiştir. Ben çıkıp gidiyorum ve bir daha da geriye dönmek istemiyorum. Ancak ileride bu kent bizim olursa belki dönerim!"

"Şimdi bana teyzemizi hatırlattın, Artemis'i. Gençliğinde bir karar almıştı, yeniden kiliseye dönüştüğünde Ayasofya'da evlenecekti. Sonunda hiç evlenmedi ve bakire olarak öldü."

"O da az çekmedi bu ülkede! Varlık Vergisi'yle evini kaybetti ve öldüğünde beş parasızdı. Şimdi Türkler bizi kovarken belki bir iyilikte bulunuyorlar. Kendi vatanımıza gider, belki rahata kavuşuruz. Komşumuz Adil Bey, Heybeli'de kuru temizleme dükkânı olan bey, bana geçenlerde ne dedi biliyor musun? 'Ayrıldığınıza üzülüyoruz' dedi, 'ama en iyisi herkesin kendi evine ve vatanına gitmesidir.' Yüzünde de müstehzi bir gülüş vardı bunu söylerken."

"Sen de ona neden, 'Burasıdır ülkemiz' demedin? Biz Heybeli'de doğduk ve büyüydük; o Anadolu'nun içlerinden gelmeden önce. Neden ona öyle demedin?"

“O vatandan söz etti, memleket veya ülke lafı etmedi. Ben ona ne diyebilirdim ki! ‘Yunanistan vatanım değildir’ mi diyecektim?”

“Memleket, ülke, vatan, her ne ise; burasıdır bizim topraklarımız, ben böyle hissediyorum.”

“Beni buraya bağlayan bir tek Aristos’un mezarıdır. Ama Atina’ya gittiğimizde son ve kalıcı bir aile mezarımız olacak. Aristos’un kemiklerini de bu mezara getirebiliriz. Şimdilik burada Aristos’un mezarına bakmayı üstlenecek birini bulmam gerek.”

Aleksandros 1960 yılında, babasının Atina’daki aile mezarı için istemiş olduğu parayı bulabilmiş, “Düğmeleri” baca-nağı İlias’a göndermişti. İlias, Pinelopi ve kızları Eva, en sonunda Nâsır’ın baskılarına dayanamayıp Mısır’dan ayrılmaya ve Atina’ya yerleşmeye mecbur kalmışlardı. Böylece İlias, Nea Smirni mezarlığındaki mezarın satın alınmasını sağladı.

“Bu mezarın ne kadar ‘aile mezarı’ olacağını bilemem” dedi Ahileas. “Bakalım sonunda kaçımız Yunanistan’da kalacak. Kimimiz yeniden göç edebilir başka ülkelere.”

“Gerçekten öyle” dedi Aleksandros, “biz Almanya’yı düşünüyoruz. Ama kesin olan bir şey varsa, artık Türkleri görmüyor olacağımıdır!”

“Ama belki Almanya’da görürsün onları.”

“Ama orada egemen olmayacaklar; burada olduğu gibi tepemize binemeyecekler.”

“Ama Türklerin hepsi aynı değil.”

“Hepsi aynıdır, yalnız kimileri daha kurnazdır ve ne olduklarını belli etmiyorlar. Farkları budur.”

Ahileas cevap vermedi çünkü tartışmanın seyrini öngörebiliyordu. Abisi son zamanlarda Türklere çok karşıydı ve sürekli aleyhlerinde konuşuyordu. “Bu yaptığı pek akılsızca bir şey olmayabilir” diye düşündü, “böyle yaptıkça terk ettiği toprakları özlemez de olabilir, ayrıca sıra da daha kolay çe-

kilir oluyor. Belki bunu sağlamak içindir kaybettikleri konusunda böylesine düşmanca konuşması.”

“Ne düşündüm biliyor musun?” dedi Ahileas, “Nuriye, yani Heybeli’ye taşınmadan önce kaldığınız apartmanın kapıcısı Nuriye Aristos’un mezarına bakabilir. Bir soruver ona.”

“Doğru” dedi Aleksandros, “Nuriye bu işi üstlenebilir, şimdi hemen gidip onu göreceğim. Ama sen soruma cevap vermedin. Aristos’un kemiklerini nakletme düşüncesi mantıklı değil mi?”

Ahileas cevap vermedi çünkü sürekli bir şeyler okuduğu ve teorileriyle kafalarını şişirdiği için “ailenin küçük filozofu” dedikleri Kimon’un sözlerini hatırladı.

“Amcam Aleksandros otoriter bir kişiliğe sahiptir” demişti bir gün, “her zaman kendi görüşünü karşısındakine dayatmak ister. Ve bunu yapmak için savunduğu görüşün mantıklı olduğunu kanıtlamaya çalışır. ‘Mantıklı’ derken, herkesin izlemesi gereken mantıklı yol demek istiyor, yani onun dediğine mantık adına boyun eğilmesi gerekiyor. Amcamın mantıktan söz ettiğini duyunca bil ki kendi görüşünü empoze etmeye çalışıyordur.”

Ahileas o an bu sözleri hatırladı ve bu konuda bir tartışmayı açmanın pek akıllı bir iş olmadığına karar verdi. “Mmm...” diye bir ses çıkardı kafasını evet anlamında sallayarak. Bunu da anında yaptı, böylece Aleksandros kardeşinin cevap verme konusunda duraksamış olduğunu fark etmedi. Ahileas ise bir tedirginlik yaşadı. Görüşünü mantıklı bulduğu için Kimon’a uymuştu! Mantıklı? Kimon da mantıklı laflar ederek otoriter davranıyor olmasın? Sonra küçük filozof Kimon’un dediklerini hatırladı: “Herkes kendi mantığıyla kalsın!”

“Hayır, Kimon baskı yapmıyor” diye düşündü, “yalnız başkalarının kendisine görüşlerini dayatmasını istemiyor. Herkes kendi doğrusuyla kalsın istiyor!”

Aleksandros Nuriye’yi apartman merdivenlerini silerken buldu.

“Tabii ki yapabilirim” dedi Nuriye, “mezara bakarım, onu temiz tutarım.”

Şalvar giyen, başörtüsü takan, orta yaşlı, tombul ve güleç bir köylü kadındı.

“Aristos ve oğlum Hasan yaşitti ve yıllarca birlikte oynadılar küçükken. Hasan sürekli dairenizde bulunurdu. Hatırlarsın tabii! Sonra bu iki arkadaş mahallede ve sokaklarda hep birlikte oynadılar. Onun kaybı bize çok koydu. Bir evlat kaybetmenin ne demek olduğunu biliriz.”

Aleksandros’u kucaklayıp, ona sıkı sıkı sarıldı.

“Sizin yolunuz açık olsun. Mezarın nerede olduğunu biliyorum çünkü cenazede ben de vardım. Hiç merak etmeyin, mezara göz kulak olacağım, bakacağım. Bundan hiçbir kuşkunuz olmasın.”

Aleksandros’un vermek istediği parayı almak istemedi. “Bu benim için bir iş değildir, yapmak istediğim bir şeydir” dedi. “Yalnız eğer mezara çiçek koymamı da istiyorsan bunun parasını vermen gerekecek, çünkü biz de geçimimizi zor sağlıyoruz.”

Öbür sabah Polikseni kahve içmek ve baharın güneşinden yararlanmak üzere yeniden gazinoya gitti. Heybeli’yi özleyeceğini biliyordu. Fırsatı kaçırmak istemedi. Sahil yine ıssızdı. O çocuk ve anne bu kez orada değildi. Tek müşteri kendisiydi. Yalnız kedi oradaydı ve kuyruğu havada masasının etrafında dolanıyordu. Kahvesini içti ve fincanını ters çevirdi, “falıma bakayım” dedi. Fincanın dibindeki telveden alınyazısını görebileceğine ve hele geleceğin öngörebileceğine inanmıyordu. Ama o an başka yapacak bir şeyi yoktu. Belki bir an için önceden kararlaştırılmış bir geleceğin var olduğuna inanmak istemişti; böylece kendi alacağı kararların sorumluluğundan da kendini uzak tutacaktı. Alınyazısı onu yanlışlarının yükünden kurtaracaktı.

O an vapur iskelesinin yönünden gelen Ali'yi gördü. Ali de onu gördü ve bir an geri dönüp uzaklaşmak istercesine duraksadı. Ama durdu ve sonra Polikseni'ye yaklaştı. Polikseni ise bu erken saatte Ali'nin dolaşıyor olmasını tuhaf buldu. Meyhanelerde sabahlayan biri için bu saatler çok erken sayılır. Ali yorgun, hatta yaşlanmış görünüyordu.

"Merhaba" dedi ve çok doğal ama bezgin bir halde karşısına oturdu.

"Merhaba."

"Duyduklarıma göre gidiyormuşsunuz."

"Evet, gidiyoruz" dedi Polikseni.

Bir süre konuşmadılar. Sonra Ali çenesiyle fincanı göstererek biraz müstehzi bir ifadeyle, "Kısmetin ne diyor?" diye sordu.

"Alay etme, Ali! Vakit geçsin diye yapıyorum."

"Gitmemeniz, burada kalabilmeniz için yapacak bir şey var mı acaba?"

Polikseni başını "hayır" anlamında salladı. Yine sessizlik oldu.

"Ben herhangi bir konuda yardımcı olabilir miyim?"

"Sanmıyorum. Ama yine de teşekkür ediyorum. Önümüzdeki salı gününe kadar gitmemiz gerekiyor. Aleksandros'un işleri başından aşkın. Koşturuyor şu an. Dükkânı birine devretmesi gerekiyor. Elden çıkaracak yani. Bir kahve içer misin?"

"Hayır, sağ ol. Siz artık burada olmayınca Heybeli çok değişecek. Dağdibi'ne benzeyecek herhalde."

"Anlamadım, neye benzeyecek?"

"Büyüdüğüm Dağdibi kasabasına, Adapazarı'ndadır."

Polikseni, Ali şaka mı yapıyordu, ironik mi konuşuyordu yoksa bir görüş mü ifade ediyordu, anlayamadı. Yüzünü süzdü. Ali'nin halinde, ona yaklaşmayı zor kılan bir şey vardı. İnsana uzak değildi, hatta gözlerini Polikseni'ye dikerken onu yanına davet eder gibiydi. Ama yalnız yakınına da-

vet ediyordu, içine çağırılmıyordu. İç dünyası bir sırdı adeta. Polikseni için durum böyleydi. Ali'nin arkadaşlarıyla ilişkisi farklıydı herhalde. Şu an örneğin, Polikseni bir türlü karar veremiyordu: üzgün müydü, sinirlenmiş miydi, yoksa yalnız uykusuz ve akşamdan kalma mıydı? Belki gece boyu süren içkili ve kadınlı bir eğlenceden geliyordu.

Dile getirmeyi hep ertelediği soruyu sormak geldi aklına bir an. Yirmi üç yıl önce bir öyküsünde birbirini seven ve sisli bir gecede İstanbul'un rıhtımında yürüyen Deli Hurşit ile Atena'dan söz ederken kimler vardı aklında diye. Bu son fırsattıydı. Ali'yi bir daha hiç görmeyecekti. Tereddüt etti. Ya soruyu yanlış anlarsa? Ya 'aklımda sen ve ben yoktu' derse? Böyle bir cevap hayallerini hepten yıkmayacak mıydı? Acı veren gerçeklerle yaşayacağımıza, inanmış olduklarımızla yaşamamız daha iyi değil mi?

Sonunda o soruyu sormadı. "Rüyalarımızda daha samimiyiz" diye düşündü. "Dün bu soruyu sormuştum ama rüyamda sormuştum. Rüya görürken herhalde daha cesuruz. Rüyalar da samimi olmamız bundandır herhalde."

Ali, Polikseni'nin sessizliğini gitme zamanının geldiğinin bir işareti olarak algıladı. Ayağa kalktı, ona iyi yolculuklar diledi, gidişlerine üzüldüğünü ve devletin bu tür kararlar aldığına da utandığını ekledi. Glifa'ya giden yöne doğru yürüdü.

"Ali!" diye bağırdı ardından, on metre kadar uzaklaşmışken. Geri geldi Ali, Polikseni'ye baktı ve ne söyleyeceğini duymak için bekledi.

"Sana ilgisiz bir şey sormak istiyorum. Sen hiç Eyüp'e gittin mi? Piyer Loti tepesine?.."

Biraz şaşırarak baktı Ali ve sonra yüzünü buruşturarak hatırlamaya çalışır gibi yaptı.

"Evet" dedi sonunda, "ama yıllarca önce. Gençken. O zaman henüz içkiye vermemiştim kendimi ve hayallerim var-

dı. Birkaç kez oraya arkadaşlarla birkaç kez de yalnız gittim. Güzel manzarası var. Neden sordun?”

“Ben de gittim, sanırım yalnız bir kez, çocukken. Bilmem, böyle içime doğdu, gittin mi diye bilmek istedim.”

Karşılıklı gülümsediler. Ali bir süre kararsız bekledi.

“Evet, güzel manzarası var, oradan bütün İstanbul’u görebilirsin” dedi Polikseni.

Ali’nin uzaklaşması şimdi daha zor olmuştu. Bir şeyler yarım kalmıştı sanki. Her ikisinin de işlerine dönebilmeleri için gerekli olan bir şeyler sanki tamamlanmamış, son bulmamıştı. “Çocukluk yıllarımızdan söz etmemiz doğru değildi” diye düşündü Polikseni.

“Fazla içmen doğru değil, sağlığına iyi gelmez” dedi sonunda. Ali kafasını “evet” anlamında salladı. Sonra “boş ver” der gibi elini salladı.

Konuşmalarının son bulduğunu anladılar. Ali elini başına, askeri bir selam verircesine götürdü, Polikseni ise ona, uzaklaşan bir gemiden el sallar gibi elini salladı.

Ali sokağın sonunda gözden kaybolunca Polikseni yeniden bir rüya görmemiş olduğundan emin olmak istedi. Katlanır sandalyeye baktı. Uyumuş olabilir miydi? Kendini uyarırken hatırlamıyordu, ama bu ona yeterince güvence sağlamıyordu. “Yaşamakta olduklarımızın rüya olmadığından nasıl emin olabiliriz?” Ve o an Ali’nin ona bir şey, hatıra kalabilecek bir şey vermemiş olmasına hayıflandı. Elinde elle tutulur bir şey olsa bütün bu yaşadıklarının bir yalan olmadığından emin olacaktı. “Yarın ilk iş olarak, Ali’yi bulacak ondan bir hatıra isteyeceğim!” diye düşündü.

İkinci bölüm

Atina, Nisan 1964 ve önceki birkaç yıl

“Çocukların geleceğine seviniyorum; hep bir arada olacağınız yeniden” dedi İzmini.

“Ben sevinmiyorum” diye cevap verdi Adonis. “Ben sorunlar yaşayacağımızı görüyorum. Çeşitli sorunlar. En başta yalnız iki yatak odası olan bir evde bir arada kalmamız gerekecek. Dilerim bu durum fazla sürmez. Ama ayrıca her iki oğlumuzun da iş konusunda bir şeyler yapması gerekecek. Atina’da sıfırdan başlayarak yeni işyerleri kurmaları hiç de kolay olmayacak.”

“Uyku odası” diye düzeltti İzmini.

“Anlamadım...”

“Sen yatak odası dedin, bunlar burada o odaya uyku odası derler.⁵

Seninle alay etmelerini istemiyorsan konuşmasını öğrenmelisin. Öyle demedik mi?”

“Şimdi ben seninle konuşuyorum. Kendimi sıkıntıya sokmamın bir anlamı yok. Aramızda Rumca konuşabiliriz. Ne diyordum? Lafımı kestir! Ayrıca ekonomik sıkıntılar da yaşayacağız. Bunlar buraya meteliksiz gelecek. Bir süre onlara destek olmamız gerekecek.”

“Onlar da bu işin üstesinden gelecek. Biz nasıl becerdiyssek. Ben geleceklerine seviniyorum. Tabii bu gelişin normal

5. İstanbul Rumları *krevatokamara* (yatak odası), Yunanistan’da *ipnodomatio* (uyku odası) derler.

şartlarda olmasını isterdim, zora girmeden yani. Elde bir valizle olması çok kötü. Biz öyle yapmadık. Biz ayrılma kararını kendimiz verince ayrıldık.”

“Biz bütününü farklı nedenlerle gittik. Kendi seçeneğimizdi. Zamanlamasını uygun gördük. Biz Türkler tarafından kovalanırken çıkıp gitmedik.”

İzmini cevap vermedi, çünkü tartışmanın tansiyonu yükselten bir seyre yaklaştığını gördü. Türkler konusu açılınca hep böyle oluyordu. Son yıllarda Adonis'te, çok çok hassas olduğu bu mevzu bir saplantıya dönüşmüştü. Ona göre Yunanlıların sosyalist düzene geçmelerini engelleyen Türkler olmuştu. “Onların düzeni feodaldır hemen hemen, Türkler de ‘kulak’⁶ Lenin’in de diyeceği gibi, yani feodal beyler” derdi arada sırada. “Yunanlılar Anadolu’da kalmış olsalardı ihtilal kaçınılmaz olacaktı.”

Adonis eşinin tartışmayı sürdürmemesinin nedenini anlar gibi oldu. Anlaşmadıkları konular açılınca İzmini’nin susması onu çok sinirlendiriyordu. “Beni idare eder gibidir bu yaptığı. Duygularıma, kendi dünyama, davranışlarıma müdahale eder gibi. Neleri konuşacağıma ve neleri konuşmayacağıma kendisi karar verir gibidir bu yaptığı. Ve zamanlama da... Yani kendisi uygun gördüğünde konuşmam gerekiyor, istemediğinde susmam! Avcunu ağzıma dayayıp cümlemi bitirmeme engel olur gibi. Neden inat edip Türkler aleyhine laf duymak istemez? Bunca acıyı çeken kendisi değil sanki!”

Ve bunları düşününce ateşe körükle gitti.

“Bak, görüyorsun işte! Aile mezarını önermem ne kadar doğru bir hareketti. Hepimiz buraya geliyoruz. Son evimizde bir arada olacağız, bir aile halinde.”

“Şimdi ölümü hatırlatan bu konuyu açmasan daha iyi olur.” Ama Adonis, asıl demek istediğini en sonunda söyledi: “Ben senin yaptığını yapmıyorum. Sen bir yabancıyı mezarımıza buyur etmek istedin. Hem de yalnız Türkçe konuşan birini!”

Bu son söz İzmini'nin kalbine saplanan bir bıçak darbesi gibiydi. En hassas yerine inmişti darbe. Adonis ona Ani'yi hatırlatmış, bunu, İzmini'ye büyük acı vereceğini bile bile yapmıştı. Gerçekten de İzmini midesinde bir acı hissetti. Kocasına göre Ani olayı bir şakaydı, komik bir durumdu. Ama İzmini'nin bu konuda hassas olduğunu bildiğine göre anlayışlı davranmalıydı.

İzmini Ani'yi ilk kez Nea Smirni'de yeni evlerini satın almadan önce, yani 1959 yılında gördü. İlçenin meydanına, et çorbası hazırlamak için kasaptan kemik almaya gitmişti. O günü bütün ayrıntılarıyla hatırlıyordu. O yıllarda kasap dükkanları haftada yalnız iki gün açık olurdu. Günlerden cumaydı ve meydanda belli bir hareketlilik vardı. Bulutlu bir kış günüydü. Kunduracı dükkânının önünden geçerken camda kendi suretini gördü. Dükkân küçük, içi de karanlıktı. İzmini kendini daha iyi görmek ve başörtüsünü düzeltmek için ayna gibi duran cama yaklaştı. Ve o an çok şaşırdı. Başında bir şapka vardı!

Ağzı açık kaldı. Cama daha da yaklaştı. Hiç şüphesi yoktu, başında şapka vardı. Elini başörtüsüne götürdü ama ağzı açık görüntüsü kımıltısız kaldı. Bir iki saniye ne olduğunu anlamadı ama bu süre ona çok uzun göründü. Donakalmıştı, çıldırıyordu sanki. Ve o an Ani'nin hareket ettiğini ve kunduracı dükkânından çıktığını gördü. O da bir şok yaşamıştı çünkü tek yumurta ikizi gibi birbirlerine çok benziyorlardı. Bu "tek yumurta ikizi" terimini İzmini tabii çok sonraları öğrendi.

Ani, İzmini'den biraz daha tombulcaydı. Ama yüz hatları aynıydı. Kaşlar kalınca ve alışılmamış bir biçimde her iki yana uzanıyordu, saçlar koyu kestane rengi, arada beyaz teller, kara gözler, ağız ve dudaklar ince ve kısılmış. Ama dudaklar, o an her ikisinin de duyduğu heyecandan öyle olmuş olabilir-

di. Her ikisinin de şoke olmasına neden olan en çok burunla-
rıydı; aynıydı.

Önce Ani konuştu. Yunancayı “ağır” bir aksanla ve kötü
bir cümle yapısıyla konuşuyordu ama derdini dile getirebili-
yordu.

“Ben kim, bilmiyorum. Sen biliyorsun?”

O an İzmini kardeşini bulmuş olduğunu anladı. Yüreği çılgınca çarpıyordu ve Ani yeniden gider de onu kaybeder diye korkuyordu. Tabii o an adını henüz bilmiyordu. Elini tuttu ve sıkı.

“Ben de bilmiyorum. Ama kardeşiz biz” diyebildi.

Fazla konuşmaları gerekmedi, el ele tutuşarak gidip en yakın kahveye girdiler. Kendi başlarına kalmak istediklerinden ve içerisi kalabalık olduğundan dışarıda, havanın çok soğuk olmasına aldırmadan bir masaya oturdular.

Bir süre konuşmadan karşılıklı birbirini inceledi, sonra memnun olmuşçasına gülümsediler. Hâlâ el ele idiler. Sonra sorular ve cevaplar yağmur tanesi gibi yağdı.

“Adın ne?”

“Ani. Seninki?”

“İzmini.”

“Bu Ermeni adı değil.”

“Evet, değil. Seninki Ermeni adı mı?”

“Evet.”

“Neden?”

“Çünkü Ermeni’yim.”

“Tuhaf konuşman bundan dolayı mı?”

“Evet bundan dolayı. Sen değil misin?”

“Ben ne olduğumu bilmiyorum” dedi İzmini biraz sustuktan ve “şimdi geçmişim konusunda bir şeyler öğreneceğim” diye düşündükten sonra. “Beni rahibeler büyüttü. Anne ve babamı, ailemi tanımadım.”

“Ben de yetimhanede büyüdüm, Ermeni yetimhanesinde.”

“Benimkiler Katolik’ti.”

“Sen şimdi Katolik misin?”

“Hayır, Ortodoks’um.”

“Neden mezhep değiştirdin?”

“Ortodoks’la evlendiğim için.”

“Ben hiç evlenmedim.”

“Burada ne yapıyorsun?”

Böylece ayrıntılara geçtiler. İzmini kendi hikâyesi anlattı. Büyümüş olduğu çevreyi, on sekiz yaşında Adonis’i nasıl tanıdığını, Ortodoks olduktan sona 1908 yılında nasıl evlendiklerini, nasıl hiçbir zaman ailesi konusunda bilgi sahibi olmadığını ve herhalde 1890 yılında ama bir ihtimal 1892 yılında doğmuş olması gerektiğini anlattı.

“Tabii ki ikimiz de aynı yaşıyız” dedi Ani. Yetimhane-
de bana ailem konusunda pek bir şey söyleyemediler doğal olarak. Bu bilgilere sahip değillerdi. Ama Ermeni olduğumu, Erzurum’dan yetim olduğumu biliyorlardı. Annem ve babam Hamidiye Alayları tarafından katledilmiş. Herhalde 1896 yılındaydı bu olay. Ben bu konuda hiçbir şey hatırlamıyorum. Dediklerine göre ben bir travma yaşamışım, hatırlamamam bundanmış. Hatırlamak istemiyormuşum. Ama bu doğru değil. Ben anne ve babamı hatırlamak istiyorum. Özellikle anemi. Ama bir türlü olmuyor. Çok zorladım kendimi ama hatırlayamadım. Beni bir ormanda başıboş dolaşırken bulmuşlar. Bana öyle dediler. Beni böyle bulmuşlar, başkalarına teslim etmişler ve en sonunda da İstanbul’daki Ermenilere. Bunları hatırlıyorum. Ermenice öğrenmem de öyle oldu.

“Seni bulduklarında dört yaşındaydın aşağı yukarı, konuşuyor olman gerekir.”

“Evet, ama Türkçe.”

“Neden Türkçe?”

“Biz Türko fon Ermeni’ydik.”

“Neymişiz? Neymişiz?”

“Türkofon. Anadilimiz Türkçeydi ama Hıristiyan’dık, biliyorsun, Gregoryen Ermeni. Türkofonduk ama gerçek Ermeni’ydik.”

“Nasıl söyledim bu Greg... ne?”

“Gregoryen, Ermenilerin çoğu öyledir. İnancımız bu.”

“Valla ben bunları pek bilmiyorum” dedi İzmini, “pek bilmiyordum. Ben kendimi Katolik doğmuş biliyordum.”

“Ama biz bir dine sahip olarak doğmuyoruz ki, anne ve babamızın dinini sürdürüyoruz. Ben bunları yetimhanede öğrendim. Sen bildiklerini nerede öğrendin?”

“Ne olduğumu önce Katolik rahibelerden öğrendim. Sonra İstanbul Rumlarından. Bunları öğrendim ve ben buyum.”

Bir sessizlik oldu ve sonra İzmini bir şeyler geveledi ama Ani ne dediğini tam olarak pek anlamdı:

“Yani ben şimdi yetmişime dayanmışken ... yeni baştan... gerekli... yine...” Ve perişan bir halde Ani’ye bakakaldı.

“Ne dediğini anlamıyorum” dedi Ani.

“Önemli olan seni bulmuş olmam” dedi en sonunda İzmini, “gerisi önemli değil.”

Ani yetimhanede nasıl dikiş dersleri aldığını ve terziliği öğrendiğini, İstanbul’da 1955 yılında “olayları” yaşadık-tan sonra “kendisini ‘garantide’ hissetmediği için” bir yıl sonra buralarda epeyce Ermeni bulunduğundan nasıl Nea Smirni’ye geldiğini ve kendi evinde ufak çapta terzilik yaparak geçimini sağladığını anlattı.

İzmini bir ara farkında olmadan vaktin geçmiş olduğunu hayretle gördü. Saat üç buçuktu. Kahvede kimse kalmamıştı. Öyle uykusu zamanı olduğu için herkes çıkıp gitmişti. Adonis’in şu an herhalde tepesi atmış olmalıydı. Adres değiş tokuşu yaptılar. Öbür gün yeniden buluşmaya karar verdiler ve bir daha ayrılmamaya da. “Hiç, ama hiç!” dedi İzmini Ani’yi kucaklayıp yanaklarından öperken.

“Sen çıldırmış olmalısın” dedi Adonis, İzmini eve dönüp, “Kardeşimi buldum ve bunu çok benzediğimiz için anladım” dediğinde. Ama öfkeli bir hali yoktu. Daha çok korkmuş gibiydi.

“Onu görmem gerek! En ufak bir kuşkun bile kalmayacak. Biz ikiz kardeşleriz.”

“Burada, Nea Smirni’de ne arıyor? İstanbullu mu?”

“İstanbul’dan gelmiş iki yıl önce. Ama Erzurum’dandır. Yani bizim kökenimiz oradan.”

“Şimdi üstelik Karamanlı olduğunu da söyleyeceksin! Bir bu eksikti!”

“Hayır, Ermeni’yiz biz, 1895 ya da 1896 kıyımlarında kaybolmuş çocuklarız.”

Adonis hiçbir şey söylemedi, yalnız bir iskemleye oturdu ve karısına baktı. İzmini Ani’nin hikâyesini anlatmaya başladı. Ama anadil konusuna vardığında Adonis ayağa fırladı ve bağırmaya başladı.

“Şimdi Türk olduğunu da söylemezsin herhalde! Çocuklarımızın annesi Türk olamaz! Bu ‘kardeş’ de senin gibi zırdeli olmalı! Öyle ise gerisingeriye geldiğiniz yere dönün. Memleketine! Erzurum mu, işte oraya gidin!”

“Yalnız dilimiz Türkçe. Karamanlılarla olduğu gibi. Yoksa biz özbeöz Ermeni’yiz. Türklerle hiçbir ilgimiz yok” diyebilirdi İzmini, “hatta Hıristiyan’ız. Tabii bizi Gregoryen diye bilirler. Ama anladığım kadarıyla mezhep değiştirmem gerekmiyor. Ortodoks olmam sorun değil.”

“Artık bunlara ne demem gerekiyor bilemiyorum” dedi Adonis, “*Embarras de richesses* derdi Lenin bu durumlara!”

Adonis dış kapıyı sert bir biçimde çarparak evden çıktı. İzmini Adonis’in bu kardeş buluşmasına neden kendisiyle birlikte sevinmediğini anlamadı. “İster misin kardeşimi bulmamı kıskanmış olsun!” dedi içinden.

İzmini Ani’yi eve yalnız bir kere getirebildi. Adonis onu

görünce karısına hiç benzemediğine karar verdi ve Ani'yi bir daha karşısında görmek istemediğini söyledi. Ama kardeşler birbirinden ayrılmaz olmuştu. İzmini Ani'nin evine sık gitmeye başladı. Yukarı Nea Smirni'de tek katlı, iki odalı, kendi evinden on dakikalık mesafedeydi bu ev. Kirası çok düşüktü çünkü harap durumdaki evde temel ihtiyaçlar da eksikti. Yağmur yağdığında tavandan su sızıyordu, soba borusu için duvarda delik yoktu ve bu yüzden çok soğuk günlerde Ani evin dışında, bir küçük bahçede yaktığı, sonra içeriye taşıdığı bir mangalla ısınmaya çalışırdı. Bereket fosseptik çukuru hiç dolmazdı çünkü hem evde çok az su kullanılıyordu hem de kumlu zemin, suyun süzülmesini mümkün kılıyordu. O noktada arazi yokuştı ve yeraltı suları aşağı mahallelere doğru gidiyordu.

İki kız kardeş meydanda veya pazarda buluşmayı seçerdi. Bu arkadaşlıktan mutluluk duyuyorlardı. Çocukluk yıllarını hatırlamaya çalışır, en eskilere ulaşmaya gayret ederlerdi. Bir an hafızalarının canlanacağını ve ortak bir geçmişi hatırlayacaklarını umut ediyorlardı.

“Hatta belki annemizi de hatırlarız” diyorlardı iki yaşlı kadın.

Bazen bir resim canlanır gibi olurdu kafalarının içinde. Bir kadındı bu, hem de güzel ama daha çok şefkatli ve koruyucu bir hali vardı bu kadının. O an yürekleri bir başka çarpardı. Biri ötekine bu kadını tasvir ederdi. Yavaş yavaş, zamanla bu kadının görüntüsü ortak özellikler edinmeye başladı. Biri ötekinin hafızasının geçerliliğini onaylardı. O kadın ete kemiğe bürünürdü. Anne ve babalarını hiç tanımamış olmalarının iyi yanı buydu. İstedikleri gibi hayal edebiliyorlardı onları.

“Bir geçmişinin olması ve soyunun kökenini bilmek hafıza işidir, hatırlayabilme işidir” demişti İzmini.

“Ve hayal kurabilme işi” diye eklemişti Ani.

Sonunda, “Biz ne hatırlıyorsak ve neleri hayal edebiliyorsak oyuz” ilkesinde anlaştılar. Birbirinden ayrılmayan kardeşler, evrenin içinde kayıp ve köksüz, başı belli olmayan birileri değildi artık. Onlar, yalnız bir sonu olan kimseler olmayacaktı.

Bir gün İzmini bu konuyu Adonis’le konuşmaya kalkıştı. Ama o sözünü kesti.

“Ben kökenimi biliyorum, kim olduğumu da. Anne ve babamı da tanıdım. İsimlerini biliyorum; bütün ailenin isimlerini. Milli kökenimiz konusuna da şüphelerim yok. Biz antik Yunanlılardan geliyoruz. Bizde ne Ermeni kanı var ne de anadilimiz Türkçe oldu.”

Eşinin bu sözlerini kız kardeşine aktarınca, Ani ona, “dedesinden öncesini hiç bilmediğini oysa ondan öncesinde, Âdem ve Havva’ya kadar yüzlerce kuşağın olduğunu” söylemesini önerdi. Geçmişinden nasıl bu kadar emin olabilirdi ki! Bildiği ancak dün olanlardı oysa evvelinde pek çok yıl bulunuyordu. Bu eski geçmiş konusunda ise hiçbir şey bilmiyordu.

Bu yorumu İzmini çok sevdi. “Yani hiç kimse kendi başlangıcını bilmiyor. En fazla Âdem’i dedesinin dedesi diye hayal edebilir” diye düşündü. Ama bu konuda Adonis’e hiçbir şey söylemedi. Ve bir gün kendi çocuklarının ve torunlarının yarı yarıya veya kısmen Ermeni olduklarını, Adonis’in de soyunda artık Ermenilik olduğunu düşününce dudaklarında kurnaz bir gülümseme belirdi.

“Gel sana aile mezarımızı göstereyim” dedi bir gün İzmini Ani’ye. Böylece Nea Smirni mezarlığına gittiler. Cumartesi günüydü. İzmini mezarın yerini biliyordu çünkü Adonis’le birkaç kez mezarı ziyaret etmişlerdi. Kocası mezarla gurur duyuyordu. “Son ev” dediği bu yere hep gelirdi Adonis. Bu mezarı komşularına da göstermek istemiş ama komşuların bir türlü vakti olmamıştı. Aslında mezar iki metreye bir met-

re boyunda dörtgen bir toprak parçasından başka bir şey değildi. Henüz çevresi bir parmaklıkla bile çevrilmemişti.

“İçinde şimdilik kimse bulunmuyor” dedi İzmini. “Erken-den satın aldık, hazır olsun dedik.” Sonra gözlerini Ani’ye dikti ve ekledi: “Aslında sen de buraya girmelisin.”

Ani, “neden olmasın” dercesine başını sağa sola salladı. Zaten o ana kadar daha iyi bir teklif almamıştı. Aynı günün akşamında İzmini biraz çekinerek ama kararlı bir biçimde bu konuyu Adonis’e açtı. Ancak bunun pek iyi bir fikir olmadığı görüldü. Adonis küplere bindi. Bağışmaları bütün mahallede duyuluyordu. Güzel bir geceydi ve maalesef pencereler açıktı.

“Bu bizim aile mezarımızdır, dedik. Bize biraz benzeyen herkes bu mezarın içine hop diye atlayacak demedik. Gelen geçen girecek demedik! Kaldı ki, sen anlamak istemiyorsun, bu kadın sana benzemiyor. Sana değil bana benziyor daha çok! Ne oldu size, tutturmuşunuz benziyoruz; kardeşiz diye bir şeyler uyduruyorsunuz!”

Buna benzer pek çok şey söyledi o akşam Adonis. Sonra iki yıl için konu kapanmış ve unutulmuş sayıldı. Ama kız kardeşler her gün görüşüyordu. Mezar konusu bir sonraki kış mevsiminde Ani aniden zatürreeye dönüşen sıradan bir soğuk algınlığından sonra ölünce yeniden gündeme geldi.

“Kardeşim olduğuna göre neden mezarımıza gömülmesin?” diyordu İzmini hüngür hüngür ağlarken. “Çocuklarımızı da soralım. Onlar da sahibi sayılır bu mezarın, onların da söz hakkı var.”

Adonis’in çok ciddi itirazları vardı. Bu “kardeş” olayını çocuklarına, Aleksandros ve Ahileas’a duyurmamışlardı. İstanbul’da hiç kimse bu gelişmeyi duymamıştı. Kardeşini görebilmesi için Adonis bunu şart koşmuştu İzmini’ye. “İlias’ın bu konuda hiçbir şey bilmemesi gerekiyor. Yoksa bu senin Ani dediğin kadını fena halde benzetirim” demişti. Ne aile içinde herkesi yarı Ermeni ve Türkofon ilan ede-

rek bir skandalın çıkmasını istiyordu ne de çocuklara annele-
rinin çıldırmış olduğu söylemek. Bu korkunç sırrı açıklama-
dan, Ani denen bir Ermeni'nin mezarın içindeki varlığını na-
sıl açıklayacaklardı?

Ama özle ilgili bir yanı da vardı bu Ani meselesinin. Bir ya-
bancı, bir Ermeni, hatta anadili Türkçe olan biri aile mezarı-
na ilk giren olacaktı. Adonis "Türkofon" kelimesine takılmıştı.

"Ne demek bu? Hangi dili konuşuyorsak oyuz biz. Yunanlılar
Yunanca konuşur. Daha doğrusu Yunanca konuştukları için on-
lara Yunanlı deriz. Yani Ani aslında Türk'tür. Bizim mezarda ne
iş olabilir ki! Mezardan söz ediyoruz, pansiyon veya otelden de-
ğil! Giren her zaman içinde kalacak. Ve mezar taşına ne yazaca-
ğız? Haydi Ani adını kabul edeyim ama soyadına ne buyrulur,
Garabetyan'mış! Bunu mu yazacağım benim aile mezarına?"

Ani'yi İlias'a büyükannenin çok sevdiği bir arkadaşı olarak
anlattılar. Pinelopi'ye de aynı hikâyeyi tekrarladılar. Sonun-
da İzmini'yi tatmin eden da bir çözümü öneren de İlias oldu:

"Yakın bir yerde bir mezar kiralayalım."

Bu, uzlaşmayı olanaklı kılan bir öneriydi. İzmini'nin hoşu-
na gitti ve Adonis de bu çözümü reddetmedi. Ancak kilisenin
papazı bu çözüme itiraz etti.

"Garabetyan da ne demekmiş? Biz bu kadın konusunda
hiçbir şey bilmiyoruz. Vaftiz olmuş mu mesela? Hıristiyan ol-
duğundan, hele Ortodoks olduğundan nasıl emin olabiliriz?
Neden etrafta akrabası yok? Burada, aramızda ne işi var?

Sorunu yine İlias halletti. Kiliseye bir bağışta bulundu
ve bu bürokratik engelleri aşabildi. Ani basit bir merasimle,
İzmini'nin gelecekteki aile mezarının birazcık ötesinde top-
rağa verildi. Cenazeyi mahallenin bazı yaşlı kadınları da iz-
ledi. Onlar İzmini'nin nasıl davranacağını merak ediyorlar-
dı. O kayıp kız kardeşin birden ortaya çıktığını duymuşlardı.
İzmini'nin çok üzgün, hemen hemen perişan halini görünce
Ani'nin gerçekten onun kız kardeşi olduğuna karar verdiler.

Atina, 1964'ten önce

“Buraya neden geldiniz?”

Pazardan biraz önce satın aldığı yarım kilo izmaritle eve dönerken Adonis bu sorunun ne anlama geldiğini düşünüyordu. Soran, balıkçının yanında çalışan genç çıraktı. Çocuk yaştaydı, on beş yaşında ya vardı ya yoktu ve Adonis'in şivesinden ve cümle kuruşundan o müşterinin “buradan olmadığını” anlamıştı. Balıkçı izmariti kâğıt huniye kürekle dökerken Adonis *vale liğ'o akoma* diyeceğine *komati akoma vale* demişti.⁷

Gencin soru sormadaki amacı yalnız merak edilen bir durumun aydınlanması mıydı, yoksa bir itiraz, bir şikâyet miydi: “Sen burada ne arıyorsun?”

Belki her ikisi de. Yoksa bu genç, İstanbul'da Yunanlıları ezen barbar Türklerle ilgili o hikâyeleri bir daha mı duymak istiyordu? Bu hikâyeler hep morali yükseltecek, halkların farkını vurgulayacak şekilde anlatıldılar. Belki de bunların hiçbiri değildi de, o genç büyüklerin “dışarıdan” gelenlere hep sordukları bir soruyu tekrarlamıştı sadece. Bunları düşünüyordu Adonis o sabah ve soruların cevaplarından emin olamıyordu.

Cevap ne olursa olsun, Adonis 27 Temmuz 1936 tarihinde gelip Atina'ya yerleştiklerinden beri bir tedirginlik yaşıyordu.

7. “Biraz daha koy” yerine “koy bir parça daha” demek kadar bir fark söz konusu. Birincisi Atina ağız, ikincisi İstanbul ağızı.

O gün hayatında bazı şeyler temelden değişmişti. Ama yirmi sekiz yıl sonra bugün bile nelerin değiştiğini tam olarak söyleyecek durumda değildi. Atina'da hâlâ bir tür "yabancıydı", bazı İstanbul alışkanlıkları, biraz da şivesi yüzündendi bu herhalde. Ama asıl önemlisi "burada" anıları yoktu. Çocukluk yılları İstanbul'daydı. Ve bu en fazla rüyalarında belli oluyordu. Sık sık rüyasında mahallelerini görürdü. O zamanlar İstanbul'da Türkler ona "kötü gözle" bakardı ama kim olduğunu bilir, "Buraya neden geldiniz?" sorusunu sormazlardı. Oraya ait olduklarını bilirlerdi. Onları orada istemiyorlardı, o ayrı! İstemiyorlardı ama tanıyorlardı. Oraya ait olmalarına rağmen istemiyorlardı. Kovmuyorlar ama yabancı gibi görüyorlardı, oraya ait değillermiş gibi.

"Sahi, neden geldik?"

Bu soruyu hem kendisi hem de İzmini sorardı arada, özellikle Alman işgalinin zorlu günlerinde daha sık. Ama aynı soru farklı anlamlar taşırdı Adonis veya İzmini sorduğunda. Birincisi, "Buraya gelme kararını nasıl aldık?" biçimindeydi çünkü kararı nasıl aldıklarını pek hatırlayamıyordu. Oysa İzmini, "Bu yanışı nasıl oldu da yaptık?" biçiminde sorardı soruyu.

İstanbul'da hayatları kolay değildi, özellikle 1930'lardan sonra Yunan uyruklu Rumlara bazı meslekler yasak edildiğinde. Adonis bu zorluğun üstesinden gelebildi yine de. Bir kürkçü ustası olarak çalışmadı, tüccar gösterdi kendini. Ticaret yasaklanmamıştı. Akşam dükkânı kapatınca, gece boyu çalışır dikerdi kürkleri. Gündüz tüccardı yeniden. Yunanistan'dan gelen haberler hoş değildi. Orada da siyasi ve hele ekonomik sorunlar yaşanıyordu. Şimdi aklına gelen soru, "Bu şartlarda ne düşündük de göç ettik?" biçimindeydi.

Adonis o zaman, yani elli yaşlarında iken Lenin'in ve yeni rejimin hayranıydı ve Yunanistan'da işçi devriminin başlamasının, bir iki ay hatta gün meselesi olduğuna inanırdı. Yunanistan'ı ve dünyayı değiştirecek bu olayları kaçırmak is-

temiyordu. Bunları söylüyordu İzmini'ye. Kararlı görünüyordu ve oldukça da gergin. Geç kalmayıp bu çabada kendisinin de bir katkısı olmalıydı. İzmini Yunanistan'da olup bitenler konusunda bilgi edinmek isteyince duyduklarından eşinin iyimserliğine katılamamıştı. Orada da hükümet darbeleri, siyasi çıkmazlar yaratan üst üste seçimler, hiçbir konuda bir türlü anlaşılamayan iki cephe, yani Venizelos ve Kral yandaşları, iç huzursuzluk ve Selanik'te kanlı olaylar yaşanmıştı.

Bir şey daha vardı, Adonis'in İzmini'ye söylemediği. Bu sosyalist harekete katıldıktan ve zafere vardıldıktan sonra kendisi artık sıradan bir kürkçü ustası değil, ülkenin öncülerinden biri olacaktı: yol açan, yol gösteren biri. "Rastlantı'nın tohumu değilim ben / yaratıcısıyım yeni yaşamın" diyebilecekti Varnalis'in şiirinde yazdığı gibi. Hayatı o zaman temelli değişecekti. Yalnız eşitliğin ve refahın egemen olduğu hakkaniyetli bir toplum hayali kurmuyor, kendi hayatının farklı bir anlam taşıyacağını düşünüyordu. Bu mücadelenin sonunda, parmağını bile oynatmadan yeni düzenin nimetlerinin tadını çıkarılardan mı olacaktı, yoksa fedakârlıklar sonucunda büyük değişikliğe katkısı olanlardan biri mi? Bu sorunun cevabı Adonis için çok önemliydi. Hiç şüphesi yoktu ki gerçekten mücadeleye katılanlar sonunda farklı bir biçimde değerlendirilecekti. Kendisi de "yeni yaşamın yaratıcılarından" olmak istiyordu.

Ama bunları İzmini'ye söylemiyordu çünkü o bu tür lafları duyunca ürker ve rahatsız olurdu. Bir tehlikeyle karşı karşıya geldiklerini düşünebilirdi. O mücadele, çatışma ve fedakârlık lafları duymak istemiyordu. Her ana gibi devrimci şiirlerin içinde farklı yerleri seçer okurdu. Aynı şairin başka dizeleri kalmıştı aklında: "Ala boyalı bir ev, bahçesinde bir kuyu... / bir asma çardağı, kehribar salkım dolu... / zeytin yağı gibi sessiz tatlı akşamları / evine döneysin ailene bağlı." İzmini böyle bir hayat istiyordu. Ayrıca Adonis'in bütün bu devrimci laflarının berisinde, toplum içinde kendine bir

yer edinme isteğinin yattığından da şüphelenebilirdi. Böyle düşündüğünde de İzmini kendisi için fırsatçı diyebilirdi, yani oportünist, Lenin'in diyeceği gibi. Bütün bunlar geliyordu Adonis'in aklına ve bu yüzden ilerisiyle ilgili bütün hayallerini İzmini'ye söylemiyordu.

Söylemediği bir şey daha vardı. Atina'ya trenle gitmek istiyordu. Herkes vapurla giderdi Atina'ya o yıllarda ama o treni yeğliyordu. İzmini bu isteğini hiç anlayamazdı! İdeolojik meselelere aklı ermezdi. Adonis ona dünyayı değiştirecek gelişmelerden, evrensel dayanışmadan ve enternasyonalist ihtilalden söz ederken, o etnik konulara, yerel günlük problemlere odaklanırdı. Tabii çok kişisel özel konulara da.

Bir keresinde kendisi İzmini'ye sınıfsal mücadelenin ne olduğunu anlatmaya çalışırken o, biraz da sinirli bir ses tonuyla, "Neden Türkiye'deki sosyalist harekete katılmıyorsun?" diye sormuştu.

"Ne biçim soru bu?" demişti Adonis. "Türkler milliyetçidir. Onlarla aynı safta olmam, kendi ideallerim için mücadele etmiyorum, onların idealleri için mücadele ediyorum demektir. Nasyonal mücadele başka enternasyonal mücadele başkadır. Kaldı ki senin derdin, benim bu ülkede mücadele etmem değil, sen benim inancımda kusur ve çelişki bulmaya çalışıyorsun. Tek bana karşı çıkmak için! Oysa benim tutumum, görüşlerim konusunda ne denli tutarlı olduğumu gösteriyor."

Atina'ya trenle gitme düşüncesi, bir gün aklına Avrupa trenlerinin kalktığı istasyon olan Sirkeci'den geçerken geldi. Şubat 1917'de Zürich'ten trene binip Almanya'nın, İsveç'in, Finlandiya'nın içinden geçerek ihtilali başlatmak üzere Petrograd'a giden Lenin'i nasıl hatırlamasın! Kendisi de benzer bir deneyimi neden yaşamasın? Atina'ya Selanik üzerinden bir güzel trenle gidebilirlerdi.

"Ama herkes vapurla gidiyor" dedi İzmini. "Sabah biniyorsun öbür sabah bey gibi Pire'desin. Tren yolculuğu iki gün

sürüyor, her dağ başı köy istasyonda duruyor, pis kokuyor çünkü hayvan da taşıyor. İki kez tren değiştirmemiz gerekiyor. Her iki gümrükte saatlerce beklememiz de cabası, üstelik kimi zaman da açıkta. Bu sıkıntılara neden katlanalım?”

Seçeneğinin gerçek nedenini hiçbir zaman İzmini'ye söylemedi. Hareketlerinin sembolik anlamını o nasıl olsa anlayamayacaktı. İzmini önce kendi kişisel rahatını düşünürdü. Adonis trenin daha güvenli olduğunu, bu tren yolculuğu yaptıklarında yeni vatanlarını kuzeyden güneye bir pencerenin arkasında lüks bir ortamda bir film seyrederek gibi görebileceklerini, ille de “herkesin yaptığını yapmaya mecbur olmadıklarını” biraz da farklı davranmalarının ve alt tarafı arada hatırını da kırmaması gerektiğini eşine anlattı. Böylece trenle geldiler Atina'ya.

Ancak ihtilale yetişmek yerine, Atina'ya gelişlerinden yedi gün sonra, 4 Ekim'de gerçekleşen Metaksas'ın askeri darbesini yaşadılar.

Atina'da nasıl yaşayacaklarını önceden bir dereceye kadar planlamıştı. İki oğlu, Aleksandros ve Ahileas, o yıl yirmi altı ve yirmi üç yaşındaydılar. Bu iyi iki çocuk liseyi bitirmişti. İkisi de İstanbul'da kalacak, babalarından kalan kürkçü dükkânını çalıştıracaklardı. Arada anne ve babalarına belli bir miktar “dügme” göndermeyi de üstlenmişlerdi. Adonis de yeni ülkesinde boş durmayacaktı. Bir sanatı, kürkçülüğü iyi biliyordu ve bir şeyler yapabilecekti. En fazla, tanıyacağı komünistlere güveniyordu. Onlar herhalde ona yol gösterecek, bir şeyler önerecekti. Çok çalışmaya kararlıydı; önce ihtilal için ve sonra kendi geçimleri için.

İlk geldiklerinde Omonia Meydanı'na yakın bir ucuz otelde kaldılar. Yunan Komünist Partisini ziyaret ettiğinde, karşılaştığı komünistler çok meşguldü. Yunan Sendikalar Birliği (YSEE) o günlerde 5 Ağustos'ta genel greve gideceğini ilan

etmişti ve herkes bu grev için koşturuyordu. Ancak grevden bir gün önce Metaksas parlamentoyu feshetti. İhtilal gerçekleşmedi ve Adonis bir B planı uyguladı. Daha uygun bir fırsatın belirmesini bekleyecekti yani “objektif şartların oluşmasını” Lenin’in diyeceği gibi.

Birkaç gün geçip de pek çok solcu tutuklamalarının yapıldığını ve davaların açıldığını görünce kendisinin ihtilalci eylemde bir avantaja sahip olduğunu gördü: Yunanistan’da solcu olarak tanınmıyordu! Milli istihbarat onu mimlememişti. Böylece kendisi gizli bir yedek üye olarak hareket edebilirdi. Gerçekten de başarıyla bu yolu seçti. Metaksas döneminde yeni vatanında hayatına yeniden bir düzen verdi. İyi bir usta olduğu için kürkçü olarak iş buldu. İşvereni Mihalis Usta onun işini takdir ediyordu. Adonis ve işvereni arasında karşılıklı saygı ilişkisi vardı, Mihalis Usta bir Metaksas taraftarı olsa da.

Mihalis Usta Metaksas’dan, Adonis Lenin’den yanaydı. Bunu söylemiyordu doğal olarak ama her ikisi de bir konuda anlaşıyordu: Halk, birlik ve uyum içinde olmalıydı; ülkenin düşmanlarına karşı, bu zor günlerde. Ayrıca tek bir millet olduklarından ve aynı vatanda yaşadıklarından. Sonunda bir arada çaba gösterdiklerinde herkes kârlı çıkacaktı. Yunanlılar ne çektiyse kutuplaşmadan çekti, diyorlardı. Bu ilkeler her ikisi için de temeldi. Bunun dışında her biri kendi siyasi görüşünü, ideolojisini ve inancını sürdürmekte serbestti. Bu ilkeleri gözeterek bir güzel geçinebildiler.

“Bizler Metaksas döneminde, sonra Alman işgali sırasında ve sonra iç savaşta zor günler yaşadık” dedi Adonis İzmini’ye, “Aleksandros ve Ahileas bizim çektiklerimizi, siyasi sorunları demek istiyorum, çekmeyecek. Çocuklarımız bizden daha şanslı. Siyasi sürgün olarak yaşamayacak, yalnız bazı ekonomik sıkıntılarla karşılaşacaklar. Bambaşkaydı bizim dönemler!”

“Evet” dedi İzmini ve aklına geleni söylemek istemedi. Yalnız bir tek cümle kaçtı ağzından, sonra da gerekli olgunluğu göstermediğine pişman oldu:

“Ayrıca onlar vapurla gelecek!”

Adonis zaman zaman İstanbul’u ve gençlik yıllarını aklına getirirdi. İstanbullu Rumlar Atina’da kendi derneklerini kurmuş ve yüksek ama görünmez duvarları olan kendi gettolarını oluşturmuştu. Kendi cemaatlerinin aylık “gazeteleri” vardı. Daha sonra kendi yetimhanelerini ve yaşlılarevini kurmuşlardı. Adonis kendi mezarlıklarımız da olsun demiş ama sözünü geçirememişti. Arada kendi evine yakın olan ve 1928 yılında kurulan Kalitea’daki bu derneklerin birine giderdi. Burada başka “memleketlilerle” bir araya gelir, eski günleri ve İstanbul hayatını anarlardı.

Bu dernekte İstanbul’u yeniden yaşarlardı, bir tür. İstanbul kenti, Rumları izlemiş gibi olurdu – şairin de demiş olduğu gibi. Kavafis’i İstanbul’da da yaşamış olduğu için “bizden” sayarlardı. Zaten İstanbul ortaokullarında ve liselerinde Kavafis’in bazı şiirleri şiirin alametifarikası gibiydi. Herkesin *Kent, Tanrı Antonius’u Terk Ediyor, İtaki, Duvarlar ve Mumlar* şiirlerini okumuş olması gerekiyordu. Ama gençlerin “ahlaksız” şiirlerinden haberdar olmamaları için özel önlemler alınırdı. *Barbarları Beklerken* şiirinin, Türk resmi mercileri yanlış anlar kaygısıyla okullarda ele alınması pek uygun sayılmazdı.

Bu Rum derneklerinde İstanbul Rumlarının hayatıyla ilgili her türlü haber edinilebilirdi. Rumların Atina’da veya İstanbul’da yaşıyor olması önemli değildi; nerede bulundukları fark etmezdi. Buranın müdavimleri en özel kişisel halleri bile ortak ve cemaat haberleri şeklinde ele alır yorumlardı. İlgi alanları çok genişti: Kim yaşıyor, kim öldü bilmek isterlerdi; kim ölmek üzeredir; kim yeni bir dükkân açtı ya da bir daire satın aldı ve bunların içine ne tür mobilya yerleştir-

di; bunlar için kaç para harcadı; bu fiyat gerçek miydi yoksa ilgili kişi yalan mı söylüyordu; kim kiminle evlendi ve neden; drahoma aldı mı ve ne kadar aldı vb.

Böylece bir gün Adonis, Terpsihori'nin evlenmiş olduğunu duydu. Ancak drahoma konusunda anlaşıyorlardı. Kimileri Terpsihori'nin çok para verdiğini savunurken kimisi kocasının "buralı" ve aptalın biri olduğu için hiç para almadığı söylüyordu.

"Hiç olur mu böyle bir şey! Para almayacaksa neden evlen sin bu kadınla? Yahu ihtiyardı bu kadın!" diyordu biri.

"Kocası duldu, üç çocuklu. Çocuklarına bakıcı arıyordu."

"Bu kadın bir tabak bile yıkayamaz, çocuklara nasıl bakacak?"

"Tepeden bakmaları, lüks hayatı İstanbul'da zaten terk etmişti. Burada ekmek derdine düşmüşlerdi. Herhalde Atina'da yerleri silmeyi de öğrenmiştir. Baba kız nasıl kurumlu dolaşırlardı bir zamanlar!"

"En son kim gördü Terpsihori'yi? Duba gibi oldu diye duydum."

1952 yılıydı. "Otuz yıl geçti aradan" diye düşündü Adonis, "şimdi altmış beş yaşında olmalı." On yıl önce, yani Alman işgali yıllarında evlenmişti. En azından söylentiler öyleydi. Babası Bay Sokrates bu evlilikten önce ölmüşmüş.

"Evlenme nedeni bellidir canım! Aç biilaç kaldı" dedi gelişmeleri daha yakından izlemiş olan başka biri.

"Demek ki ihtiyaçtan! İnsan ne hallere düşebiliyor, Tanrım! Demek ki Bay Sokrates'in kızı sonunda beş parasız kaldı!"

"Neyim dememeli, ne olacağım demeli!"

"Ama bir bakıma da müsrif bir hayat yaşarlardı. Bunu da unutmamak gerek. Hazır mirasa kondular, mirasyediler! Haydan gelen huya gider derler. Har vurup harman savurmak buna derler işte!"

"Kiminle evlendi?"

“İlia yöresinden bir toptancı tüccarla. Hale sebze getiriyor taşradan.”

“Evlendiğinde kuşkusuz bakireydi, öyle değil mi?”

Adonis, Terpsihori’yi görmeli miyim yoksa görmemeli mi, diye epeyce düşündü. “Evli ve duba gibi şişman!” dedi içinden. Büyük bir hayal kırıklığı yaşayabilirdi. Ama gençliğinde ona çekici gelen yalnız güzelliği değildi. Örneğin mavi gözleri. Onun havası da bir başkaydı, terbiyeli davranışı, bilgisi, şık giyimi, ciddi ama tatlı sesi, muhafazakâr başının arkasına topuz yaptığı saçlarıyla cinselliği, yani seksi hali... O saçlar özellikle, sanki biriyle seks yapıyor, erkek onun arkasından saçlarını çekiyor ve o orgazma hazır...

Bütün bunlar zamanla ne kadar değişebilirdi ki! Geride bir şeyler kalmış olmalı. Ayrıca Adonis’in kafasından çıkmayan başka bir şey daha vardı. Acaba Terpsihori onu tanıyacak mıydı? Belki de bütününüyle unutmuştu ve “Siz kimsiniz, ne istiyorsunuz?” diye soracaktı. Daha da kötüsü, babasının bu eski arkadaşı ile kendisi arasında bir ilişkinin olmasını artık istemiyor olabilirdi. Bir zamanlar İstanbul’da Yüksekkaldırım’daki Terpsihori’nin ona karşı, kısa bir süre için de olsa bir ilgi duymuş olması belki de kendi kuruntusuydu. Bu tür düşünceler onu rahatsız ediyordu. Başka bir şey daha vardı yüreğinin daha hızlı atmasına neden olan. “Şimdi artık bakire olmadığına göre belki de Terpsihori’yle yatabilirdi.” Aslında bekâret olayını bir tabu olarak yaşamış bir İstanbullu Rum olarak bu “yatmak” işini böylesine açık bir biçimde düşünmesi ve hele bilinçli ifade etmesi düşünülemezdi; ancak eski sevgilisi hakkında haberleri duyduğu gece rüyasında gördüğü Terpsihori’nin kendisiydi; ona, “Gel, korkma, ben artık bakire değilim” diyen.

Adresini bulmak zor olmadı. Kocasını –Zaharias’tı adı– hale yakın olduğu için Kalithea semtinde kalıyorlarmış. Bir

apartmanın üçüncü katında. O yıllarda telefonları yoktu. Önce bir mektup mu postalayayım diye tereddüt etti. Sonra onu ziyaret etmeyi düşündü. Kaldığı yeri buldu. Apartmanın kapı zillerinin birinde, “Zaharias Dervenis” yazıyordu. Üç gün üst üste apartman kapısına kadar gitti ama zile basmaya cesaret edemedi. Belki evden çıkar da yolda karşılaşırız umuyla bir süre o sokakta bir aşağı bir yukarı dolandı. Dördüncü gelişinde dış kapının zilini çaldı ama kapı otomatığına basılınca oradan uzaklaştı. Beşinci gelişinde her adımı daha iyi planlamıştı kafasında. Bu kez daha erken vardı eve, o saatte çocuklarının okula gitmiş olabileceğini hesaplayarak – Gidiyorlarsa tabii– Zaharias da evde olmazda herhalde, hale erken gidilirdi ve o saatte henüz dönmemiş olmalıydı. Apartman kapısının zilini çaldı ve kapı açılınca üçüncü kata çıktı.

Yeniden kapıyı çalınca içeriden bir ses, “Kim o?” diye sordu. Adonis derin bir nefes alıp, “Adonis, eskilerden!” dedi. O an Terpsihori’nin kapının küçük dikiz deliğinden bakıyor ve onu inceliyor olabileceğini düşündü. En iyi giysilerini giymişti. Kravat da. Saçları taranmıştı; kalmış olanları doğal olarak. İlk izlenimin iyi olmasına dikkat etmişti. Ona bir saat gibi uzun görünen bir sessizlik oldu ve sonra bir fısıltı duydu: “Bir dakika!” Uzun bir süre bekledi. En son saatine baktığında saat on bire yirmi vardı ve hâlâ bekliyordu. Anlaşılan Terpsihori de ona görüldüğünde derli toplu olmaya çalışıyordu. Bu ona iyi bir işaret olarak görüldü, “Çekici olmak istiyor” diye düşündü. En sonunda kapı açıldı.

“Bayan Terpsihori’yi görmek istiyorum” dedi ve aynı anda kırdığı potu anladı. Kapıyı açan kadın Terpsihori’nin kendisiydi ve bu gözlerinden belli oluyordu. Tek gözleri değişmemişti.

“Buyurun” dedi, gülümseyerek ama melankolik bir biçimde. İstanbul Rum evlerini hatırlatan tertipli büyük bir salona geçti. Nakışlı örtüler vardı orta yerdeki masada, etajerlerde, komodinlerde ve koltuklarda. Terpsihori perdeleri açtı ve yo-

lun karşı tarafında bulunan tek katlı evlerin kırmızı kiremitli damları göründü. Yerde halılar vardı ama ev soğuktu, kışın Atina'da bütün evlerin olduğu gibi. Adonis'e gülümsüyordu, sırtış dudaklarında donmuştu adeta.

Gerçekten çok şişmanlamıştı. Otuz kilo bile almış olabilir- di. Saçları şimdi, geri kalan bedeninden daha dar olan omuzlarına sarkıyordu. Saygı göstermek ister gibi hafiften öne doğru eğilmiş duruyordu ama bu herhalde eklem iltihaplanmasındandı. Beli kalmamıştı. Tam tersine, göbeği çepeçevreydi. Gözlük takıyordu ve bu, gözlerini normal hallerinden daha büyük gösteriyordu. Yüzü buruş buruştu. Yeni sürdüğü belli olan pudra hiç yaramamıştı.

Önce tereddütlü kısa cümlelerle günlük işleri ve biyografileriyle ilgili sorular sordular ve cevaplar verdiler. Terpsihori Adonis'e evini nasıl bulduğunu, ne zaman Atina'ya geldiğini, ailesinin yani eşinin ve çocuklarının nasıl olduğunu sordu. "Kolay sorular" diye düşündü Adonis bu soruları cevaplandırırken ve İzmini'nin adını anmadığını, "eşiniz" dediğini de fark etti. Adonis ise ona, babasının yakın arkadaşı Bay Sokrates'in kaybı için başsağlığı diledi ve son günleriyle ilgili ayrıntılı sorular sordu. Eşinin adını sordu. Aslında biliyordu, ama haklarında araştırma yapmamış olduğunu göstermek istedi. Alçak sesle ve soğukkanlı konuşuyorlardı. Tabii ki çoğulla hitap ediyorlardı birbirine. Ama Adonis stres yaşıyordu. Kalbi çarpıyordu. Yüzünün kırmızıya çalıyor olduğunu hissediyordu.

Terpsihori, "Size bir kahve sunayım" önerisinde bulununca o da evet diye gülümsedi.

"Bana kahveyi nasıl içtiğimi sormadı" diye düşündü, sevinçten çok bir şaşkınlık yaşayarak. Sonra Terpsihori'nin de kendisi gibi gerilim içinde olup olmadığını anlamaya çalıştı. Ona temel bazı şeyleri sormak istese de bunu yapacak gücü yokmuş gibi hissediyordu. Örneğin mutlu musun, üvey

çocuklarıyla nasıl geçiniyorsun, eski yılları özleyiyor musun, “buraya” gelmekle iyi ettiğine inanıyor musun... gibi sorular vardı aklında. Ama bu konulara nasıl el atacak, bilemiyordu.

“Kahveyi nasıl içtiğimi unutmamışsınız” dedi ilk yudumda ve Trepsihori’nin kızardığını, sonra gözlerini yere diktiğini gördü; halıda bir şeyi seçmeye çalışır gibi. Eğilip yerden bir şey aldı; öylesine küçüktü ki Adonis bunun ne olduğunu göremedi. Herhalde küçük bir çöptü. Kahve tabağına bıraktı. “Tedirginliğini ve kızarmış yüzünün gizlemek için” dedi içinden Adonis.

“Benim bir köpeğim var” dedi Terpsihori sessizliğe bir son vermek için.

“Hani, nerde şimdi?”

“Bahçede, apartmanın arka tarafında bir bahçe var. Ön taraftan göremezsiniz. Orada kalıyor. Arada onu gezdiriyorum. Çok tatlıdır.”

“Ne cins köpektir?”

“Terié Bedington” tam olarak cinsi bu. İngiliz’dir bunlar. Adı da Bobi. Erkektir. Babam sağken almıştık, on yıl kadar önce. Yani babamı kaybetmeden önce.”

“Bunlar küçük köpek olur, öyle değil mi? Evin içinde kalabilirler herhalde.”

“Evet” dedi, birkaç saniye düşündükten sonra. “Önceleri bizimle idi, evde kalıyordu ama Zaharias evin dışında kalmasını daha doğru buldu.”

Yeniden bir sessizlik oldu. Terpsihori birden ayağa kalktı, kararlılık göstermek istercesine başını dik tutarak arkalarına yöneldi ve elinde “Dünya ressamaları” başlığını taşıyan İngilizce bir kalın kitapla döndü.

“Bakın şuraya! Bu gördüğünüz tablo Velazquez’indir. Adı Las Meninas yani Nedimeler. Burası sarayın içidir. Ve ne görüyoruz? Salonun ortasında kocaman bir köpek. Yani köpekler evin içinde bir güzel olabilmemiş!”

Adonis'e gözlerini açarak "öyle değil mi?" dercesine baktı. Adonis cevap vermeye vakit bulamadı.

"Ama o bu görüşe katılmıyor. Bana, 'Sözünü ettiğin ressamı, şunu bunu bilmem ben, bildiğim köpeğin köpek olduğudur ve köpekler evin dışında kalır' dedi. Ve böylece köpekçiğim şimdi bahçede kalıyor."

Adonis o an aralarında buzların eridiğini sezdi. O da Terpsihori'ye Yunanistan'a gelmekle iyi ettiğinden pek emin olmadığını söyledi.

"Ben başka şeyler umuyordum. Burada herkes herkesle kavga ediyor. Bizim orada derdimiz Türklerdi. Onlarla cebelleşiyorduk. Burada neden didişirler, anlayamıyorum!"

Birden iki monolog başladı. Her biri, karşısındakinin ne dediğine kulak asmadan kendi derdini sayıp döküyordu. Adonis özlemiş olduğu çocuklarından söz etti, burada yeni arkadaşlar edinmediğini anlattı; İzmini'nin hep İstanbul'dan söz ettiğini, "burada" herkesin herkese benzediğini ve etrafta Ermeni de, Yahudi de bulunmadığını ve yalnız birbiriyle "sınıf mücadelesi içinde olan sınıfların" bulunduğunu söyledi –"Lenin'in diyeceği gibi" de diyerek. Terpsihori "burada" insanların yemek pişirmesini bilmediklerini, zeytinyağlı yemekleri sıcak yediklerini, öğlenleri uyudukları için o istirahat ve sessizlik saatlerinde ev işi bile yapamadığını, Zaharias'ın eve sürekli, satamamış olduğu veya arta kalan zerzevatı getirdiğini ve sebze yemekten bıktığını söyledi.

"Et deyince ağzımızın suyu akıyor!" dedi. "Bir de Şişli mezarlığındaki aile mezarı gözümden gitmiyor."

Yine bir sessizlik oldu. Adonis "aile mezarı" fikrini işte o gün ve o an edindi.

"Yani?" diye sordu ve Terpsihori anlattı.

"Biz İstanbul'da bilinen büyük bir aileydik. Sokrates yani babam, Fenerli bir aileden gelir. Tarihi bir geçmişi olan,

kökenlerini bilen ve geleneklerini sürdürmek isteyen bütün ailelerin, kısacası gerçek bir aile olmak isteyenlerin bir de kendi mezarları vardı. Öyle olmalı. Gider, mezar taşında isimleri okursun; her birinin doğduğu ve öldüğü tarihi de. Sen ne olduğunu artık bilebilirsin. Rüzgârda uçuşan bir kuru yaprak olmadığını görürsün. Yoksa senden geriye ne kalır? Tesadüfi bir varlık olursun. Ölünce geride bir şey kalmıyor. Babam bunun derdiyle öldü. Ben ona burada bir aile mezarını başlatabiliriz dedim. O da bana ‘Ama sevgili kızım, senin çocukların olmayacak ki! Tek ikimiz de bir aile etmeyiz’ dedi.”

Terpsihori birden sustu. Söylenmemesi gereken şeyleri ağzından kaçırdığını anladı. Babasının eski bir arkadaşının birden ortaya çıkması, eski travmaları hatırlamasına neden olmuştu. Bu tür konular yabancıların önünde ele alınmamalıydı. Tabii Adonis bütününü yabancı sayılamazdı. “Bizden” biriydi, bir aile dostu ve İstanbullu.

“Birazdan Zaharias gelecek, onu tanıma fırsatını da bulacaksın” dedi.

Adonis gitme vaktinin geldiğini anladı. Yoksa toptancı tüccar onu evde bulacaktı. “Oh! Geç kaldım, vakit geçmiş. Bir arkadaşına uğramam gerek, beni mutlaka görmek istediğini söyledi. Bir konuda yardımımı bekliyor” dedi. Bu karşılaşma böylece birden son buldu. Ama uzun sürede ve aile mezarı kapsamında etkisi kalıcı oldu.

Adonis, Kalithea’dan Nea Smirni’ye yürüdü. Heyecanlanmıştı. Düşünmek, kafasını meşgul eden konuları bir düzene sokmak, içinde bulunduğu durumu tartmak, kısacası somut durumun somut tahlilini yapmak istiyordu, Lenin’in de diyeceği gibi. Gülümsedi çünkü içinden bile Lenin değil Ninel demişti. İzmini’yle bile konuşurken Ninel demek, yani tehlikeli ismi tersinden söylemek bir alışkanlığa dönüşmüştü. Metak-sas, işgal ve iç savaş yıllarında, ama sonraki dönemlerde de

çevresinde tanımadığı insanların duymaması gereken Lenin kelimesini böylece kamufle ederdi.

Terpsihori'yle karşılaşması ona beklediğini sağlamadı. Aynı kalan bir tek gözleri ve yaptığı kahveydi. Herhalde onu bir daha ziyaret etmeyecekti. Bir neden yoktu buna. Tam tersine onu bir daha görmemesi için ciddi nedenler vardı. Sebze tüccarıyla karşılaşmama konusunda her seferinde şanslı olmayacaktı herhalde. Aklına, sürgüne gönderilen küçük köpek geldi ve canı sıkıldı.

Ayrıca onu altüst eden bir şey daha olmuştu bu karşılaşmada ve bunun ne olduğunu anlayabilmek için yolunun üstüne bulunan parktaki bir banka oturdu. Biraz önce yaşanan, orada hem olan hem olmayan bir Terpsihori'nin şoku değildi sorun! Gördüğü, bildiği bir varlığın inkârıydı, sevmiş olduğu varlığın. Bu kadını mı sevmişti? O güne kadar yaşattığı bir anı artık yok olmuştu. Sevmiş veya en azından arzulamış olduğu, hep düşündüğü kadın artık var olmayacaktı. Bugün son bulmuştu! Ama bu durum yıllarca hayalini kurduğunun da bir yalan olduğunu kanıtlıyordu. Yani geçmişin büyük bir bölümü de yalanlanıyordu.

Ama başka bir şey daha vardı, aklını meşgul eden. İlk kez kendisinin de gerçekten yaşlandığının bilincine varıyordu. Mezarını düşünme yaşına vardığını anlamıştı. Kendisi Terpsihori'yi bu biçimde görüyorsa, herhalde kendisi de buna benzer bir durum ve görünümdeydi: bitmiş yani! Bu denli değişmiş olduğunu o ana kadar düşünmemişti. Yüzünü her gün aynada izlemişti ve yavaştan gerçekleşmiş olan değişikliği görmemişti. Terpsihori ona kendi değişikliğini de göstermişti.

Ama aile mezarı konusu en önemli olanıydı. Terpsihori aile, devamlılık ve bunları sağlayan bir anıt konusunu açana kadar mezar aklına gelmemişti. Bir mezarının olmaması demek, bu dünyadan geçmiş olduğunun hiçbir kanıtı olmaya-

cak demekti. Birkaç hafta için kendi çocukları bile varlığını unutmuş olacaktı. Bu şartlar altında ve o gün Adonis bir aile mezarının gerekliliğine karar verdi.

Aile mezarı konusundaki ilgisi var olmanın metafizik kaygılarıyla ilgiliydi. Ama yaşam ve ölümle ilgili bu yeni arayışlarına İzmini “saplantı” demeye, daha doğrusu kendi İstanbullu terimiyle *idée fixe* demeye başlamıştı.

1957 yılında Adonis bu konuda inat edip Aleksandros’a aile mezarı satın alınması için baskı yaparken İzmini de bu konuda bir anlayış gösteriyordu çünkü kendisi de “bütün olayın” bittiğini görüyor yani ölümünün yaklaştığını seziyor ve bundan dolayı rahatsızlıklar yaşıyordu; “bütün olayın” ne olduğunun tam olarak anlamıyor olsa da. Ama aynı zamanda Adonis’in *idée fixe*’ine karşı da çıkıyordu. İlişkilerinde bir şey değişmişti. Kocasına olan saygısı azalmıştı ve bunun nedeni –kendisi kadar Adonis de böyle düşünürdü zaman zaman – yorgunluk alametleri sergileyen erkekliğiyle ilgili olabilirdi. İzmini’yle yatmayı unutuyor gibiydi, hatta bazen haftalarca. O da “evin erkeğinin” kim olduğunu unuttur gibiydi. Bazen kocasına diklenirdi, bazen de –bu da Adonis’in daha da gücüne gidiyordu– o etrafa yokmuş gibi davranıyordu. Kimi zaman sözünü kesiyor, hatta onu azarlıyordu. Mezarlık ve gömmeler konusu ele alındığında böyle olmuştu.

“Biliyor musun” demişti İzmini’ye, o mutfakta musluğun önünde eğilmiş tabakları yıkarken, “aklımda Lenin var bugünlerde; sonunda onu gömmediler, mumyaladılar.”

İzmini elektrik çarpmış gibi ani olarak ona döndü, gözlerinde hırs, bakışlarını ona dikti ve kelimelerin üzerine basa basa konuştu.

“Tamam, buraya kadar! Sakın ha! Bu konuya bir daha değinmeye kalkışma!”

Adonis de bu konuyu bir daha açmadı.

Aile Atina'da, 1964

1964 yılında on üç yıldan sonra “aile” yeniden, en azından bir dereceye kadar bir arada yaşamayı sağladı. Büyükanne ve büyükbaba, yani İzmini ve (tanındıklarının İlyiç dediği) Adonis Atina'ya 1936 yılında gelmişlerdi. Oğulları Aleksandros ve Ahileas İstanbul'da kalmışlardı. Daha sonraları Polikseni ve İoli'yle evlendiklerinde ve İoli üç çocuk sahibi olduğunda (Temos, İro ve Kimon), hepsi İstanbul'da kaldı. 1964 yılının ihraçlarıyla bu iki aile mecburen Atina'ya geldi. Yalnız Temos ve Kimon aileyi izlemedi, çünkü hâlâ tahsillerini tamamlamamışlardı.

Polikseni'nin görücü usulüyle evlenen kız kardeşleri Polimnia ve Pinelopi ise diaspora olarak uzak ülkelere savruldu. Polimnia ile eşi Savas en sonunda Sudan'dan Avustralya'ya gittiler ve çocukları İakovos ve Maria'yla hep orada kaldılar. Mısır'a yerleşmiş olan Pinelopi ile eşi İlias ise sonunda Nâsır'ın milliyetçi baskılarına dayanamayarak kızları Eva'yla 1959 yılında Yunanistan'a gelip geniş aile içinde yerlerini aldılar. Polikseni'nin babası Paris ise İstanbul'da kalmıştı.

Böylece İstanbulluların çoğu artık Atinalı olmuştu; tabii bir insanın göç sonucu kimliğini değiştirebileceği oranda. Sonraki yıllar (1964-1975) bir kuşağın son bulduğu ve başka bir kuşağın gündeme geldiği zamandı. Bu süreci yaşayanlar bu geçişin bilincinde olmasalar da, komedilerin ve trajedile-

rin oyuncularını artık onlar olacaktı. Eski kuşaktan İzmini bir süre daha, ısrar edip sahnede kalacaktı ama Paris ve Adonis ölecekti.

“Gördün mü nasıl haklı çıktım aile mezarını düşünmekle?” dedi Adonis oğlu Aleksandros ve gelini Polikseni’ye Atina’ya ilk vardıkları gece masada akşam yemeklerini yerken.

“Bu konu beni hiç ilgilendirmiyor” dedi oğlu.

“Yine senin bu *idée fixe*’in!” dedi İzmini, “Bari bugün bu konuyu açma, rahat bir yemek yiyelim.”

“Ama ben rahat edelim diye söylüyorum, kaygımız olmasın diye! Yani durum kontrol altındadır diyorum.”

“Tamam!” dedi Polikseni, “ama şimdi bize mezarlıkları hatırlatmanızı pek istemiyoruz.”

“Neden? Yoksa ölüm düşüncesi sizi korkutuyor mu?”

Polikseni cevap vermedi. Onun canını sıkan kendi ölümü değildi, Aristos’un mezarını geride bırakarak çıkıp gelmeleri idi. Aleksandros’a baktı. O da aynı duyguları taşıyor olmalıydı. Günlerden cumartesiydi ve ertesi gün, dokuz yıldan sonra ilk kez Şişli’ye gitmeyecekti. Pek tanımadığı bir kadın bakacaktı mezara. Bunu ne derecede yapacaktı? Ama mezarın durumundan daha önemlisi, görev saydıklarını yapamayacak olmalarıydı. “Terk ettik, çıkıp gittik” diye düşündü Polikseni.

“Siz” dedi Aleksandros babasına, çünkü hep çoğul olarak seslenirdi büyüklerine, “siz başka bir mezarın olduğunu hep unutuyorsunuz.” Biraz duraksadı, ağır kaçır mı diye düşündü ama sonunda aklındaki söyledi: “Orada torununuz var.”

Aristos 1944 yılında, yani dedesinin ve büyükannesinin Atina’ya gidişlerinden sonra doğdu. Onlar torunlarını hiç görmediler. Yaşlılar için bu, durumu daha çekilir kıldı, hatta hayırlı çıktı bile denebilir, çünkü torunlarının ölümünü ancak hayali olarak yaşadılar. Çok üzüldüler doğal olarak, ama günlük işleri içinde bir şeyler eksilmedi. Evleri birden ıssız-

laşmadı, aynı kaldı. Sesini özlemediler çünkü sesini ancak bir kez duymuşlardı bir telefon konuşmasında “merhaba” dediğinde. Aylar sonrasında birden hiç ummadıkları bir anda bir çekmecede unutulmuş, kokusunu hâlâ koruyan giysilerini bulmadılar ya da oyuncak olarak hayal ettiği unutulmuş nesneleri: gemi, otomobil veya uçak sayılan tahta parçalarını örneğin. Bu oyuncaklarla oynaması gözlerinin önünde hiç canlanmadı. Yani bu ölüm olayını büyükanne ve büyükbaba, anne ve babadan farklı yaşadı.

Adonis, Aleksandros’un torununu hatırlatmasıyla kendisine haksızlık ettiğini düşündü. “Aile konusunda büyükbaba duyarsızdır” mesajını verir gibiydi. Bunu nasıl yapabiliyordu kendi oğlu? Neden babasına böylesine karşıydı? Onu neden utandırmak istiyordu? İlke olarak babasına saygılı olması gerekmez miydi? Kendisi kusursuz muydu ki! Kendi farkında olmadan, oğlunun “saldırısını” püskürtme gereğini hissetti. Oğlunu rahatsız edecek bir eksikliğini hatırlattı:

“Atina’da iş buldun mu? Geçiminizi nasıl sağlayacaksınız?”

“Daha henüz geldiler, Adonis!” diye söze karıştı İzmini. “Bu işleri yarın da konuşabiliriz.” Eskilerden beri süregelen baba-oğul çatışmasının su yüzüne çıkmakta olduğunu seziyordu. Bunu önlemeye çalıştı. Ama Adonis ikinci darbeyi de indirdi. Kötü ekonomik durumunu hatırlattı.

“Yunanistan’da durum nasıldır herhalde biliyorsun. Hiç iyi değil. Sol mücadeleyi kaybetti ve şu an üst sınıf alt sınıfları sömürmekte, Lenin’in...”

“... dediği gibi” diye bağırdı Aleksandros gülüp etrafına memnun bakarak ve hazırcevaplığının ve muzipliğinin takdiri edilmesini bekleyerek.

“Ben gülünecek bir şey görmüyorum” dedi Adonis, “insanlar acı çekiyor ve burada bizler gülüyoruz. Biri aç, biri de kendi havasında!”

İzmini kaçınmalarını istediği tartışmayı engelleyemeyeceğini gördü. Eskilerden kalma bu baba-oğul çatışması oğulları henüz çocuk oldukları zamandan kalmaydı. Aleksandros ve Ahileas on yaşlarında iken babaları “İlyiç” onlara sol dünya görüşünü öğretmek istemişti. Çocuklar önceleri resmedilen bu geleceğe ilgi ve sempati duydular: Zengin ve yoksullar olmayacak, herkes eşit olacak, adalet olacak, savaşlar da son bulacak... Adonis Leninist olmakla birlikte hem dini inancını terk etmemişti, hem de görüşlerini kanıtlamak için İsa’nın öğretisini de kullanmaya çalışırdı. Bu amaçla çocuklarına İncil’den pasajlar da okurdu.

Ancak bir gün ilkokulda din dersinde öğretmen, ki aynı zamanda semtin papazıydı, “İsa’nın öğretisinin ne olduğunu kim anlatmak ister?” diye sorunca Aleksandros parmağını kaldırdı ve İsa’yı anlattı.

“İsa eşitlik olsun isterdi. İsa ‘iki gömleği olan, birini, gömleği olmayana vermesi gerekir’ demiştir. Yemek konusunda da aynı şeyi yapmasını isterdi. Olmayanla paylaşması gerekir. Yoksul olanları severdi, zengin olanları sevmezdi. Şöyle derdi: ‘Zengin bir insanın cennete girmesi, bir devenin bir kapının anahtar deliğinden geçmesinden daha zordur’ derdi. (Bu noktada öğretmen lafa karıştı ve bir ayrıntıyı düzeltti: ‘İsa iğnenin deliği demiştir, oğlum, o yıllarda zaten kapılarda kilit yoktu!’) ‘Doğru yolda olup cennete gitmek isteyenler varını yoğunu satmalı ve bütün mallarını yoksullara vermeli-dir’ İsa bunları söylerdi.”

Küçük Aleksandros buraya kadar çok başarılıydı ama bu söylenenlerden bir de sonuç çıkarmaya kalkışması şansızlıktı: “Bunlardan anlıyoruz ki İsa çok iyi bir komünist ve Leninistti.”

Doğal olarak yer yerinden oynadı. Öğretmen önce bağırıp çağırmaya başladı ve sonra sınıftan koşarak çıktı. Çocuklar Aleksandros’a, tam olarak neyi yanlış yaptığını pek anlama-

dan ilgiyle bakıyorlardı ama bir şeyi çok yanlış yaptığından emindiler. Öbür gün Adonis'i kilisenin bürosuna çağırdılar ve Türk hocalardan gizli bir toplantı yaptılar. Oğlunun bunları nereden duyduğunu sordular. Ayrıca patrikin bu olaydan hiç memnun olmadığını söylediler.

“Dine yapılan küfrün ötesinde bilmelisiniz ki komünizm bu memlekette kanunen yasaktır” dedi ciddi bir ifadeyle müdüre hanım. “Hepimizin başına yakacaksınız! Çocukların okulda bu tür şeyler öğrendikleri birilerinin kulağına giderse ne olacak, bilirsiniz. Türkler bize kötülük etmek için zaten küçük bir hatamızı kollamakta. Yoksa siz komünist misiniz?”

“Şaka ediyorsunuz, muhakkak! Ben komünist! Nerden nereye, hiç olur mu öyle bir şey, ben Leninist imişim! Olacak şey değil!” dedi Adonis, her ne kadar kimse Lenin'in adını anmamış olsa da. “Aleksandros bunları muhakkak sokakta duymuştur, daha büyük çocuklardan.”

Bu konu okulda zamanla unutuldu ve Aleksandros ile Ahileas, evde konuşulanların ve öğrenilenlerin evin dışında söylenmemesi gerektiğini öğrendiler. Ama küçük Aleksandros'a göre bunu onlara çok daha erkenden söylemeleri gerekiyordu. Şimdi babasının söylediklerini tekrar etmemesini istiyorlardı ama bunda çok geç kalmışlardı. Böylece Aleksandros babasına olan güvenini kaybetti. Lenin ve ilgili konuları da bir daha duymak istemedi. “Sol”la ilgili deneyimi travma düzeyindeydi. Ergenlik yıllarından başlayarak babasıyla siyaset konularında anlaşamıyorlardı. Geniş çevresiyle uyum içinde olmayı tercih etti. Siyaset onu pek ilgilendirmiyordu ayrıca, sonradan bu tutumuna “apolitik” dediklerini öğrendi. Ahileas farklıydı. O da “apolitik”ti ama babasına karşı çıkma eğilimleri yoktu.

Ahileas'ın babasıyla çatışmıyor olması, iki kardeşin babaları konusunda çok farklı konumda olmaları demekti. Aleksandros, Ahileas ile babasının arasında var olan daha iyi ilişkilere bakarak küçük kardeşinin aile içinde, hele babası ta-

rafından kendinden daha çok sevildiğine karar verdi. Ahileas ise büyük kardeşinin gerilimine ve sinirliliğine bir açıklama getirmeye çalışınca bunu kıskançlığına, hırçın karakterine ve kindar oluşuna yordu. Küçük yaştan başlayarak anne ve babalarının her davranışını ve kararını bu temel anlayışlara uygun biçimde yorumladılar. Ahileas kardeşinin hep kendisine karşı çıktığını görürken, Aleksandros da küçüğe karşı hep hoşgörülü olan bir baba ve bu haksızlığa duyarsız kalan bir anne görüyordu. Bu duyguları taşıyan iki kardeş bütününü haksız da değildi. Baştaki kaygı, şüphe ve önyargılar zamanla ilk baştaki inançları haklı kılacak tepkilere ve ilişkilere neden oldu.

Babaları Adonis, Aleksandros'a yazdığı mektupta "Ahileas'ın ekonomik sıkıntıları olabilir, bu yüzden kardeşinin mezarın satın alınmasında katkıda bulunmak istemesine anlayış göstermesi gerekir" biçiminde bir cümle kullandığında, Aleksandros taraflı davranışın yeni bir örneğini gördü. Ama Polikseni ile İoli'nin ilişkileri de iyi değildi. Eltiler ailenin bireyleri oldukları ilk günden başlayarak eşlerinin yanında saf tuttular. İhraçlar ve Atina'ya gelişleri durumu daha da gergin kıldı. İstanbul'da birbirinden uzak kalmaya bakarlardı. Sık da görüşmezlerdi. Ama Atina'da birbirlerine daha yakın olmaya mecbur oldular. Bu da sürtüşme olasılığını artırdı.

Ahileas, eşi ve kızıyla Atina'ya gittiklerinde, kendilerine çekidüzen verene kadar babasının Nea Smirni'deki evinde kalabileceklerini hesap etmişti. Babasına da yazmış, o da evde bir arada olduklarında epey sıkışmış olsalar da bir süre için kalabileceklerini bildirmişti. Ancak Aleksandros ve Polikseni, onlardan on gün önce Atina'ya gelip eve yerleşmişti. İkinci aile de Atina'ya vardığında Polikseni onlara kız kardeşi Pinelopi ve eşi İlias'ın evinde kalmalarını önerdi.

“Ablam Pinelopi sizi memnuniyetle misafir edebilir bir süre.”

“Neden Aleksandros ve Polikseni İlias’ın evinde kalıp biz burada kalmayalım?” diye sordu Ahileas şaşkın ve kararsız bakan anne ve babasına.

“Çünkü biz önce geldik” dedi Aleksandros.

“Ama önce bu evde kalmayı *biz* kararlaştırmıştık ve babam da kabul etti bunu.”

“İlk *söyleyenin* değil, ilk *gelenin* hakkıdır bu! Siz söylediklerinizin aksine belki de buraya hiç gelmezsiniz.”

“Ne demek gelmeyecektik? Biz de ihraç edilenlerden değil miyiz?”

“Gelmeniz demek ille de *bu* evde kalacaksınız demek değil ki! Otele de gidebilirdiniz, hatta başka bir kente de. Bu ev tek bir çocuğun evi değil, ben de varım.”

“Bizim önceden öngörüp ayarladıklarımızı zorla değiştirmek istiyorsun. Bu durum siz ortaya çıkmadan çok önce kararlaştırılmıştı babamla.”

“Tam da söylediğin gibidir! Önceden aranızda hallettiniz işi beni hiç hesaba katmadan. Bana hiç sormadan.”

“Ya sen kime sordun ki! Buraya bir güzel yerleştin, beni hiç düşünmeden; hele bakmak durumunda olduğum bir kızımın varlığını da hiç göz önüne almadan.”

Bir ailenin üç çocuğu, öteki ailenin ise çocuksuz olması hiçbir zaman mesele olmamıştı. Yine de Aleksandros ve Pinelopi çocuk konusu açıldığında biraz aşağılanmış, daha doğrusu mağdur olmuş duygusunu hissetti. Adonis ve İzmini’nin yanında torun konusunun açılmış olması bir şüpheyi de doğurdu: Yaşlılar, torunlar oradadır diye öteki aileye daha “yakın” olduklarını hissediyor olabilirdi. Kendi çocuklarının ölmüş olması, bu çocuk için hiç konuşmuyor olmaları, hiç var olmamış gibi davranmaları onlara ayrıca acı veriyordu.

“Doğru” dedi bir süre düşündükten sonunda Aleksandros sakın bir biçimde, “Doğru, sizin bir de kızınız var dikkat et-

meniz gereken. Ayrıca yarın öbür gün Temos ve Kimon'u da düşünmeniz gerekecek."

Tartışma böylece son buldu. Herkes bu konuya son vermek gerektiğini anladı. Tabu ve metafizik konular çıkmıştı ortaya ve bunların hangi yöne uzanacağı öngörüleliyordu. Görüşlerinin geçerliliği yara almıştı. Aristos birden ortaya çıkmış ve onlara "kendinize gelin!" demiş gibi olmuştu.

Aleksandros anlayış gösteren bir ifadeyle İlias'ın evinde kalabileceklerini söyledi. Ama Ahileas da kendilerinin oraya gitmelerinin belki daha mantıklı olacağını söyledi; nasıl olsa henüz valizlerini bile açmamışlardı ve hareket etmeye zaten hazır dılar. Gerilim birden düştü, Pinelopi ve İlias'ın evi hakkında konuştular: adresi, ne kadar büyük olduğu, vb.

İlias ile Pinelopi kızları Eva'yla Mısır'dan gelip 1959 yılında Atina'ya yerleştiklerinde Vula semtinde bir arsa satın aldılar ve evlerini inşa ettirdiler. Kızları Eva yirmi yaşında liseyi bitirmiş, daha fazla okumayacağını bildirmişti. "Okullarla işimi bitirdim ben" demişti. İlias "bir-iki" daire veya dükkân satın almayı, bunları kiraya vermeyi ve bu gelirle geçinmeyi planlamıştı. Böylece Vula'da, merkezden biraz uzak ama yine de Atina içi sayılan bir yerde yaşayabileceklerdi.

Bu eve "villa" diyorlardı onlar da, Atina'da alışıldığı gibi.

İki katlıydı, bir yarı-bodrumu da vardı ve bakımlı bir bahçenin orta yerinde bulunuyordu. İkinci kat ayrı bir daire olarak inşa edilmişti ve kızları evlendiğinde orada yaşayacak biçimde düzenlenmişti. Bu kat Eva'nın çeyiziydi. 130 metreka-relik bir daireydi ve üç yatak odası vardı. Yani gelecekteki torunları da düşünmüşlerdi. Ancak Eva yirmi yaşındayken hiçbir zaman evlenmeyeceğini kesin bir dille açıklamıştı.

"Ve eğer biriyle birlikte yaşarsam, bu evin içinde olmayacak bu! Sizden uzak bir yerde olacağız."

Ama İlias bu gençlik inadının pek sürmeyeceğine ve biraz

daha büyüdüğünde yola geleceğine inanıyordu. Pinelopi kaygılıydı. Ama tam döşenmiş ve kullanılmaya hazır olan ikinci kattaki daireyi kilit altına almış, mobilyanın eskimemesini sağlamışlardı. Bundan dolayı Ahileas, İoli ve İro evlerine geldiklerinde onları boş olan yarı bodruma yerleştirdiler. Yatak odası olarak kullanılabilecek iki odası ve salon gibi kullanılacak daha geniş bir yeri vardı. Ama eşya hiç yoktu. “Muhacirleri” –bu terimi Eva kullanmıştı– böylece idare ettiler. Yere şilte serdiler ve üst kattan sandalye getirdiler. Yarı bodrumda bir tuvalet vardı ama mutfak işleri için birinci kata çıkmaları gerekiyordu.

İlk akşam hep beraber yemek yerlerken herkes aynı duyguyu paylaştı: “muhacirlerin” en yakın zamanda kendi bulacakları bir yere gitmesi daha iyi olacaktı! Evdeki durum iç açıcı sayılmazdı. Ama asıl kötü olan, misafirler ile ev sahibinin bazı temel meselelerde anlaşamıyor olmalarıydı. Bazı anlaşmazlıklar pek önemli değildi, başkaları daha önemliydi.

“Umarım yeni geçici evinizde rahata kavuştunuz” dedi İlias misafirleriyle masaya otururlarken. Kendisi büyük bir iyilikte bulunmuş olduğuna inanıyordu.

“Kamptayız gibi!” diye bağırdı İro atılarak ve Eva’yla birlikte güldüler. “Yalnız çadırla kampta kaldığımızda kamp ocağımız vardı ve kahve hazırlamak için üst kata çıkmazdık. Burada merdiven çıkmamız gerekiyor.”

Öbürleri gülmedi. İlias hayal kırıklığına uğradı çünkü pek çok şey sunmuş olduğuna inanmıştı. Pinelopi de elinden geleni yapmıştı.

“Yemek için özel bir şey hazırlayamadım. Geleceğinizi önceden bilseydik... Bugünlük ‘bulunanlarla’ geçinmemiz gerekecek.”

“Evde hazır ne varsa demek istiyor ‘bulunanlar’ derken” diye İlias açıklama gereği duydu.

“Anladık bunu” dedi üç misafir bir ağızdan.

“Memleketteyken, İstanbul’da, biz de bu terimi kullanırdık” diye ekledi İoli.

“Ama memleketiniz ve vatanınız burası değil mi?” diye sordu İlias başını eğerek ve gözlerini ve avuçlarını yukarıya doğru açarak soruya vurgu katmak için.

“Tabii ki burasıdır” dedi Ahileas.

“Ama evimiz oradaydı” dedi İro. “Güzel bir evimiz vardı ancak bizi kovdular.”

Ahileas “vatan” gibi konularla ilgili bir tartışmanın başlamasını hiç istemiyordu. İlias ise kendi payına, İstanbullu Rumların orayı terk ederken geride bıraktığı zenginliklerini ve mülklerini tekrar tekrar dinlemek istemiyordu. Her iki taraf da bu konular açıldığında bir tehditle karşılaşır gibi oluyordu. Ahileas meşruiyetinin sorgulandığını hissederci, İlias ise, ne yaparsa yapsın, hatta lüks bir villayı da gösterse ve sunsa da karşı taraf kıyaslanamayacak kadar daha üstün servetinden söz edecekti. Buna itiraz da edemezdi! Bu üstünlükler erişilemez bir yerdeydi, yabancı, uzak bir ülkede. Ve hep, “Bunlar gerçekten var olmuş mudur” şüphesiyle kalıyordu.

Sustuklarında ve bu konulara değinmediklerinde bile bir şeyler rahatsızlık nedeniydi. Ahileas “bulunanları” yerken, dedelerinin, anne babasının ve kendisinin de, yani üç kuşaktır içinde büyüdüğü şehirle özdeşleştiğini söyleyemediğini düşünüyordu. Şimdi her şeyin “burada” başlayıp bittiğini söylemesi gerekiyordu.

“Tabii ki eviniz oradaydı” dedi İlias, “bizimki de İskenderiye’deydi. Ama sonunda buraya geldik en doğal bir biçimde. Vatan topraklarına. Öyle değil mi?”

“İşte baskı başlıyor” diye düşündü Ahileas. Evet der gibi başını salladı, alışılmışın dışında sert olan dana pirzolasını çiğnemeyi sürdürerek. Ona gözlerini dikerek bakan İro’yu gördü. İoli de yemeğine ara vermiş ona bakıyordu. Ondan bir şeyler söylemesini bekler gibiydiler. Sessizliğiyle yıllardır

gurbette, yabancı ülkelerde yaşamış olduğunu kabul etmiş biriymiş izlenimini vermesini istemiyorlardı; kendilerinin de böyle görünmesini...

“Babanız da doğru düşündü aile mezarımızı. Doğal mekânımızda herkes için olacak bir mezarı düşünmesinden daha doğru ne olabilir? Herhalde biliyorsunuzdur, ben aracı oldum bu mezarımızın satın alınması için. Bunu görev saydım. Ve bu konunun halledilmiş olduğuna da çok sevindim.”

“Mezarımız?” diye düşündü Ahileas. Ne demek istemişti İlias “mezarımız” derken? Yarı çiğnenmiş lokmasını yutmaya çalıştı.

“Biz, bildiğiniz gibi, Yunanistan’dan İstanbul’a gitmedik; yani sizin Mısır’a gittiğiniz gibi. Biz hep oradaydık, biz buna inanıyoruz. Şimdi oradan ayrıldık ve yabancı yerlerdeyiz. Bu bize yabancı gelen topraklar belki de gerçekten vatanımızdır. Ama bu, topraklarımızdan sökülüp atıldığımız gerçeğini değiştirmez. Evimiz hâlâ oradadır. Aile mezarına gelince, belki bilmiyorsunuzdur, benim bu mezarın satın alınmasında katkım olmadı. İoli ve ben para vermedik. Bütün parayı Aleksandros gönderdi. Babasının hatırı için. Biz Atina’ya yerleşmeyi planlamamıştık. Mecbur olduk gelmeye. İstanbul’da bazı mezarlarımız var, bizimkilerin gömülü olduğu. Nea Smirni’deki mezar bomboştur şu an.”

“Sizi anlamıyorum. Türkiye nasıl vatan sayılır?”

“Türkiye’den söz eden kim? Ben evimizden söz ediyorum, mahallelerimizden ve mezarlarımızdan.”

“Ama bunlar Türkiye’dedir.”

“Belki bunlar Türkiye’dir.”

“Aynı şey değil mi?”

“Belki! Ama o zaman da, Türkiye’yi göreceğine, evleri, mezarları gör.”

“Sen ne dediğini anlıyor musun?” diye sordu İlias eşi Pinelopi’ye.

Pinelopi bu tartışma başladığından beri Ahileas’tan mı

yoksa eşinden yana mı olduğunu düşünüyor ve bir karara varamıyordu. İskenderiye'den ayrılıp temelli yerleşmek üzere Atina'ya gelirlerken İlias'ın dediğini çok doğal sayıyordu: vatanımıza gidiyoruz! O ana kadar evin başka, vatanın başka olduğunu düşünmemiştir. Böylece kırk dört yaşındayken ilk kez ayak basmış oldu vatana. Pinelopi İlias'a baktı ama cevap vermedi. Bu Ahileas'ı yüreklendirdi.

"Neden 'mezarımız' dediniz?"

Ahileas İlias'la "siz"li konuşmayı sürdürüyordu, o ise tekilde cevap veriyordu.

"Peki, ne demem gerekiyordu sence?"

"Mezarınız."

"Ama bizim de mezarımız değil mi?"

"Bilmem, öyle midir?"

"Tabii ki öyledir. Hepimiz bir aile değil miyiz?"

Böylece tartışma, kim yerli halktır, kim yabancısıdır, vatan nedir'den; kimler "biz" sayılır, kim sayılmaza geçmiş oldu. İlias zaten ilk baştan misafirlerinin farklı olduklarını vurgulamaya çalıştıklarına inanmıştı: Biz başka bir ülkedeniz, Yunanistan'dan yola çıkmadık! Şimdi de ikisinin aynı aileden olmadıklarını söylüyorlardı. Ahileas ise İlias'ı anlayamıyordu. Ahileas'ın özelliğini ve farklılığını neden görmiyordu? O İstanbul'dandı. Ve aile hikâyesinin seyri İlias'ın hikâyesinden farklıydı.

"Bir bakıma, evet bir aileyiz, ama aile mezarı söz konusu olduğunda ben aynı soyadını kullananları anlamıştım. Ama artık bunları konuşmayalım, Tanrı hepimize uzun yıllar versin ve o an geldiğinde sanırım sizin de mezara girmenize kimsenin itirazı olmayacak."

Bu sözü İlias hakaret saydı. Kendisi onları villasında misafir ederken ve sunmuş olduğu yemekler yenilirken, onlar karşılık olarak öldüğünde lütfedip kendisinin satın aldığı mezara girmesine izin vereceklerini söylüyorlardı!

“Ben bu mezara girmekte bir sıkıntı yaşayacağımı sanmıyorum” dedi. “Çünkü mezar adıma satın alındı. Adıma kayıtlıdır. Ama sizin o mezara girebilmeniz için benden izin almanız gerekiyor! Mezarın ortak kullanımı benden sorulur.”

Böylece mezarın hukuki statüsü ortaya çıkmış oldu. İlias, mezarı satın alırken, daha doğrusu ileride mezara dönüşecek toprak parçasını “İlias Aslanis” adına satın almıştı. Mezarın sahibi Adonis veya Aleksandros değil, İlias görünüyordu. Bu haber aile içinde büyük bir rahatsızlığa neden oldu. Ahileas öbür gün Omonia Meydanı civarında ucuz bir otel buldu ve eşi ve kızıyla oraya taşındı.

Kimlikler, Atina 1964-1975

Aile mezarının Adonis'in isteği üzerine ve Aleksandros'un parasıyla satın alınmasına karşın, parayı yatıranın İlias olması sebebiyle onun, mezarı kendi adına satın aldığı habelerini Adonis ve İzmini'den birkaç gün gizlediler. Yaşlı olan onlardı bu yüzden en yakın ilgililer de. Bu gelişmeye çok üzüleceklerdi.

Kötü haberi getiren Ahileas konuyu önce Aleksandros'la görüşmeyi daha uygun buldu. İoli de bu karşılaşmada vardı ama Polikseni'nin orada bulunmamasına özen gösterdiler çünkü konuşulanların, satış olayında yardımcı olmuş olabilecek ablası Pinelopi'ye aktarılma riski vardı. En azında şaibeliydi Pinelopi. Ahileas ve Aleksandros böyle dikkatli bir tutumu daha uygun görmüşlerdi. İşin hoş yanı, yıllardan sonra, belki de hayatlarında ilk kez iki kardeşin bir konuda anlaşabilmiş olmalarıydı. "Her işte bir hayır vardır" dedi İoli iki kardeşin İlias'ı nasıl değerlendirdiklerini duyunca.

"Özel villası var diye nasıl böbürleniyor, görmelisin" dedi Ahileas. "Üst terasa çıkardı bizi, bir de ne göreyim, çepeçevre duvar veya parmaklık koymamış, barbata inşa ettirmiş! Şatoda yaşadığını sanıyor! Ama ben da işi şakaya dökerek 'su hendeğinin üstündeki iner-kalkar köprü nerededir?' diye sordum, o ise ironiyi anlamadı bile. Adam salak!"

"Arabasına dikkat ettin mi?"

"Gösterdi bize, siyah bir Mercedes."

“Öyle ama o arabanın sırrını bilmiyorsun. Kaportası Mercedes ama motoru Fiat! Daha az araba vergisi ödemek için, Allah bilir nerede buldu, motoru değiştirilmiş kullanılmış araba satın aldı. Motor 1200 cc kapasitesinde, yokuşları zor çıkıyor, saatte yüz kilometreden daha fazla yapamıyor. Yani hurdaya atılması gereken bir araba. Gösterişe yarıyor yalnız. Bir de Mercedes'im var, diyor, adam gösteriş meraklısı.”

“Pinelopi'nin bu işte rolü nedir bilmiyorum. Bir ihtimal eşinin yaptıklarından haberdar değildi. Olayı duyunca şaşır-mış gibiydi.”

“Polikseni'ye ne diyeceğiz?”

“Bir ara ona da olanları anlatmamız gerekecek?”

Ama sır olarak tutulması gerekenin Polikseni'ye duyurul-maması gereği konusunda İro'yu uyarmayı unuttular ve İro bir gün sonra teyzesiyle baş başa kaldığında olaya değindi ve bütün konuşmaları aktardı. O an Polikseni hemen herkese kızdı. İlias'a ona gösterilen güveni istismar ettiği için kızdı; kız kardeşine eşine karşı çıkıp yaptıklarını engellemediği ve ayrıca kendisini bu konuda bilgilendirmediği için kızdı; Ahileas ve Aleksandros'a kendisine güvenmeyip olayı ondan gizledikleri için kızdı.

Doğru Adonis ve İzmini'ye gitti ve İlias'ın ve gelinleri olan ablasının rezaletlerini anlattı. Adonis çok üzüldü. Bembeyaz kesildi. Sonra bir koltuğa yığıldı. Gelen doktor hemen hastaneye gitmesi gerektiğini söyledi. Orada hafif bir inme olayı yaşadığı saptandı. “Durumu tehlikeli değil” dedi doktorlar “ama birkaç gün burada ve kontrol altında kalması gerek.”

Adonis ve İzmini de, hemen herkese kızdı. İlias ve Polikseni'ye “kurnazlıkları”, oğullarına onları bu konuda bilgilendirmedikleri için. Ama İlias ve Polikseni de şaşkınlık içindeydi. Herkesin neden onlara karşı olduğunu anlamıyorlardı. Karı koca da kavga ettiler.

“Seninkiler kafadan kontak” dedi İlias. “İçinde bulunduk-

ları bu kötü durumda ben onlara yardım etmeye çalışıyorum ama onlar her nedense bana karşı.”

“Ama bizim de onlara bu mezar satın alma durumunu önceden söylemiş olmamız gerekiyordu.”

“Yani ne demem gerekiyordu?”

“Aile mezarının senin adına alınmış olduğunu.”

“Mezarın kimin adına olduğu neden önemli olsun? Satış sırasında bana isim sordular ben de otomatik olarak kendiminkini söyledim parayı öderken. Adımı verirken parayı veren kastediyordum, mezar kimin malıdır anlamında değildi ismim. Ama bu yaşlı insanların bu mezarda gömülmelerine karşı çıkacağımı nasıl düşünürler? Demek ki beni sahtekâr sayıyorlar. Tabii ki bu mezar onların mezarıdır.”

İlias kendisine büyük bir haksızlık yapıldığına inanıyordu. Nankör olmaları bir yana, güvenmediklerini göstererek ona hakaret de etmişlerdi.

“Beni hırsız ve dolandırıcı sayıyorlar! Eğer alenen ve her biri ayrı ayrı benden özür dilemezse, o zaman gerçekten ben de onları yalancı çıkarmayacağım, onlar beni nasıl sanıyorlarsa aynen öyle davranacağım. Beni ne sandılar bunlar!”

Bütün kusurları aklına geldi: “Aralarında Türkçe konuşuyorlar, içinde yaşadıkları ülkenin siyasetinden hiçbir şey anlamıyorlar, çevrelerinde olup bitenden haberleri yok, hep İstanbul’da güya bıraktıkları zenginliklerinden söz ediyorlar, bir de pişirdikleri yemeklerini övüyorlar, bizim yediklerimiz sanki... şeymiş gibi, söyletme bana!”

“Anladığım kadarıyla bana da bu gözle bakıyorsun, beni de öyle görüyorsun” dedi Pinelopi. “Senin eşin de İstanbullu, bunu unutuyorsun!”

Bunu duymazlıktan geldi İlias. “Onların kafası karışık. Şaşkınlar. Biz de yurt dışında yaşadık ama Araplarla bir olmadık. Vatan dediğimiz, zorda kaldığımızda bize kucak açan, bizi kabul eden ülkedir; bizi yok eden, bizi kovan değildir. Bu

gidişle yakında Yunanlı olduklarını da kabul etmeyecekler. O zaman neden bu ülkeye geliyorsun? Etrafta bunca ülke var ama sen ille buraya geliyorsun. Neden? Sen de kendi kulaklarınla duydun, 'Biz burada yabancıyız' diyorlar, kendilerine de sürekli 'Rum'; başka bir millettenmişler gibi. Neredeyse, 'Biz Türk'üz' diyecekler. Tövbe, Tövbe!"

Böylece 1964, hemen hemen herkesin herkesle kavga ettiği yıl oldu. Düşman kamplara ayrıldılar. Ama buna ek olarak, aile içinde ve özellikle gençler arasında da bir karışıklık yaşandı.

Bir gün, akşama doğru, İzmini torunu için dikmekte olduğu bir bluzu prova ederken İro'yla sohbet de ediyordu. Bir ara büyükanne, kilisede koro dinlemek için Kutsal Hafta'nın gelişini beklediğini söyledi.

"Hangi kilisede koro var?" diye sordu İro.

"Ayios Dionisios Ariopagitis Katedrali'nde."

"Nerededir bu kilise?"

"Atina'nın tam ortasında. Atina'nın en büyük Katolik kilisesidir."

"Sen Katolik kiliselere mi gidiyorsun?"

"Tabii ki gidiyorum. İstanbul'dayken de Pera'daki Sant Antonio kilisesine gider, bir mum yakardım."

"Neden gidiyorsun Katolik kiliselerine?"

"Ne bileyim ben!" Güldü İzmini, "Herhalde alışkanlıktan. Belki özleminden. Bu kiliseler bana çocukluğumu hatırlatıyor."

"Sen çocukken neden Katolik kiliselerine gidiyordun?"

Büyükanne İzmini dönüp torununa baktı. Artık kocaman bir hanım kız olmuştu. Kendisi yetmişini aşmıştı. Kendisine benziyordu. Torununun yüzüne bakarken kendi gençliğini görür gibiydi. Acıdı ona. Koca bir hayatı yaşaması gerekiyordu. Bundan kaçınmanın yolu yoktu. Her şeyi baştan yaşayacaktı. Umudu, hayalkırıklığını, aşkı, acıyı, hastalıkları, insanların kötülüklerini, dostların kaybolmalarını, özlemi,

korkuyu, kaygıyı, merak etmeyi... Belki merak etmek onun içinde, kendisinde olduğu derecede güçlü olmayacaktı. İro en azından anne ve babasının kim olduğunu ve nerede gömülmüş olduklarını bilecekti.

“Çünkü ben çocukken Katolik’tim.”

İro ne duyduğunu anlamaya çalıştı. Fazla bir şey anlamadı çünkü büyükanne de az şey anlattı ve o şunları anladı: Yetimdi, onu Katolik rahibeler büyütmişti. Sonra Adonis’i tanımıştı yani büyükbabasını ve Ortodoks olarak onunla evlenmişti.

“Geçmişimle ilgili ben de bu kadarını biliyorum” dedi o gece İro’ya İzmini. “Ama bu bizim aramızda ortak bir sırrımız olarak kalsın. Adonis bu konunun konuşulmasını hiç istemiyor. Başka birileriyle bu konuda konuşma lütfen.”

İro o gece tuhaf bir rüya gördü. Büyükannesi, bildiği yaşlı haliyle dans ediyordu. Sahne pek iyi seçilmiyor, çünkü kocaman alevler her yandaydı. Bir de dans partneri vardı. Rengârenk papaz giysileri giyen uzun boylu bir adam. Herhalde valstı dans ettikleri. Kendi etraflarında dönüyorlardı. Büyükanne tayt gibi bir şey giymişti. Erkek cübbe, büyükanne ise tayt giydiğinden onları izleyen İro bir türlü, kim kadın kim erkek çıkaramıyordu. Büyükanne daha çok erkeğe, papaz giysilerini giyen de kadına benziyordu. Bu, papa bile olabilirdi.

Sabah uyandığında kardeşleri Kimon ve Temos’a kısa birer mektup yazarak İstanbul’a postaladı. Onlara aynı soruyu soruyordu: “Büyükanнемimizin çocukken Katolik, sonradan Ortodoks olduğunu öğrendim. Siz bunu biliyor muydunuz?”

Heyecanla iki hafta bekledi. Kimon kısa bir not gönderdi: “Dert edinme! Her birimiz bir şeylere inanırız. Öğrendiğin bence önemli bir şey değil. Ama, ben de bunu bilmiyordum.”

Temos daha uzun bir mektup yazdı. Önce ailenin içinde böyle sırların olmasına ve bu geçmişten haberdar edilmediğine gücendiğini bildirdi. Kendi geçmişini bilmesinin bir hak olduğunu; babasının ve amcasının kendi annelerinin bu geç-

mişi konusunda haberdar olup olmadıklarını da bilmek istediğini ekledi.

İro önce amcasına sordu. Aleksandros şaşırdı. Annesinin bu yanını bilmiyordu. Önce inanmak istemedi. Ama annesine sorduğunda ve o “Bunlar geçmiştir ve önemli değildir, karıştırma” dediğinde şoke oldu. Sonra aile içindeki bu gizliliğe kızdı. Ama en büyük şok, kimliğiyle ilgili olanıydı. Kendisini Ortodoks Hristiyan Yunanlı biliyordu. Şimdi yine öyleydi ancak şimdi bunun “kökeniyle” ilgili olmadığını görüyordu. Bir seçimdi sanki. O ana kadar en sabit saydığı bir yanı birden değişken olmuştu.

Ahileas bu olaya o denli önem vermedi.

“Annemin hakkı var. Bunlar geçmiştir ve önemli değildir! Zaten geçmişte bazı ecdadımız putperestti. Geçmişte ne olduğumuz neden önemli olsun? Anlamı olan, şimdi ne olduğumuzdur.”

Aleksandros Polikseni’ye bu haberi çevreye yaymamasını söyledi. “Duyulmasın! Ne gerek var? Yanlış anlaşılabilir” dedi. Ahileas’a da aynı uyarıda bulundu ama o durumun kontrolünü kaçırdı. Önce İro’dan Eva’ya, ondan da Pinelopi’nin kulaklarına vardı haber. Özellikle İlias durumu sistemli bir biçimde etrafa yaymaya başladı.

“Olacak şey mi bu!” diyordu, “birilerine göre bu aile mezarına Katolikler girecek ama biz Ortodokslar giremeyeceğiz. Hem de bir Ortodoks mezarlığında!”

Adonis aile mezarıyla ilgili olarak olup bitenleri pek anlamıyordu. 1967 yılının 21 Nisan günü “Albaylar cuntası” darbesi olunca da ne olduğunu anlamadı. Üç yıl önceki inme olayı onda izler bırakmıştı. Çevresiyle ilişkisi pek iyi değildi. Bu açıkça belli oluyordu ve aile bu konuda ona hoşgörülü davranıyordu. Komşuları da öyle. Hatta cuntanın polisi de, Nea Smirni semtinde dolaşan ve “Durumu kontrol altına almalıyız, düzen sağlanmalı ve bunun için örgütlenme-

liyiz, Lenin'in dediği gibi" veya "Huzur ve barış sosyalizm sayesinde sağlanacak, Lenin'in de dediği gibi" diyen yaşlı Adonis'e ilişmiyordu.

Adonis 1972 yılında bir gün, hiçbir özel neden yokken birden tepeden inercesine İro'ya, "İzmini, yani büyükannen Ermeni değildir. Ne de yalnız Türkçe konuşan ikiz bir kız kardeşi var. Anladın mı, yavrum? Sen bunlara inanma!" dedi.

İro önce bu sözlere önem vermedi. Sonra büyükbabasının Ermeni lafına neden gerek duyduğunu düşünmeye başladı. Aralıklı da olsa mektuplaştıkları Kimon'a, yazdığı bir mektupta bu Ermeni lafını da anlattı. Kimon ise "İnsanlar kimliklerini 'öteki' saydıklarına göre belirlerler, herhalde bunu yaptı büyükbabamız. İzmini'nin ne olmadığını vurgularken herhalde ne olduğunu göstermeye çalışmıştı" diye yazdı. İro, "Kimon bu konularda hep doğru düşünür" diye düşündü. Ama yine de içini kurt kemiriyordu. "Neden Türkçe konuşan Ermeni dedi de başka bir şey demedi, örneğin İspanyolca konuşan Yahudi demedi? Öteki dediklerimiz rastlantısal mıdır, yoksa bizimle bir ilişki içinde olan birileri mi olmalı?"

"Büyükanne" diye doğrudan sordu bir gün, "sen hem Katolik hem Ermeni miydin yoksa?"

"Hayır" dedi İzmini, "Katolik değildim; Gregoryen."

"Ne dedin? Neymişsin?"

"Gregoryen, yavrum, Gregoryen."

"Nedir bu?"

"Ben de bilmiyorum. Ani'den öğrendim. Ermenilerin dinidir."

"Ani de kim?"

"Kız kardeşim ama Adonis değildir diyor."

"Ne değildir?"

"Kız kardeşim."

"Nasıl oluyor da o biliyor ama sen bilmiyorsun kardeşini?"

"Tabii ki ben biliyorum, o bilmiyor."

"Yani sen aynı zamanda Ermeni'ydin de, öyle mi?"

“Evet.”

“Ani’yle birlikte mi geldiniz Ermenistan’dan İstanbul’a?”

“Tabii ki hayır! Biz Türkiye’den buraya ayrı ayrı geldik. Kırım’da birbirimizi kaybetmiştik. Burada buluştuk.

“Şimdi nerede kalıyor Ani?”

“Öldü” dedi İzmini ve üzgün gözlerini İro’ya dikerek sustu.

“Burada mı öldü? Ne zaman?”

“1961’de. Onu aile mezarına gömmedik. Hiç kimse onu istemedi. Sonunda “idare ettiler” ve komşu bir mezara gömdüler.”

“Ani’yle Ermenice mi konuşurdunuz?”

“Türkçe ve Yunanca. Ani’nin Yunancası pek iyi değildi. Türkçeyi tercih ederdi.”

“Neden Ermenice konuşmazdınız?”

“Biz Türkofon Ermeni’ydik.”

“Yani aynı zamanda da Türk’tünüz, öyle mi?”

“Ne münasebet kızım, bunları nereden çıkarıyorsun?”

İro, Ani’nin gömülmesiyle ilgili Türkçe söylediği “idare etme” terimini anlamıştı çünkü İstanbul’da büyümüştü. Ama bunun dışında söylenenleri anlamakta zorluk çekiyordu. Büyükannesiyle ilgili her şey çok karışıktı: Katolikler, Gregor-yenler, Ermeniler, Türkler; Ani ki hem kız kardeşiymi hem değildi; konuştukları ve konuşmadıkları diller; Türkiye’de birbirini kaybeden ve Nea Smirni’de bulan ikizler!

İro büyükannesiyle yaptığı bu sohbeti ve kafasındaki problemleri anne ve babasına aktarınca Ahileas ve İoli ve ailenin kalanı paniğe kapıldı. Önce İro’ya, bu bildirdiklerini gerçekten İzmini’nin söyleyip söylemediğini sordular ve İzmini en doğal bir biçimde doğrulayınca bir araya gelip bundan böyle ne yapmaları gerektiğini konuştular. Bu kez problem Katoliklik değil, Ermenilik ve Türklük meselesiydi! Çok daha vahimdi yani.

Cunta yıllarında iki muhacir aile yani Aleksandros ve Ahileas aileleri yeni vatanlarında uyum sağlamışlardı. Kürkçü-

ler çevresinde iş tutturabilmiş, ekonomik durumlarını bir dereceye kadar düzeltmişlerdi. Polikseni ve İoli devletten emekli maaşı almayı da becermişti. Bunu sağlamak kolaydı. Mağdur olduklarından da olabilirdi, herhangi bir İstanbullu Rum'dan "yanımda çalışmıştır" diye bir kâğıt götürünce bu sözde çalışanlar emeklilik hakkını kazanabilirdi. Mali durumları iyice düzelmişti. Ama şimdi bir kimlik tehdidi altındaydılar.

"Soğukkanlılığımızı kaybetmemeliyiz" dedi İoli, "Önce bu Paniğe kapılmayalım. Mutlaka bir çözüm bulunmalı."

"Ne zaman rahata kavuşacağız Tanrım?" dedi Polikseni "ve seninkiler neden hep böyle sürprizlerle çıkıyor karşımıza? Daha başka ne tür sırlarınız var sizin?"

"Şimdi senin derdin ne?" dedi Aleksandros, "soruna bir çözüm bulmak mı yoksa ailemde kusur bulmak mı?"

"Bir annenin Katolik olmasına kusur denmez" dedi Ahileas.

"Ama burada bir de Ermenilik ve Türklük meselesi var" dedi İoli, "bu konular bir dini sapmadan da öte bir şeydir."

"Ne Türklüğü? Olsa olsa Türkofon, Türkçe konuşan insanlardan söz ediyoruz, Türkler söz konusu değil" diye atıldı biri.

"Fark nedir ki?"

"Bilmem, ama mutlaka vardır bir fark" dedi başka biri. Birbirinin sözünü keserek hep birden konuşuyorlardı.

"Karamanlılar da Türkçe konuşuyor ama kimse Yunanlılıklarını sorgulamıyor. 'Oğlu' diye soyadı taşıyanlar fazlasıyla Yunanlıdır" diye söze karıştı yaşlılara kıyasla Yunanistan gerçeğini daha iyi bilen İro.

"Bizim durumla aynı değil" dedi İoli, "Karamanlılar en azından Ortodoks Hristiyan'dı. Oysa siz Katoliksiniz, hatta ... şey ... nasıl derler?"

"Gregoryen" dedi İro.

"Aynen! Evet o!"

"Ne demek 'siz şusunuz busunuz'!" diye itiraz etti öfkeli bir biçimde Aleksandros. "Yani sen İoli, sen bu karışıklığın için-

de yok musun sanıyorsun? Senin kızın, en azından yüzde 25 İzmini'den geliyor.”

“Nasıl hesapladın bunu?”

“Büyük anne Ermeni'ye veya başka neyse, ben de yüzde 50 ondanım; çocuklarım da yüzde 25 eder.”

“Yani şimdi benim Türk de olduğumu mu söylemek istiyorsunuz?” dedi İro.

“Bir insanı Yunanlı yapan nedir?” Soruyu Polikseni sordu.

Bu konuda anlaşıyorlardı. Biri önemli olanın köken olduğunu söylüyordu, başka biri yüzyıllar öncesinde ne olduğumuzu bilemeyeceğimizi; başka biri aldığımız eğitimin temel olduğunu... Ama o zaman hiç eğitim almamışlara ne diyecektik? Polikseni bir ara herkesin Allah'ın yarattığı kullar olduğunu söyledi ama Aleksandros, “Bunu hiç bilmiyorduk sanki!” diyerek onunla alay etti. Sonunda üç özelliğin Yunan olmanın temeli olduğunda uzlaşır gibi oldular: vatan, din ve aile. Cuntanın o yıllarda yaygınlaştırdığı slogan onlara yol gösterici oldu.

İro'nun bir itirazı vardı: “Ailenin, Yunanlığın tanımında rolü olmamalı” dedi ve herkesi ikna eder gibi oldu. “Ama vatan ne demektir?”

Bu soruyla tartışma yeniden alevlendi. Vatanları İstanbul muydu yoksa İlias'ın da iddia ettiği gibi Atina mı? Ama o toplulukta İlias'a beslenen gazez öylesine ortak ve yaygındı ki önce İstanbullu olduklarında kolayca anlaştılar.

İro'nun aklına bir fikir geldi: “Büyükanneye milli olarak nasıl hissettiğini soralım” dedi.

“Yaşlı kadın bunları bilmez” diye itiraz etti Ahileas. “Onu rahat bırakalım, bu tartışmanın dışında kalsın. Büyükanne bu konuları bilmez.”

Ama İro ısrar etti. “Belki insanın kendisini nasıl hissettiği, ne olduğunun işaretidir” dedi. “Sorsak ne kaybederiz ki?”

Ve o an herkes, en fazla söz konusu olan kişinin bu konuda nasıl hissettiğini merak ettiğini sezdi. Büyükannenin görüşü-

nü öğrenmekte öylesine aceleleri vardı ki telefon etmeye karar verdiler. O yıllarda artık herkesin evinde telefon bulunuyordu. En büyükleri sıfatıyla annesiyle Aleksandros konuştu.

“Anne, sana bir şey sormak istiyorum” dedi, selamlaşmalardan ve hatır sormalardan sonra, “milli olarak sen kendini nasıl hissediyorsun?”

Heyecan ve merakla bütün topluluk Aleksandros’un aktaracağı büyükannenin cevabını bekliyordu. Aleksandros’un kaşları çatıldı ve yüzü asıldı annesinin söylediklerini dinlerken. Telefonu kapadı, biraz şaşkın ona bakanlara baktı ve “Annem, son zamanlarda belinde bazı sancılar hissettiğini söylüyor. Belli ki soruyu anlamadı!” dedi.

Ahileas bağırmaya başladı: “Ben size söylemiştim, kadını rahat bırakalım diye. Beni dinlemediniz. Annemiz hakkında biz karar vermiyoruz.”

Böylece tartışma yeniden alevlendi.

“Ben büyükannemi nasıl ise öyle seviyorum. Neye inandığına göre değil. Bizim için o ne yaptıysa odur büyükannem. Sizin onun hakkında ne diyeceğiniz bunları değiştirmez” dedi İro bir ara, ama bu lafları herkes konu dışı saydı.

Aleksandros konuya farklı bir açıdan yaklaştı: “Asıl sorun büyükannenin ne olduğu değildir, eğer olur da bu Ermenilik ve Katoliklik ortaya çıkarsa bu konuda elâleme *ne diyeceğimizdir* konumuz. Ben kendi payıma kendi Yunanlılığım-dan zerre kadar şüphe etmiyorum. Asıl sorun Türklüktür. Bu gerçekten büyük sorundur. Öbürlerini göğüsleyebiliriz ama ‘Türk’... bunu ne yapabiliriz?”

“Şuna karar versek” dedi Polikseni, “Türkofon olmak ile Türk olmak arasında ilişki yoktur desek?..”

“O zaman da Yunanca konuşmak ile Yunan olmak arasında ilişki yok demek gibi oluyor” dedi İoli.

“Sen bu soruna bir çözüm bulalım istiyor musun, istemiyor musun?” diye sordu Aleksandros.

“Buldum” diye bağırdı birden İro. “Türkler aslında Müslüman olmuş Yunanlılardır. Öyle diyenler var. O zaman da sorun yoktur demektir. Ha Yunan ha Türk, aynı şeydir.”

Bu yorum mantıklı göründü ama bir sorun da içeriyordu. “Eğer Türkler eski Yunanlılar ise, bunca yıldır bizi ezen ve bizim mücadele ettiğimiz düşmanlar neydi?”

İyice yorulmuşlardı ve bu tartışmaya son vermek istiyorlardı. Bu konunun mümkün olduğu kadar bir aile sırrı olarak gizli kalmasına karar verdiler. Zorda kaldıklarında bazı durumları kabul edebilirlerdi, farklı savunma hatlarını da oluşturarak. Büyükannenin çocukluk yıllarında bazı Katoliklerle bir ilişkisi olduğunu kabul edebilirlerdi örneğin. Ama sonra, diyeceklerdi, çok genç yaştan başlayarak, bütün hayatının da bunu kanıtladığı gibi inançlı bir Ortodoks Hristiyan olarak büyütülmüştü. Nea Smirni’de ortaya çıkan Ani için ise büyükannenin yanlış düşündüğünü söyleyebilirlerdi.

“Annem Ermeni sayılacağına, deli olarak bilinsin daha iyidir” dedi Aleksandros.

“Deli demeyelim” diye itiraz etti Ahileas, “bunamıştır diyelim.”

Bu görüşü herkes daha doğru buldu. Türkçe ve Türk kökene gelince, bu konuda bir kabul söz konusu değildi. Böyle bir itiraf olamazdı. “Bir an için bunu İlias’ın kulağına gittiğini düşünün” dediler ve herkesin tüyleri diken diken oldu.

Cuntanın yıkılışından birkaç ay sonra, Polikseni ve Pinelopi, babaları Paris’in Heybeli’de aniden öldüğünü ve cenazesinin, sıcak yaz süresinde bekletilemediği için, cemaatçe kaldırıldığını ve adada gömüldüğünü öğrendiler. Polikseni İstanbul’a gidip evlerini satmaya karar verdi. İki kız kardeşin bu iş için vekâletname vermeleri gerekiyordu. Polikseni Avustralya’da bulunan Polimnia’ya bu konuda bir mektup postaladı.

İstanbul, 1976

İstanbul'da Polikseni'yi, havalimanına arabasıyla genel Kimon karşıladı. Bu birkaç günlük sürede, artık çocuk değil, genç bir adam olan Kimon'nun evinde kalacaktı. Polikseni onu en son 1964 yılında Zoğrafyon lisesinde öğrenciyken görmüştü yani ihraçlardan biraz önce. Şimdi tıbbi makineler imal eden bir İngiliz şirketinin temsilciliğini yürüten başarılı bir işadamıydı.

Kimon Atina'da hayatlarının nasıl olduğunu ve özellikle babasını, annesini ve kız kardeşi İro'yu sordu. Sonra teyzesine “varoluşsal” anlamı da olan bir soru soracağını söyledi:

“Gittiğinize pişman oldunuz mu?”

“Bizi kovdular, kendi isteğimizle gitmedik.”

“Doğru! Farklı sorayım soruyu. Seçme fırsatı verilseydi nerede yaşamayı seçerdiniz?”

“Bize dikkat etmedikleri, bizi görmedikleri, farklı olmaya-
cağımız yeri seçerdik herhalde” dedi Polikseni uzun bir süre düşündükten sonra. “Herhalde Atina'yı seçerdik. Ama orada doğmuş olmayı isterdim. Şimdi orada evimden uzak hissediyorum. Aslında ‘hissediyorum’ lafı yanlış. Öyleyim, evsizim. Sen burada nasıl hissediyorsun?”

“Çok güzel hissediyorum, sevgili teyzeciğim” dedi Kimon, Nişantaşı'ndaki dairesine yaklaşırlarken. “Ben burada farklı biri olarak göze batmıyorum; daha doğrusunu söylemek gerekirse etrafımdakilere, beni bir tür yabancı saymalarını gör-

müyorum havasını veriyorum, anlamazlıktan gelir gibi görünüyorum. Kendini ne sanıyorsan osun aslında. Ben burada iyiyim.”

“Annene bakılırsa seni burada tutan bir gönül işi varmış. Doğru mu bu?”

“Evet, doğru” dedi Kimon hiç duraksamadan, canını sıkı bir şeyi söyleyip rahatlamak için bu soruyu bekliyormuş gibi.

“Kimmiş bakalım bu kız? Ailesini tanıyor muyuz?”

“Tanımıyorsunuz. Ama yakında bileceksiniz. O kadar yakında olmasa da.”

Polikseni, en azından o gün Kimon’un bu konuda fazla bir şey demeye hiç istekli olmadığını anladı.

“Kardeşin Temos ne yapıyor?”

“Gayet iyidir. İngiltere’ye gitmeye hazırlanıyor. Türkiye’de işleri olan bir İngiliz şirkete başvurdu ve işe alındı. Buraya döneceğini pek sanmıyorum. Burada yabancı hissedenlerdendir” dedi gülerek ama anlayışla. “1964 ihraçlarından sonra şimdi yeniden giden gidene, çünkü Kıbrıs müdahalesi süresinde çok korktular. Rum karşıtı bir toplumsal isteri yaşandı, aşırı bir milliyetçilik, bir korkutma girişimi... On yıl sonra, Rumların yeni bir kaçış dalgasını yaşıyoruz. Rumluk bitti herhalde.”

“Senin için ailenin filozofu demeleri yersiz değilmiş! Seni anlamıyorum. İsteri ne demek? Milliyetçilik nedir? Ama hemen düzeltelim de Atina’ya geldiğinde bir pot kırma; biz orada Kıbrıs meselesi için ‘müdahale’ demiyoruz, ‘işgal’ diyoruz.”

“Eğer gelirim, demek istiyorsun” dedi yeniden gülerek.

Dairesi üç odalıydı. Biri büro olarak kullanılıyordu ama o odaya bir de somya konmuştu. Polikseni orada kalacaktı beş-altı gün. İşlerini bitirmek için bu süreyi öngörmüştü. Heybeli’deki evi satacak olan avukata vekâletname verecekti. Bu evi elde tutmanın bir anlamı kalmamıştı. Ama satışı oldukça karmaşık ve zaman alan bir işti. Evin öteki mirasçıları, yani kız kardeşleri de, Polimnia Avustralya’dan ve Pinelopi

Atina'dan konsolosluklar aracılığıyla vekâletnamelerini göndereceklerdi. Ama onlar Türkiye'den ayrıldıktan sonra Türk pasaportlarını yenilememişlerdi. Önce bu halledilmeliydi. Bütün bunların tamamlanması için aylar geçecekti.

Polikseni bu kısa İstanbul ziyaretinde anne ve babasının mezarlarını da ziyaret edecekti. Tabii annesinin mezarını bulabilirse. Aristos'un mezarını da kontrol edecek, ne durumda olduğuna bakacaktı. Eski dost ve arkadaşlarını görme hevesi yoktu, kim kalmıştı ki zaten; turist gibi dolaşmak da içinden gelmiyordu.

Ertesi gün, pazartesi sabahı, yapacaklarına Şişli'deki mezarlıktan başladı. Avukatı öğlenüzeri görecekti. Bütün sabahı serbestti. Polikseni Aristos'un mezarına bir tek kez gitmişti, cenazesinde. Oğlunu toprağın altına koymaya katlanmadığını söylemiş ve bir daha mezarı ziyaret etmemişti. Ziyaret ve mezarın bakımını Aleksandros üstlenmişti; ayrıldıklarında da Nuriye. Üç yıl Nuriye ile yılbaşı, Paskalya ve Ramazan'da kutlama kartlarıyla haberleştiler. Paskalya'da Nuriye'nin kartı gelirdi, Ramazan'da da Polikseni kart gönderirdi. Yılbaşı karşılıklıydı. Bu kart oldukça "resmiydi" ve Nuriye'ninkileri kesin bir başkası onun adına yazıyordu çünkü kendisinin okuma yazması yoktu. Polikseni ve Aleksandros için bu kartlar çok rahatlayıcıydı, çünkü birilerinin Aristos'un mezarına göz kulak olduğunu kanıtlıyordu.

Bir gün Nuriye'den çok hasta olduğunu bildiren kısa bir not aldılar ve ondan sonra gönderdikleri mektup ve kartlarına hiç cevap gelmedi. Başına bir şey gelmiş, ölmüş de olabilirdi; belki de artık mezara bakmak istemiyordu ve bunu açıkça söylemekten kaçınıyordu. Kimon ve Temos'a yazıp Nuriye konusunda bilgi edinmelerini, "mümkünse mezara bir göz atmalarını" istemişlerdi ama onlar, işleri çok olduğundan, her seferinde "bunu unuttuklarını" söylüyorlardı.

Güneşli bir bahar sabahıydı. Mezarlık eskiden olduğu gibiydi yalnız şimdi giriş ortadaki büyük kapıdan değil, dar bir emniyet kapısından yapılıyordu ve geçmesi için bekçinin sorularına cevap vermesi gerekiyordu. Belli ki “istenmeyen misafirlere” karşı önlemler alınmıştı. Girişten hemen sonra bir Çingene kadın çiçek satıyordu. Sergisi çok sınırlıydı “çünkü ziyaretçiler çok azaldı” diye düşündü Polikseni. Yedi karanfil aldı. Çakıлтаşı döşeli yokuşu çıktı. Etraf bütünüyle sessizdi.

Bir sürpriz bekliyordu onu mezarda. Mezar yeni yıkanmış gibi tertemizdi ve mermer vazoda beş karanfil vardı; taze aynen kendi getirdiği karanfiller gibi. Yandaki mezarın mermerine oturdu ve kendini toparlamaya çalıştı. Teyzele-ri geliyor diye Temos veya Kimon bu özeni göstermiş olabilir miydi? Ama daha dün özür dilemişlerdi mezara bakmak için fırsat bulamadıklarını söyleyip. Sonra yok olan evladın acısı öne çıktı ve merakın üstesinden geldi. Merme-re işlenmiş olan Aristos’la ilgili tarihleri okudu, kendi hayatını aklına getirdi ve çok yaşamış olduğunu düşündü. Elin-den gelse kendi yıllarından bir bölümünü oğluna verebilirdi. Ama Tanrı’nın yarattığı bu dünyada adalet yoktu ki! Aleksandros’un, kemiklerin buradan alınıp Atina’daki aile mezarlığına gömülmesini önerdiğini hatırladı. Bütün bunlar şimdi, Aristos’un gerçekliği önünde gülünç geliyordu Polikseni’ye: Aristos ölmüştü ve toprağın altındaydı ve ülke değişince toprak değişmiyordu.

Biraz kendini toparlayınca arayıp mezarlık bekçisini buldu. Biraz uzakta bir bodur ağacı buduyordu. Aristos’un mezarının bakımını kimin yaptığını sordu.

“Rumca bilmem” dedi adam Türkçe ve Polikseni bekçinin Türkiye’nin güney yörelerinden gelen ve Rum cemaatin artık önemli bir bölümünü oluşturan Ortodoks Hıristiyan Araplardan olduğunu anladı. Aristos’un mezarına gittiler ve Polikseni Türkçe sordu:

“Bu mezarı kim yıkadı ve temizledi? Çiçekleri buraya kim yerleştirdi?”

“Gelen bey.”

“Hangi bey, adı nedir, sık mı gelir buraya, tek başına mı geldi?”

“Dün gelmiş olmalı. Pazar günleri gelir. Ama her zaman gelmez yani her pazar gelmez. Adı nedir bilmiyorum, çünkü kendi işime bakarım ben, başkasının işine karışmam.”

“Nasıl bir insan bu gelen? Genç mi, ihtiyar mı?”

“Genç, otuz yaşında gibi.”

“Ne kadar zamandır geliyor buraya?”

“Ben burada on ay önce iş tuttum. Hep gelir. Daha önceki yıllarda ne oluyordu bilmiyorum.”

En azından bu ziyaretler birkaç ay meselesiyse Temos veya Kimon değildi çiçekleri getiren. Avukatla görüşmesine daha iki saat vardı. Nuriye konusunda bilgi edinmek için bir taksiye binip Kurtuluş'ta eskiden kaldıkları apartmana gitti. Kiracıları sordu. Soruyu bile anlamadılar, Nuriye adı onlara hiçbir şey ifade etmiyordu. Biraz daha yukarıda bulunan küçük bakkal dükkânının sahibi hayal meyal Nuriye'yi hatırladı.

“Evet hatırladım. Ama adı bu muydu, emin değilim. O apartmanın kapıcısıydı. Öldü. Yıllar oldu öleli. Öldüğünden eminim. Neden öldü, bilemeyeceğim.”

Bundan başka bir şey öğrenemedi. Şimdi acele etmesi ve avukata uğraması gerekiyordu. Sonra bu konuyla yeniden ilgilenebilirdi. Gerekirse pazar günü mezarın başında bekleyecek, bu “bey”in kim olduğunu öğrenecekti.

Salı günü erkenden Heybeli'ye gitti ve doğrudan mezarlığa uğradı. Mezarlığın bekçisi, toprağı yeni kazılmış babasının mezarını gösterdi. Annesinin mezarı gibi bunda da ne mermer vardı ne parmaklık. Yalnız tahtadan bir haç ve bahar kokan toprak.

“Bu mezar da kaybolacak, anneminki gibi ve eğer bir gün yeniden gelirsem bunu da bulamayacağım. “Aile mezarının pek bir önemi yok” diye düşündü, “çünkü ölüm çok kişisel bir konudur. ‘Ailevi’ sayılması yalnız yaşayanlar içindir. Ve ölüm, toprağın altına geçmeden bir anlam taşır, hâlâ hayattayken ve ona karşı çıkarken. Acaba nasıl öldü yaşlı Paris kendi başına? Son günlerde ne düşündü?”

Oradan ayrıldı ve evlerini görmeye gitti. Komşular evi kiraya verip vermeyeceğini sordular. “Hayır” dedi, “satacağız.” Babasının eşyalarına baktı. Eski fotoğrafları ve eski mektupları topladı, ayırdı ve aldı. Değeri olan bir şey yoktu. Küçük bir çocukken oynadığı bebeğini buldu. Babası bu bebeği salondaki büfenin tam ortasına yerleştirmişti. “Beni mi hayal ederdi acaba bu bebeğe bakarken?” diye bir soru geldi aklına. Ölümün bir yalnızlık işi olduğunu düşündü yeniden.

Oradan bir an evvel ayrılmak istedi. Ağlamaya başlayacak diye korktu. Bebeği de yanına aldı, Anthi’yi, çünkü ona öyle derdi çocukken. “Anthi de burada yalnız kalmasın” dedi.

Vapur iskelesine gitmek için mecburen çarşıdan geçti. O an karşısına Ali çıksaydı eğer, sevinip sevinmeyeceğini bilemiyordu. Romantik karşılaşmalar için hiçbir istek yoktu içinde. Onu ille de görmeye çalışmayacaktı ama ne yaptığını bilmek de istiyordu. Birlikte bir kahve içebilirlerdi herhalde. İşmen çağrıldığını duydu.

“Kiria Polikseni!” Yani “Bayan Polikseni” diye onu çağıran kuru temizleme dükkânının önünde duran Adil Bey’di. Selamlaştılar.

“Babanızın ölümüne çok üzüldüm, başınız sağ olsun!”

“Teşekkür ederim.”

“Bizim buralarda babanız çok sevilirdi. Bay Paris’e benim de saygım büyüktü. Adamızın böyle bir insanı kaybetmiş olması çok acı. Kendi ailesinden ve vatanından uzak ölmüş olması da ayrıca üzücüydü.”

Polikseni bir iki saniye tereddüt etti ve sonra “onun vatani burasıydı ve bu yüzden de buradan ayrılmadı” demenin bir anlamı olmayacağına karar verdi, demedi. Adil Bey Rumlara her zaman onları yabancı saydığını hatırlatırdı. Evet anlamında gülümsedi ve ayrılmaya davrandı.

“Biliyorsunuz” diye devam etti o, “Ali Bey de öldü” dedi ve Polikseni’nin yüzüne dikkatle baktı. Adada ilişkileri konusunda eski dedikoduları bilenlerdendi.

“Bilmiyordum, ne zaman öldü?”

“İki yıl oluyor. Biliyorsunuz, devletle ve yargıyla sorunlar yaşıyordu, bir süre hapis yattı 12 Mart devriminden sonra. Sonra içmeye verdi kendini. Diyeceksiniz, o ne zaman içmezdi ki! Dikkatsizdi o. Her konuda dikkatsiz; herhalde bu yanını siz de hatırlarsınız. Allah rahmet eylesin!”

“Demek ölmüş Ali” diye düşündü Polikseni oturup bir kahve içmeyi düşündüğü kahvenin önünden geçerken. Ama oturup kahve içmenin artık bir anlamı yoktu. O gelmeyecek ve bir daha da onu görmeyecekti. Ne adayı, ne babasını, ne Gli-fa’daki evi, ne de Ali’yi bir daha görebilecekti. Bir çocukluk arkadaşı, biraz büyüdüklerinde bir iki buluşma, pek çok tereddüt. Kısaca geçmişleri buydu! Böylesine basitti her şey. Geçmiş buydu.

Vapurda, önünden geçip gerilerde bıraktığı adalara bakarken kulaklarına yeniden gitar refakatinde bir İspanyol şarkısının sesi geldi, eskiden Ali’yleyken olduğu gibi. Orta yaşlarda, takım elbiseli, kravatlı bir bey görüldü, başında bir sombrero. Bildiği yaşlı bey değildi, çok daha gençti.

Ya no estas mas o mi lado corazon

En el alma solo tengo soledad

“Ne şarkısıydı bu” diye sordu elinde bir küçük sepetle ona verilecek bozuk parayı almak için önünden geçerken.

“Meksika şarkısı.”

“Ne diyor sözleri.”

“Yanımda değilsin artık, aşkım benim, ruhumda yalnız yalnızlık kaldı. Aşkım diyorum ama aslında şarkı ‘kalbim’ diyor. Şarkının adı *Historia de un amor*, yani bir aşkın hikâyesi.”

“Bir zamanlar bu vapurlarda yaşlı bir bey vardı, şarkılar söylerdi ve başında sizinki gibi bir şapkası vardı.”

“Amcamdı. Beş yıl önce öldü. Bu sombrero onun şapkasıdır” dedi gülümseyerek.

“Neden İspanyolca şarkı söylüyorsunuz?”

“Ama bu bizim anadilimiz. Biz İspanya Yahudisi’yiz. Burada muhaciriz on beşinci yüzyıldan beri. Vatanımızdan bize kalan tek şey dilimizdir, yani İspanyolca. Ben ise ailenin geleneksel işini sürdürüyorum.”

Yolculuğun devamında Polikseni yaşlı şarkıcının ölümüne hüngür hüngür ve iç çekerek ağladı. Ne gözyaşlarını ne de iç çekmelerinin sesini gizlemeye çalıştı. Herkes acının insanları için olduğunu zaten biliyordu. Saklayacak nesi vardı ki? Kimse de acısı nedir diye sormadı. Yolcuların her biri farklı bir şeye yordu kadının derdini.

Hafta sonunda işlerini programa uygun olarak bitirmişti. Ama Atina’ya dönmedi çünkü pazar günü Şişli mezarlığına gitmeye ve Aristos’un mezarına göz kulak olan adamın kim olduğunu anlamaya karar vermişti. Erkenden gidip bütün gün bekledi. Öğlen zamanı yakında bulunan bir aşevinde bir şeyler atıştırmaya karar verince, mezarlık bekçisine bir bahşiş verdi ve “beyin” gelmesi durumunda, Aristos’un annesinin onu mutlaka görmek istediğini söylemesini tembihledi. Kısa bir sürede geri geleceğini de ekledi. Hızla gidip yemek yedi ve hemen koşarak da döndü mezarın başına ama o gün kimse gelmedi. “Her pazar gelmiyor” dedi tekrar bekçi. O gün boşuna beklemiş oldu.

Bu “esrarın” çözümünü Temos veya Kimon’dan isteyebilir-

di ama Polikseni olup biteni öğrenmekten çok o adamı tanımak istiyordu. O insan şu an kendine çok yakındı ve onunla karşılaşma gereğini duyuyordu. Bir hafta daha İstanbul'da kalmaya karar verdi.

O yedi gün çok ağır geçti. Yeğenleri kararlılığına pek anlam vermeden ona tuhaf bakıyordu. Onlara göre bu adam, varlığını unuttukları uzak bir akrabaydı. Ama Polikseni onlara rağmen ikinci pazar gününü bekledi.

Ve haklı çıktı, bekleyişi ödüllendirildi. Sabah erkenden oradaydı. Çingene'den -o yıllarda henüz Roman demiyorlardı- yeniden karanfil satın aldı, mermer vazoya yerleştirdi, mezarı temizledi ve Aristos'tan otuz metre kadar uzaklıkta ağaçların arasında olan ama mezarı gözlemesini de sağlayan bir konumdaki bir banka oturdu. Saat on bir gibiydi ki genç bir adamın karşıdan geldiğini ve mezara yaklaştığını gördü. Onun da elinde karanfiller vardı. Polikseni'nin yüreği hızlı atıyordu. Adam birden durdu ve vazodaki taze karanfillere baktı. Etrafına bakındı ama Polikseni'yi göremedi. Şaşırmış gibiydi; birkaç gün önce Polikseni'nin de çiçekleri gördüğünde şaşırmış olduğu gibi. Kımıldamadan bekledi bir süre; düşünür gibiydi.

Polikseni onu görünmez kılan ağaçların arasından çıktı ve adama doğru yürüdü. Takım elbiseli ve kravatsız, iyi giyinmiş, uzun boylu, güzel genç bir adamdı. Polikseni için bu adam bütününü yabancı biriydi. Ama o ilk bakışta Polikseni'yi tanıdı.

"Sizi gördüğüme çok sevindim, Polikseni Teyze" dedi Türkçe ve elini öpüp başına götürdü.

"Kimsin sen?" diye sordu o.

"Hasan, Hasan'ım ben, Nuriye'nin oğlu."

"Burada ne yapıyorsun?"

"Birkaç çiçek getirdim, gördüğünüz gibi."

"Görüyorum, ama neden?"

"Bilmiyorsunuz herhalde, annem öldü, başınız sağ olsun."

“Evet, bunu birkaç gün önce öğrendim.”

“Şimdi ben geliyorum, çünkü annem gelemiyor.”

Polikseni gözlerini gözlerine dikti, basit bir “neden” sorusundan daha fazla bir şey sorarcasına. Hasan da anladı.

“Aristos benim en iyi arkadaşımdı. Birlikte büyüdük, hep bir arada oynadık küçükken. Hatırlarsınız herhalde o yılları. Onu kaybettiğimizde ben bir kardeşi kaybetmiş gibi oldum. Sizin kaybınız bizim de kaybımızdı. Biliyorum, siz bizden çok daha büyük acılar çektiniz ama annem hep ‘Bir evlat kaybettik’ derdi.”

Hasan bir süre sustu. Polikseni ne demek istediğini anlamaya çalıştı. Sonunda ona sarıldı ve sımsıkı kucakladı.

“Sen de anneni kaybettin” dedi, “bil ki şimdi ben varım.”

Polikseni yeniden çok ağladı Hasan ona “Olur anneciğim” dediğinde. Sonra biraz önce Polikseni’nin oturduğu banka oturular ve Hasan hikâyesini anlattı. Annesi kendisi askerken ölmüş. Döndüğünde Polikseni’nin adresini bulamamış. Kartları bir komşuları yazıyormuş; yurt dışında birileriyle mektuplaşmanın duyulmaması için herhalde Hristiyan biriymiş bu komşu. Ama Hasan kimdir bilmiyormuş. Atina’dan gelen ve Nuriye’nin sağlığını soran kartların üzerinde gönderenin adresi yokmuş. Böylece mektuplaşmaları sürdürülememiş.

“Şimdi İstanbul’da bir ilkokulda öğretmenim. Başka bir yere tayinim çıkarsa ve İstanbul’dan ayrılırsam hiç merak etmeyin, bir yolunu bulacak, mezara göz kulak olacağım” dedi.

İstanbul sürpriz doluydu. Ve Polikseni bu kente bir daha gelmek istiyor mu, yoksa istemiyor mu, karar veremiyordu. Bu şehirde babası artık yoktu. Yeğenleri güzel ve iyi gençlerdi. Ama onlarla ortak anıları yoktu. Temos temelli İngiltere’ye gidecekti. Ailenin filozofu Kimon öylesine kendine buyruktu ki aileden bütünüyle ayrı yaşar gibiydi. Baba evini satacaklardı. Bir daha gelirse otelde kalacaktı. Turist gibi! İstanbul’la böyle bir ilişkisi olsun istemiyordu.

Ama onu buraya çeken şeyler de vardı. Mezarlar örneğin. İkisi Heybeli'deydi; ister bir tanesi kayıp olsun. O mezarı bulmasa da, görmese de orada olduğunu biliyordu. Vardı. Biri de Şişli'deydi ve ona Hasan bakıyordu. Hasan'ı mutlaka yeniden görmesi gerekiyordu. Aristos'tan geriye bir o kalmıştı. İstanbul'da en canlı olan oydu. Öbürleri ölmüştü. Hatta sombrero giyen o Yahudi de. Ve Nuriye. Nasıl ideal bir insan olduğunu nasıl fark etmemişti daha önce? Herhalde sıradan bir kapıcı olduğu için!

Ve Ali! Onu böylesine erken kaybedeceğini beklemiyordu. Şimdi ona söylenmesi gereken bir şey daha varmış ama artık bu yapmaya vakit bulamamış gibiydi. Fırsatlar kaçırılmamalıdır çünkü insanlar böyle umulmayan bir anda çıkıp gidiyorlar. 1964'te İstanbul'dan ayrılmadan önceki son karşılaşmalarını hiç unutmadı. Ne de plian sandalyede uyuduğunda görmüş olduğu rüyayı. Daha sonra aklında delice bir şüphe doğmuştu: buluşmaları belki yine bir rüyadan başka bir şey değildi. O zaman Ali'den, o günü gerçekten yaşadıklarının kanıtı olacak, yeniden bir rüya görmemiş, bir hayal yaşamamış olduğunu gösterecek bir hatıra eşya istemeyi düşünmüştü. Ama bir sonraki gün bunu da unutmuştu, Ali'yi arayıp hatırayı istememişti. İşte fırsatlar böyle kaçırılıyordu!

O son buluşmaları Polikseni için bir kâbusa dönüşmüştü. Çünkü iki farklı ve çelişen durumu hatırlıyordu, ona para verirken garsonun kahve fincanını aldığını. Tabağı tertemizdi! Ve fincan düz duruyordu. Oysa Ali ona falına bakmak için ters döndürdüğü fincanı göstermiş, "Kısmetin ne diyor?" diyerek ona takılmıştı. Aklında kalan garsonun hareketi gerçekse, o zaman ikinci buluşma da bir rüya olabilirdi! Yani ayrılırlarken ona bir allahaısmarladık bile dememişti.

Neleri yaşadığı ve neleri hayal ettiği konusunda kafası bütünüyle karışık, İstanbul'dan Atina'ya uçtu.

Üçüncü bölüm

Atina, 1977

16 Mayıs günü Kimon İro'ya telefon edip 5 Haziran'da eşiyle Atina'ya geleceğini bildirince İro hem çok şaşır-
dı hem de çok sevindi. Özlemiş olduğu kardeşini görecekti. İro'nun Atina'da, ne yakın arkadaşları ne de içinde rahat hissedeceği bir ortamı vardı ve bu yüzden bir yalnızlık duyuyordu. Anne ve babasıyla arasında, farklı kuşaklardan olmanın uçurumu vardı. Kuzeni Eva'yla pek yakın olamamıştı. Öylesine farklı insanlardı ki, bir arada olduklarında uyum sağlamak için sarf ettikleri çaba her ikisini de çok yoruyordu.

Tabii büyük sürpriz Kimon'un evlenmiş olmasıydı. Polikseni İstanbul'dan dönünce Kimon'un hayatında bir kadın olduğunu ve yakında bu alanda ayrıntılarını da duyacaklarını herkes öğrenmişti. Ama bu ani evliliği beklemiyorlardı.

"Ne biçim iştir bu?" dedi İoli haberi İro'dan alınca. "Biz bunları anlamıyoruz, ne de ailemizde böyle şeyler görülmüştür! Bize hiç danışmadı, ne de gelinin ailesini tanıma fırsatımız oldu. Neydi isimleri... ne demiştin?"

"İsim vermedi Kimon."

"Yani oğlumuz evlendi diyeceğiz ve bize sorduklarında da gelin kimdir bilmiyoruz diyeceğiz!" diye köpürdü Ahileas. "Şimdi ona telefon edecek, bu durumu aydınlatacağım."

Kimon telefona çıktığında bürosundaydı. Ahileas öfkesini kontrol etmeye çalıştı; sert çıkışların pek işe yaramaya-

cağını biliyordu. “Özellikle karşına oturtmadığın zaman ve her an telefonu kapatabileceği durumlarda sertlik yaramıyor” diye düşündü. Ayrıca olan olmuştu, şimdi konuyu en az zararla aşmaya bakmalıydı. Ahileas çok kızmıştı ama bu, mantığını bütünüyle kaybetti demek değildi. Kaldı ki o an yaşadığı duygu, cevapsız kalan soruların ve belirsizliğin tehdidiydi. Yani aslında korkuyu yaşıyordu, öfkeyi değil; paniği, öfke biçiminde.

“Evlendiğini öğrendik, tebrik ederiz, benden ve annenden-
dir tebrikler.”

“Teşekkür ederim” diye Türkçe cevap verdi Kimon.

Ahileas Kimon’un bürosunda birilerinin bulunduğunu ve Yunanca konuşmak istemediğini anladı. Bu yüzden konuşmaları iki dilde devam etti: biri Yunanca konuştu öbürü Türkçe.

“Sevindik ama bizi şaşırttın da.”

“Sevindiğinize sevindim.”

“Sizi yakında göreceğiz, İro’nun bize dediğine göre.”

“Evet.”

“İyi misiniz?”

“Çok iyiyiz.”

“Temos iyi mi?”

“Çok iyi. O da iyidir.”

“O da gelecek mi?”

“Bilmiyorum, kendisine sorun.”

“Tanıyor muyuz?”

“Kimleri?”

“Aileyi.”

“Hangi aileyi?”

“Kızın ailesini, hangi aile olacak ki?”

“Hayır.”

“Adı nedir?”

“Eşimin mi?”

“Evet, gelinimizin. Sorduklarında bir şey dememiz gerekiyor.”

“Anda’dır adı.”

“Soyadı?”

“Şu an telefonu kapatmam gerekiyor, burada beni bekleyenler var. Birkaç günde bunları karşılıklı konuşacağız.”

Telefon konuşması böylece son buldu. Ahileas Temos’a telefon etti.

“Temos, kardeşinin evlenmesinden bize neden hiç söz etmedin?”

“Ben onun velisi miyim? Evlenen odur, onun haber vermesi gerekirdi.”

“Peki, neden haber vermedi?”

“Bu soruyu ona sorun, bana değil. Ne bileyim ben?”

“Anda’nın ailesi ne tür bir ailedir?”

“Kimin dedin?”

“Anda’nın, eşinin ailesi.”

“Bütün bunları siz Kimon’la doğrudan konuşun. Ben aracı olmak istemiyorum. Beni bu işlere, bu dedikodulara karıştırmayın!”

“Ne dedikodusu?”

“Her neyse! Birkaç gün sonra kendisini göreceğinize göre ilk elden öğreneceksiniz her şeyi. Şimdilik benden allahaismarladık.”

“Fazla bir şey öğrenemedik” dedi Ahileas telefonu kapattıktan sonra. “Ama iyi haber, çocuklarımızın iyi olduklarıdır. Her ikisi de. Birkaç günde şu Anda dedikleri gelinin ne tür bir şey olduğunu da öğreneceğiz. Aslında Kimon akıllı başında bir çocuktur, herhalde iyi bir seçim yapmıştır.”

Ailenin öteki fertlerine yani büyükanne ve babaya, amcalara, teyzelere bu konuda bir şey söylememeye karar verdiler. Özellikle İlias ve Pinelopi’nin haberdar edilmemesi daha iyi olurdu, çünkü bu evlilikte alışılmışın dışında bazı

şeylerin olmasına herhalde sevineceklerdi. Kimon geldiğinde durumu tam olarak anlayacaklar ve ona göre önlemlerini de alacaklardı.

Kimon ve Anda Ellinikon geldi, sorular cevaplandı, bilmece çözüldü ama sorun daha da büyüdü. Aile Ani şokundan yani Ermeni kardeş durumundan ve aile mezarının aileden olmayan birinin adına satın alınmasından daha büyük bir şok yaşadı. Kimon'un evliliği daha büyük bir travmaya neden oldu.

İro ve Ahileas Anda'yı havalimanında karşıladıklarında Yunanca konuşmadığını gördüler. Ama bu işin daha başıydı. Kimon'un eşi model gibi ince ve uzun boylu, yüzü çok güzel, kendi güleç ve sempatikti.

"Yunanca konuşmuyor, ama İngilizce ve Fransızca konuşuyor. Tabii Türkçe de konuşabiliriz" dedi Kimon.

Ahileas kendini kontrol etti. "En iyisi hemen sormayayım, biraz sonra sorayım kızın anadilini" diye düşündü. Kafası hızla çalışıyor tahminlerde bulunuyordu: Belki Türkofon Karamanlıdır veya Türkiye'de yaşayan bir Fransız veya bir İngiliz, belki bir Amerikalı. Saçları kumral, gözleri maviydi. Türkçesi çok iyiydi. Demek yıllardır Türkiye'de yaşamış. Ama kesin Rum değildi, Yunan ismine karşın.

Yeni evliler Hilton otelinde yer ayırtmışlardı. Ama önce heyecanla oğlunu ve gelinini bekleyen İoli'yi görmek için yollarının üzerinde olan dairelerine uğradılar. Kucaklaşmalar ve öpüşmelerden ve Ahileas'ın İoli'nin kulağına, "Rumca konuşmuyor" fısıldamasından sonra salonda yerlerini aldılar.

"Herhalde resmi nikâh yaptınız" dedi kayınvalide. "Haber verseydiniz biz de gelirdik. Her neyse. Normal bir düğün de yapmayı düşünüyor musunuz? Yani dini düğün demek istiyorum?"

"Hayır" dedi Anda, "dini düğün yapmayacağız."

"Neden?" diye sordu Ahileas.

“Neden yapalım?” diye sordu Kimon.

“Olayı kutlamak için. Böylece akraba ve dostlarımızı çağırabiliriz. Burada olabilir, Nea Smirni kilisesinde.”

“Ama ben Hıristiyan değilim” dedi Anda gülümseyerek ve yüzünde “nasıl bilmezsiniz” diyen bir şaşkınlık ifadesiyle.

“Peki nesen?” diye sordu İro, çünkü anne ve babası şoktaydı ve konuşamıyorlardı.

“Kimon gibi benim de dinim yok.”

İoli ve Ahileas dudaklarıyla, “Ne dedi?” mimiği yaparak bakiştılar. İro cevabı Yunanca söyledi anne ve babasına:

“Diyor ki, dinim yok. Kimon’un da dini yokmuş, öyle diyor. Kimon, Anda öyle diyor, değil mi?” diye sordu Yunanca kardeşine.

“Evet” dedi Kimon Yunanca ve ondan sonrasında hep Yunanca konuştular.

“Oğlum, nedir bu dedikleriniz? Böyle şeyler söylenir mi? Kiliseye herkes gider, yüzde yüz inanmayanlar da. Düğün bir yortudur. Kiliseye gitmezsek nasıl kutlarız bu olayı?” Bunları söyleyen Ahileas’tı.

İoli de pek çok şey söyledi. Akrabalar ne diyecek? Evliliklerinden ellerinde bir tek fotoğraf bile bulunmayacak! İlişkileri yasal görünmeyecek. Heyecanlanmıştı. Onları ikna edemeyeceğini biliyordu. Yeni evliler soğukkanlı ve kararlı görünüyordu.

Ahileas birden müdahalede bulunarak sordu: “Anda’nın anne ve babası hangi dindendir?”

“Onlar Müslüman’dır” dedi Kimon.

“Ne Müslüman’ı? Türk müdürler?”

“Evet.”

“Neden ismi Yunanca o zaman?”

“Kimin?”

“Kimin olacak, Anda’nın.”

“Ajda’dır adı. J harfi Yunancada yok Ne diyecektim tele-

fonda? Ajda mı diyecektim? O zaman da bir sürü soru soracaktınız. Laf uzayıp gidecekti.”

Bir süre kimse konuşmadı. Ne dense artık boşunaydı. Ahileas ve İoli bir emrivakiyle karşı karşıyaydı ve bu işin sonunun ne olacağını kestiremiyorlardı. İro kardeşi kötü bir şey mi yaptı yoksa fevkalade güzel bir şey mi, kestirmeye çalışıyordu. Kimon anne ve babasını üzdüğünün farkındaydı ama durumu başka nasıl idare edebileceğini de bilemiyordu. “Anda” kayınvalide ve kayınpederinin şok yaşayacağını bekliyordu ama şimdi, umduğunun çok üstünde bir şok yaşadıklarını seziyordu. İlk konuşan Kimon oldu.

“Biz birbirimiz sevdik. Bir arada yaşamak istiyoruz. Ajda’nın anne ve babası da bu evliliğe karşı çıktı. Ama bize engel olamadılar.” Ajda’nın da anlaması için Kimon bunları Türkçe söyledi.

“Oğlunuzu çok seviyorum; şu andaki bu zor durumda bulunmamın nedeni budur” dedi Ajda. “Karşılaşacağımız sorunları biliyorduk. Ama birbirimizden ayrılmak istemedik. Ayrıca ayrılmamız elimizde olan bir şey de değildi, bunu yapamıyorduk. Benimkilerin baskıları artınca, bir ara ayrılmaya kalkıştık, ama görüşmemeyi beceremedik; imkânsızdı.”

Bu sözler Kimon’un anne ve babasına pek bir şey ifade etmedi çünkü kendi gençliklerinin içgüdülerini unutmuşlardı. Ama İro duygulandı, Ajda’ya gidip onu kucakladı ve iki yanından öptü. Evliliklerini onaylar ve meşru kılar gibiydi.

Yeni evliler hikâyelerini anlatmak için atmosferin uygun olduğuna hükmettiler. Ahileas ve İoli felç olmuş gibiydiler. Dinlemeye ve söz kesmemeye uygun haldeydiler. Kimon ve Ajda, birbirini tamamlayarak, Kimon’nun ürünlerini ve tıbbi makinelerini sunduğu Ajda’nın babasının ilaç fabrikasında nasıl tanıştıklarını anlattılar. Önce aralarında bir arkadaşlık ve karşılıklı ilgi yaşandı. Aşk duruma egemen olunca önce paniğe kapılan Kimon oldu. Meşru olmayan yola saptığını bi-

liyordu. Ajda'nın anne ve babası çok ters biçimde bu ilişkiye karşı çıktılar. Sonunda kızlarını mirastan yoksun bırakacaklarını söylediler. Bir gece kaldığı apartmanın önünde iki kişi Kimon'u tehdit etti. Ama bütün bunlar sonuç vermedi. "Bizi ayıramayacaklarını görünce, onlar değişti; şimdi bize destek oluyorlar" dedi sonunda Kimon ve sustu. Odada bulunan herkes, onun da kendi ailesinden destek beklediğini ima ettiğini anladı.

Eski, bildik, alışılmış ama her zaman güncel olan hikâye: Romeo ve Juliet veya Paris ve Güzel Helen gibi diye düşündü İro. Hatta Âdem ve Havva gibi! Ama bu hikâyenin romantik olduğu kadar çok acı da olup olmadığına karar veremedi. Kendisi böyle bir durumu yaşamak ister miydi? Yani aşkı, ama aynı zamanda toplumun onu hor görmesini? Farklı din-den birine âşık olma cesaretini gösterebilir miydi? Ailesinin içinde, ama kendi toplumunun içinde de kimsenin istemediği bir kimseyi?

İro, Kimon ve Ajda'ya otellerine kadar eşlik etti ve ertesi sabah amcası Aleksandros ile teyzesi Polikseni'ye gittiklerinde yine onlarlaydı. Ailede Türk bir gelinin olduğunu öğrendiklerinde yüzlerinin halini kaçırmak istemiyordu. Ama Ajda da onu çok etkilemişti. Güzelliklerinin ve şıklığının ötesinde kendine olan güveni ona çok çekici gelmişti: İnancı, daha doğrusu inançsızlığı konusunda ve sevgisi hakkında öylesine açıkça konuşması! Onunla aynı yaşıydı hemen hemen, ama İro'dan çok daha olgun ve hayatta ne yapacağını bilen biriydi. Ondan bir şeyler öğrenebilirdi, belki hiç bilmediği bir şeyleri keşfedebilirdi.

Kimon ve Ajda Atina'da ikinci günlerinde baştaki stresi artık yaşamıyorlardı. En zor olanı babası ve annesiyle buluşmaydı ve bu karşılaşmayı atlatmışlardı. Amcalar ve teyzeler aynı önemde değildi. Ancak Aleksandros yeğeninin "tehditlerine" karşı durmaya daha kararlı çıktı.

“Bize laf düşmez. Kararlarınıza saygı duyuyoruz. Ama biz farklı ilke ve inançlarla büyüdük. Biz ‘kendi köyünden kız al, isterse yoksul olsun’ deriz.” Bunları Yunanca söyledi ve sonra Türkçeye çevirdi. “Yani mutlu yaşayın dileğinde bulunuyorum. Ama sorunlarla karşılaşacaksınız. Bir Rum Türkiye’de her zaman bir yabancı sayılacak. Aksanından farklı olduğu belli olacak.”

“Kimon’nun Türkçesi çok iyidir” diye söze karıştı Ajda gülümseyerek.

“Adı yeter: Kimon! Yabancı olduğu hemen belli oluyor.”

“Bak amca” dedi Kimon, “tanımadığım insanlara veya milliyetçi önyargılara sahip olduğuna inandığım kimselere adımlı bağırarak duyurmam gerekmiyor. Başka, takma bir isim bile kullanabilirim. Ben saf değilim. İçinde yaşadığım çevrenin bilincindeyim.”

“Ve dinini sorduklarında ne yapacaksın?”

“Alt tarafı Müslüman’ım diyebilirim.”

“Ama bu artık fazla oluyor! Şimdi, ‘Dinimi de inkâr edeceğim’ diyorsun! Bu yalan bunu gösterir: kendi varlığını inkâr! Din değiştirdin demektir.”

“Abartıyorsunuz, amca!” dedi Kimon, “yıllardır zaten yalan söylüyorum. Hristiyan’ım diyorum oysa ateistim. Şimdi de Müslüman’ım deyip yine ateist olabilirim. Yani demek istediğim, inanç konusunda değişen bir şey yok, yalnız yalanım değişiyor. Ve insan bir yalanı terk edip öteki yalana geçtiğinde, yalan hep aynı, yine yalan kalıyor. Değişen bir şey yok yani.”

“Ya çocuklarınızı nasıl büyüteceksiniz? Dinleri olmayacak mı?”

“Bu bir sorundur” dedi o ana kadar konuşmalara pek katılmamış olan Ajda, “Ama siz ne yapmamızı istiyorsunuz? Ayırlmamızı mı? Biz birbirimizi seviyoruz.”

“Ben yalnız problemleri sıraladım ve mantıklı sorular soruyorum” dedi Aleksandros ama o zaman Polikseni lafa karıştı:

“Bizim bilmediğimiz şeyler var, Aleksandros! Çocuklar birbirlerini seviyor. Bizler mantıklı şeyler söylüyoruz, oysa onlar bir şeyler hissediyor. Ve olur da birbirlerinden ayrılırlarsa ne olabilir, bizler bilmiyoruz. Belki mutsuz olacaklar ve ömürleri boyunca bir pişmanlık duygusuyla yaşayacaklar. Belki hayatlarının sonunda çok büyük bir hata yapmış olduklarını görecekler. Büyük bir pişmanlık duygusu onları kahredecek. Kendi yüreklerinin sesine kulak vermemelerinin ve yaşlıların sözlerine inanmalarının büyük bir aptallık olduğunu görecekler. Bu yüzden bütün ömürlerinin boşa geçtiğini, mutluluğun israf edildiğini, tüm yaşadıklarının bir büyük yalan olduğunu görecekler. İkiyüzlülük içinde geçen bomboş bir hayat! Aşklarını içlerine bastırıp yok saydıklarında, ondan sonra hep mutsuz olmayacaklarının garantisini verebilir miyiz? Sanmıyorum. Belki biz korkak olduğumuz için onların yaptığını yapamıyoruz. Ve bu yüzden onları da kendimize benzetmek istiyoruz, onları suç ortağımız yapmak için. Kendi korkaklığımızı, kendi eksikliklerimizi gizlemek için.”

Aleksandros şaşırmış, Polikseni’ye bakıyordu. O böylesine uzun konuşmazdı. Özellikle sevgi ve aşktan hiç söz etmezdi. Eşini ilk kez görüyormuşçasına ona dikkatle baktı.

“Bugün yeğenimin ateist, eşimin de aşk konularında uzman olduğunu öğrendim. Her neyse!” dedi Aleksandros.

Öğleden sonra büyükbaba Adonis’i ve büyükanne İzmini’yi ziyaret ettiler. Bunu Polikseni önerdi ve herkes de uydu: Ajda’nın Türk olduğunu söylemeyeceklerdi. Adonis doksan bir yaşına varmıştı ve bir inme olayı yaşamıştı. Tepkisinin nasıl olacağını öngöremiyorlardı. Ajda’nın, İstanbul’da büyümüş bir İngiliz olduğunu söyleyeceklerdi. İzmini’ye özel olarak ne diyeceklerine de “İngiliz geline” ilk tepkilerden sonra karar vereceklerdi.

Adonis Kimon’nun kim olduğunu hemen anlayamadı ama sonra onunla ilgilendi. İngiliz diye tanıştırdıkları Ajda için

Terpsihori'ye benzediğini söyledi ve aralarında bir akrabalık ilişkisi var mı diye sordu.

“Terpsihori kimdir?” diye sordu Kimon.

“Dedenin sevgilisi” dedi İzmini, yüzü güleç ama gözleri hınç dolu.

“Biliyorsun ki bu kadınla hiçbir ilişkim yoktu” dedi Adonis.

“Hayatında tek unutmadığın bu kadındır oysa! Doksan yaşına vardın hâlâ onu hatırlıyorsun. Aslında bütün genç kadınlar sana onu hatırlatıyor.”

“Sen de kıskançlığa doksan yaşında başladın.”

“Terpsihori İngiliz miydi?” diye sordu Kimon.

“Ne münasebet! Neden İngiliz olsun ki?”

“O zaman eşim o kadınla nasıl akraba olur?”

“Karıştırma yavrum” dedi İzmini, “sen de bizim yaşlara vardığında göreceksin, her şey mümkün oluyor.” İzmini'nin kafası hâlâ çok iyi çalışıyordu.

“Neden bizimkilerden biriyle evlenmedin de bir yabancı aldın?”_ diye sordu Adonis Kimon'a Yunanca.

“Bizimkiler kalmadı İstanbul'da” dedi Kimon gülerek ve söylenenleri Ajda'ya çevirerek.

“Ve böylesine bize uzak birini buldun! Bari bizim yerlerden olan bir Ermeni kadın alsaydın, hoş bunların da bazı tuhaf huyları var ya!”

“Lenin bu konuda ne diyor dedeciğim, kiminle evlenmemiz gerekiyor?” dedi dedesinin siyasi görüşlerini bilen Kimon.

Adonis cevap vermek için davranır gibi yaptı, “Bu konuda eee...” der gibi oldu ama sonunda devamını getirmedi.

İzmini öfkeli söze karıştı: “Ani için dünyayı altüst ettin şimdi de çocuğa ‘Ermeni al’ diyorsun.”

“Ani de kim?” dedi Kimon.

“Büyük annenin Ermeni kız kardeşi” dedi istihza ile Adonis.

“Sen ağzını hiç açma! Ani'nin aile mezarımıza gömülmesine neden olan sensin” diye sitemde bulundu İzmini.

“Ama o Ortodoks da değildi, şeydi... öbüründendi, ne derler?..” dedi Adonis.

“Nasıl öbüründen?” diye sordu şaşkın bakan Kimon ve bu söylenenleri artık Ajda’ya çevirmeyi de unutarak.

“Gregoryen’di.”

Kimon Gregoryen ne demek biliyordu, ama büyükannenin ve ... dolayısıyla kendisinin de bütün bunlarla ne ilgisi olabildi ki? Söylenenleri anlayamıyordu. İro da ne konuştuklarını izleyemiyor, anlam veremiyordu. Sonunda Kimon’un ısrarlı sorularının sonucunda, yaşlı çift Ani’nin hikâyesini anlattı. Tabii ki iki farklı versiyon olarak. İzmini Ani’nin kardeşi olduğunu söylerken Adonis bu kadının “bizimle hiçbir ilişkisi yoktur” diyordu.

“Sen bir Ermeni’yle evlenmiş olabilirsiniz!” dedi Kimon gülererek Ajda’ya.

“Umarım torunumuzun eşine de itiraz etmezsin” dedi İzmini Adonis’e. “Anda” –bu isimle tanıştırdılar Ajda’yı ve yaşlı çift bu İngiliz ismi midir diye sormamıştı– mutlaka bizim aile mezarına gömülmelidir” dedi.

“Herhalde öyle” dedi Adonis bir duraksamadan sonra.

“Sana iyi haberlerim var” dedi Kimon Ajda’ya, “mezarın hazır, seni bekliyor.”

“Görmek ister misiniz?” diye sordu İzmini ve Adonis ikisi birden.

Mezarı ziyaret etmemeye karar verdiler. “Acelelerimiz yok, biz daha yeni evlendik” dedi Ajda.

Aynı gün Kimon ve Ajda, İlias ve Pinelopi’yi de ziyaret ettiler. Çok kısa ve resmi bir ziyaret. Eva evde değildi; gelenleri hiç merak etmediği için görmek istemediğini söyledi. “Benim yapacak daha önemli işlerim var” dedi ve yeni evlilerin eve gelecekleri saatte evde bulunmadı. Kimon Ajda’yı Türk olarak tanıttı. İlias ilk şaşkınlığını atlatamadı ve bu evlilik konusunda kendi görüşünü dile getiremedi. İlias ha-

yatına ilk kez bir Türk'le karşılaşılıyordu ve Ajda bir şoka neden olmuştu.

"Türk'e benzemiyor" dedi.

"Türkler neye benzer?" diye sordu Kimon suratı biraz gergin.

"Yani demek istediğim, eşin Avrupalıya benziyor. Hatta Yunanlıya da benzetilebilir."

Pinelopi onları buyur etti, ikramlarda bulundu. İkinci vaktiydi ve çay sundu. İlias villayı gezdirmek istedi ısrarla. Ama Kimon ve Ajda aceleleri olduğunu, kiralamış oldukları arabayla Sunio'ya gideceklerini söylediler.

"Yazık, önceden planlamış olsaydık hep birlikte gidebilirdik benim arabayla" dedi İlias, "Mercedes oldukça geniştir."

Öbür gün yeni evliler gemiyle İtalya'ya doğru yola çıktı. Önce Bari'ye, oradan da Napoli, Roma ve Floransa'ya gideceklerdi. Sonra birkaç gün Venedik'te kalıp İstanbul'a döneceklerdi. Bu aslında bir balayı gezisi değildi; balayında kayak da yapmak üzere Uludağ'a gitmişlerdi. Bu, birlikte yaptıkları ilk ülke dışındaki gezileriydi.

Kimon ve Ajda'nın Atina'dan geçmelerinin aile için kısa ve uzun süreli etkileri oldu. İlk etkiler olumlu ve önemsizdi, ikinciler olumsuz, sorunlu ve kaotik.

Ahileas ve İoli gelinlerinin meziyetlerini sevdiler: Güzel, şık, okumuş, akıllı ve sempatik biriydi. Ama en önemli si oğullarını seviyor olmasıydı. Ajda zaten bu evliliğe karşı olmuş olan anne ve babasına karşı bu yüzden çıkabildi. Hali vakti iyi olan bir aileden olması da ayrıca iyi bir şeydi. Din farkı ise, her ikisinin de dine inanmamaları göz önüne alındığında o denli sorun olmamalıydı.

"Oğlumuzun Tanrıtanımazlığının bir işe yaradığını ilk kez görüyorum" dedi Ahileas.

"Ailenin filozofu"nun çok erken yaşlarından beri kiliseyle

arası iyi değildi. Bu durum o yıllarda anne ve babasını düşündürürdü; özellikle İoli'yi.

“Sanıyorum, Ahileas, bu kusur başkalarında da görülüyor günümüzde; demek istediğim Tanrı'ya inanmamak. Özellikle gençler arasında yaygınlaşıyor. Çocuklarımız iyi olsun da, Allah onların bu yanını affeder inşallah! Belki zamanla bu da geçer, akılları başlarına gelir. Ama oğlumuz Kimon kötü çocuk değildir.”

Polikseni bu genç çift için yalnız iyi ve olumlu sözler söylüyordu. Birbirine yakışmış ve birbirini seven iki genç görmüştü. “Bundan başka ne isteyebiliriz ki?” diyordu. Aleksandros bu evliliğin yürümeyeceğine inanmıştı: “Kurtla kuzu uzlaşabilir mi?” diyordu. Ama hem Kimon'un anne ve babasının, hem de kendi eşinin gençler konusunda olumlu şeyler söylediklerini görünce, bu konuda ısrarcı olmadı ve olumsuz görüşlerini kendine sakladı.

Büyükbaba ve büyükannenin tek anladıkları torunlarının evlendiği ve mutlu olduğuydu. İlias ve Pinelopi bu konuda görüş bildirmedi. Ama aradan birkaç hafta geçince ailenin bu “olumlu” imajı değişti. Değişikliğe neden olanlar yeni kuşaktan olan İro ve Eva oldu.

Bir gün bir rastlantı sonucu İro Sintağma Meydanı'nda Eva'yı görünce, Ajda konusunda görüşünü sordu.

“Onlarla karşılaşmadım ve bu yüzden görüşüm yok.”

“Kaçırmışın! Ajda modern bir insan. Güzel ve zeki” dedi İro. “Birbirine denk bir çift.”

“Beni ilgilendirmiyor. Benimkilerden bu kadının zengin olduğunu öğrendim. Herhalde aynı zamanda snoptur.”

“Bana böyle bir izlenim vermedi. Ama öyle bir özgüveni var ki snopluk olarak görünebilir. ‘İnanmıyorum’ derken biraz tepeden bakar gibi bir hali vardı gerçekten.”

“Neye inanmıyormuş?”

“Tanrı ve böyle şeylere.”

“Bunu açıkça ve alenen mi söylediler?”

“Evet, çok normal bir şey söyler gibi.”

İro, Eva’ya çiftin iki gününü anlattı. İzmini ile olan konuşmaları da aktardı. “Anlayacağın gibi, büyükannemiz belki de Ermeni’dir.”

Bu noktadan sonra işler karışmaya başladı. Eva, 1974 yılında askeri cunta diktatörlüğü yıkıldıktan sonra Atina’da yaygınlaşan sol gençlik gruplarına katılmıştı. Bunlar Marksist, Maoist, anarşist, Pasok ve komünist gibi “devrimci” ve rejim karşıtı gruplardı. Tanrıtanımazlık bu gruplara yakın olmak için bir tür şarttı. Eva siyaset ve ideoloji konularında anne ve babasıyla sık sık çatışmakla birlikte din konusuna değinmekten kaçınmıştı. Evde bu konu tabuydu. Şimdi bu duyduklarından sonra bu konuya da girmek için bir fırsat doğduğunu düşündü.

“Kimon ve Ajda’nın hiçbir şeye inanmadıklarını biliyor musunuz?” dedi Eva anne ve babasına onları görür görmez. Büyükanne İzmini’nin durumunu da bildirmeyi unutmadı: “Ermeni’dir.”

“Vatanımız, dinimiz, ailemiz” sloganının taraftarı olan İlias, bu üç temel kavramın tehdit edildiğini hissetti. Ailenin, Türkler, Ermeniler, farklı dinler ve Tanrıtanımazlar yüzünden dağılma tehlikesi altında olduğunu gördü. Pinelopi’nin itirazlarına karşın Ahileas ve Aleksandros’a haber gönderdi ve ateistlerin, Ermeniler gibi farklı dinden olanların ve Müslümanların aile mezarına girmemeleri gereğine inandığını bildirdi. Kimon ve Ajda’nın adını anmadı ama zamanlama anlamlıydı ve tesadüf sayılamazdı. İlias aynı zamanda Adonis’in torununun bir Türk kadınla evlendiğini öğrenmesini sağladı.

İlias ile ailenin geri kalanı arasında husumet arttı. Özellikle birkaç gün sonra Adonis yeni bir inmeden sonra birden ölünce buna İlias’ın dedikodularının neden olduğuna inandılar.

Mezar, 1977-1988

Kimon'un evlenmesi ve Adonis'in ölümüyle işler çığırından çıktı: aile içinde anlaşmazlıklar kök saldı.

Ama gerçek neden bu iki olay değildi; bu iki olay, herkesin karşı taraf için duyduğu memnuniyetsizliğini ve antipatisini dışa vurmak için bahane oldu. Çatışma da geçmişteki anlaşmazlıklar temelinde değil, gelecekle ilgili dile getirildi: aile mezarı ne biçimde kullanılacaktı? Çatışmalarda herkes bir biçimde yer aldı. Her biri ötekine karşı çıktı.

Aleksandros babasının aile mezarına gömülmesi için baş vurduğunda, yönetim, mezarın İlias Aslanis adına kayıtlı olduğunu söyledi. Aleksandros "gerçek" durumu anlattı ama onlar, kendilerinin sıradan memur olduklarını, yasaları ve yönetmelikleri izlemeye mecbur olduklarını söylediler. Balis soyadlı biri, ona ait olmayan bir mezarı kullanamazdı. Ahileas ve Aleksandros Nea Smirni belediye başkanına gittiler. Başkan anlayış gösterdi ve bir çözüm önerdi: İlias yakın akrabadır diyerek mezarın başkaları tarafından da kullanılmasına izin verebilirdi.

İki kardeş aslında kendilerinin malı olan mezar konusunda İlias'tan "izin" istemeyi utandırıcı bir hareket hatta hakaret saydılar.

"Ben o sahtekârın kapısına gidip yalvarmam. Özellikle kurnazlıkla ele geçirdiği ve bizim olan bir şeyi istemek üzere. Öyle diyorum, 'edepsizce çaldığı' dememek için" dedi Aleksandros Polikseni'ye.

“Peki, ne yapacağız?”

“Sen ablan Pinelopi’ye söyle, o eşine söylesin.”

Öyle de yaptılar. İlias aynı kanallardan cevabını gönderdi ve Adonis’in aile mezarına gömülmesinin en normal şey olduğunu bildirdi. “Hepimiz mezarın Aleksandros’un İstanbul’dan gönderdiği parayla satın alındığını biliyoruz” dedi. Bunun üzerine Aleksandros ona mesaj gönderip mezarı kendi adına, yani bir Balis mülkiyetine transfer etmesini istedi. İlias buna çok kızdı ve bunu düne kadar memnuniyetle yapabileceğini ama artık yapmayacağını çünkü ona sıradan bir sahtekârmış ve hırsızmış gibi davranmaya devam ettiklerini söyledi.

“Benimle konuşmak bile istemiyorlar ve araçlarla isteklerini bildiriyorlar. Bu durumda ben de onların kaprislerine boyun eğmeyeceğim. Önce onlar dürüst ve güzel davranacaklar, sonra da ne yapacağıma karar vereceğim.” Polikseni’ye telefon edip bunları eşine söylemesini istese de sonra peşinden sessizce geri adım atıp gömme işine izin verdi.

Bunlar Adonis mezara konmadan, ölümünün hemen sonrasında oldu. Cenazeye bütün aile katıldı; Polikseni hariç. Aristos’un cenazesinden sonra o hiçbir cenazeye gidememişti. Kimon ve Temos da İstanbul’dan gelmemişlerdi; işlerimizden dolayı, dediler. Komşulardan da katılanlar oldu. Bütünleriyle tanımadıkları da vardı ve sonradan bunların Adonis’in “yoldaşları” olduğu anlaşıldı. “Adonis İlyiç’e son bir allahaismarladık demek için geldik” dedi onların içinde en yaşlı olanı. Son anda ve hiç beklenmedik biçimde yeni kazılmış mezarının başında konuşmayı yapan da bu yaşlı adam oldu:

“Yoldaş Adonis işçi sınıfı çevrelerinde İlyiç olarak biliniyordu. Çünkü o her zaman Lenin’in göstermiş olduğu yolda sadık bir er olarak yürümüştü. Hayatını Marksist ideallerin gerektirdiği mücadelelere adamıştı. Ama bu yolda, haksızlığa, istismara ve emperyalizme karşı başkaldırmış bütün savaşçılarımız gibi o da ağır bir bedel de ödemiştir. Ama buna

rağmen bu çürük düzenin tehditleri, sürgünleri ve neden olduğu acılar karşısında geri adım atmamıştır. Onu unutmaya-
cağız. O bir kahraman ve bir fedakârlık örneğiydi. Gençleri-
miz onun hayatını hep incelemeli ve örnek almalıdır. Acılı ai-
lesine başsağlığı diliyoruz, mekânı cennet, ruhu şad olsun.”

Bu biçimde on dakika kadar konuştu. Ahileas bir ara İoli'ye sordu:

“Babamızdan mı söz ediyor?”

“Tabii, adını da söyledi, Adonis İlyiç dedi, dikkat ettinse.”

“Doğru! İnsan babasını annesini nasıl az tanıyor” diye dü-
şündü, “öldüklerinde ise artık hayatının ayrıntılarını sormak
için çok geçtir.”

Ama bu konuşmadan asıl etkilenen Eva oldu. “Büyükba-
ba” Adonis’in kapitalist düzene karşı böylesine mücadele et-
miş önemli biri olduğunu bilmiyordu. Genel olarak solcu oldu-
ğunu duymuştu ama Eva için bu pek bir şey ifade etmiyordu.
Kendisi son zamanlarda Maoculara yakın olmuştu ve gelenek-
sel solcuları revizyonist, yani hain sayıyordu. Ama büyükba-
basının eski kuşaktan olduğunu ve o zaman revizyonist ihane-
tin henüz ortaya çıkmamış olduğunu düşündü. İzmini'ye gidip
Adonis'in geçmişiyile ilgili olarak bilgi edinmesi gerektiğini dü-
şündü. Bunu yapınca pek çok yoldaşının yaptığı gibi o da aile-
sinin sol kahramanlarından söz edebilecekti.

Aleksandros bu mezar başındaki “nutuk”a çok sinirlen-
di çünkü söylenenlerle ailenin komünist olarak sergilendiği-
ne inandı. “Hepimizi Yunan Komünist Partisi üyesi bilecek-
ler” dedi Polikseni'ye eve döndüklerinde. Gerçekten de İli-
as Pinelopi'ye, Aleksandros ve Ahileas'ın mimlenmiş bir ko-
münistten, rahmetli babaları konusunda bunları söylemesi-
ni istedikleri için bundan böyle herkesin bütün aileyi Bolşe-
vik olarak bileceğini söyledi. Pinelopi eşinin bu görüşünü kız
kardeşi Polikseni'ye aktarınca o, kocasının bu konuşma ko-
nusunda hiçbir sorumluluk taşımadığını söyledi.

“Eğer İlias söylenenlere gerçekten böylesine karşı idiyse o an orada neden ağzını açıp bir laf etmedi? Konuşmasına engel olabilirdi veya en azından yalanlayabilirdi onu. Şimdi artık çok geç!”

“Sorumluluğu bana yüklemek istiyorlar! Ama ben bunu hiçbir zaman kabul edemem!” dedi İlias eşi kardeşinin sözlerini aktarınca.

“Ben ömrüm boyunca devlete ve yasalara saygılı oldum; vatanperver ve dindar bir kimseyim. Yani bir Yunanlı. Ben Adonis gibi Leninist ya da Kimon gibi zındık olmadım. Bu ailede gerçekten tuhaf şeyler oluyor yahu!”

Pinelopi onu sakinleştirmeye çalıştı:

“Kızımız Eva’yı da unutma! O da solcu gibi bir şey değil mi?”

“Hiçbir ilgisi yok! Bunlar geçici gençlik hevesleridir. Kızımızın bunlara benzer bir yanının olduğunu sakın ha kabul etme, aklına böyle bir şey getirme.”

Ama iki kardeşin arasından, yani Aleksandros ve Ahileas arasından da kara kedi geçti. Cenaze merasiminden sonra bir araya geldiklerinde ilk konuştukları konu baba evi oldu. Aslında kat karşılığı verilmesinde anlaştılar. Müteahhit, Adonis daha hayattayken onlara, arsalarında beş katlı bir apartman inşa edildiğinde, kendilerine iki kat, yani her birine ikişer daire verebileceğini söylemişti. Her birine üç odalı ikişer daire. Birinde kalacak, öbürünü kiraya verebileceklerdi. Ancak annelerinin nerede kalacağı konusunda anlaşamadılar. Seksen yedi yaşındaydı ve birileri ona göz kulak olmalıydı.

“Şimdi senin daha büyük bir dairen olacak” dedi Aleksandros.

“Ama İro da bizimle kalacak” diye cevap verdi Ahileas.

“Ama mezar için parayı veren de benim.”

“Duruma böyle bakıyorsan, o zaman ben payıma düşen parayı vereyim, sen de anamızı yanına al.”

En sonunda, “bakalım, bir şeyler düşünürüz” dediler. Ama sonra Aleksandros başka bir şikâyetini de dile getirdi:

“Kimon doğru davranmadı. Karısını Türk diye tanıtmaması iyi olmadı, dinim yok demesi de hoş olmadı. Sahi dinsiz olmak ne demek? Bu laflarda mantık var mı? Şimdi elâlemin dedikodusunu dinleyeceğiz. Neler söylüyor İlias sağda solda, bir bilsen!”

Ahileas “mantıklı şeyler” sözünü duyunca arkasından abisinden bir baskının da geleceğini hissetti. Kimon’un sözleri hep aklındaydı: “Amcam mantıklı çözüm dedi mi, bilin ki kendi görüşünü dayatacak.”

“Peki, ne olsun istiyorsun?”

“Şimdi ne olabilir ki? Olan oldu bir kere!”

“O zaman bu lafı neden açtın?”

“Demek istediğim, Kimon oğlum olsaydı, konuşmalarında dikkatli olmasını isterdim.”

“Yani ona baskı yapacaktın! Oğlun olmaması Kimon için şans!”

Aleksandros’un bu konuşmalardan çıkardığı sonuç, kardeşinin, annesinin bakımını yine abisi Aleksandros’un üstlenmesini istediği idi. Ama Kimon’un bir basiretsizliğini hatırlatmasını da ona yasak ediyordu. “Oğlu bizi rezil etti ve bunun lafını etmemizi bile istemiyor” diye düşündü. Aleksandros’un hissettiği ama düşünmek de istemediği ve bilinçaltına attığı bir şey daha vardı: Ahileas Aleksandros’un oğlu olsaymış onu baskı altında tutacağını ima etmişti; Kimon’un Aleksandros’un oğlu olmamasının da şans olduğunu söylemişti. Aristos’u mu ima etmişti? Genç ölmüş olması şans mı imiş? Bunu mu dedi? Yani bu kayba üzülüyor mu? Böylesine kötü bir baba mı görüyor karşısında. Konuşmalarının bu kısmını Polikseni’ye hiçbir zaman aktarmadı.

Ahileas’ın da kardeşinden şikâyetleri vardı. Aleksandros her fırsatta aile mezarının kendi parasıyla satın alındığını hatırlatıyordu. Bu doğrudu, ama bu satın alma yapıldığında

kendisi çok kötü bir mali durumdaydı. Yani ömür boyu borçlu ve suçlu mu sayılacaktı? Ama oğlu aleyhine konuşmak için fırsat da kaçırmıyordu. Kimon'un kendi hayatını istediği gibi yaşaması hakkı değil miydi?

Bu arada Eva da herkese küstü. İzmini'ye gidip en yetkili ağızdan büyükbabasının hayatı konusunda bilgi edinmek istediğinde herkesin ona yalan söylemiş olduğunu ve halen de yalanlara devam ettiğini anladı. Herkes ikiyüzlü ve "bozuk düzenin hizmetçisi" idi!

"Büyükbaba ne zaman solcu oldu?"

"Evlenmemizden yaklaşık on yıl sonra. O zaman Lenin'den söz etmeye başladı. O iki Rus'un Allah belasını versin! Onlar sebep oldu!"

"Solcu muydular?"

"Çarın subaylarıydı."

"Bunlarla mı çatıştı?"

"Hayır, bunlarla arkadaşlık etti. Solculuk konusunda ne öğrendiyse bunlardan öğrendi."

"Siz İstanbul'dayken büyükbaba nasıl mücadele etti?"

"O, çok zor dönemdi. Sürekli savaşlar vardı. Yoksulluk da vardı."

"Ben büyükbabanın mücadelesini soruyorum."

"O yıllarda ekmek parasını kazanmak için çok mücadele etmemiz gerekiyordu."

En sonunda Eva ısrarla sorduğu soruların sonucunda bazı durumları anlar gibi oldu. Adonis Türk sol hareketine katılmadı çünkü bu hareket, Adonis'e göre özünde milliyetçiydi. İzmini'nin dediklerinden, Atina'ya geldiklerinde, Metak-sas diktatörlüğünü ilan ettiğinden sol eylem için bir fırsatın bulunmadığıydı. İç savaş yıllarında Adonis kendini deşifre etmeyerek ve yedek güç olarak koruyarak mücadeleye pek katılmadı. Büyükannenin dediklerinden bunu anladı Eva.

“Albaylar cuntası yıllarında ne yaptınız? Benim bildiğim pek çok Yunanlının yurt dışına gittiği ve oradan mücadele ettiğiydi ama siz gitmediniz, neden?”

“Nereye gidelim?”

“Yurt dışına.”

“Yurt dışına neden gidelim? Hayır, biz yurt dışından *geldik*! Otuzlu yıllarda, tarihi tam olarak hatırlamıyorum.”

Eva çok kızmıştı.

“Yunan Komünist Partisi’nden o adam, mezarın başında bize masal anlatıyordu” dedi annesine. “Ve siz adamı dinliyorsunuz, gurur duyuyordunuz; ben de öyle, başkaları da. Ayıp, çok ayıp! Ben cenaze merasimi ve aile mezarı istemiyorum. Ben bedenimin yakılmasını istiyorum. O mezarın içinde yalancılarla ve korkaklarla bir arada olmak istemiyorum. İşte bu da vesayetim!”

Annesine bir zarf içinde el yazısıyla yazılmış bir sayfa boyunca bir metin verdi ve ölümü halinde ne yapılması gerektiğini bildirdi.

“Yavrum, sen daha o kadar gençsin ki! Bu vesayeti sen zamanı gelince ve biz hayatta olmadığımızda torunlarına vermelisin. Neden ölümden ve mezarlardan söz ediyorsun? Allah korusun!”

“Belki bugün yürüttüğümüz mücadelenin seyri içinde başıma bir şey gelebilir. Ve sanıyorum böyle bir şey olursa bu aile için ilk kez olmuş olacak!”

Sonraki yıllarda ailenin içinde ilişkiler düzelmedi. Tersine daha da kötüleşti. Aile mezarı ise bütün kavgaların odak noktasıydı. Aslında mezar her sürtüşmenin nedeniydi. Bu yıllarda üç ölüm yaşandı ama zamanlaması çok şansızdı.

Adonis 28 Mayıs 1977’de öldü. Pinelopi aniden, sürpriz bir biçimde ve karaciğer kanserinden 10 Nisan 1980’de öldü. Çok gençti, altmış beş yaşındaydı ve birkaç ay içinde kaybet-

tiler onu. Ancak aile mezarına gömemediler çünkü son gömme tarihinden üç yıl geçmeden mezarın açılması yasaktı. Daha kırk sekiz gün vardı sürenin tamamlanmasına. İlias yasaklamayı aşmak için uğraştı ama mezarlığın ilgili memurları direndiler. Aleksandros'un yorumuna göre direnmelerinin temel nedeni İlias'ın paraya kıyıp ilgililere bahşiş vermemiş olmasıydı. İlias ise Aleksandros'un memurları tehdit ettiğine ve yasaları çiğnemeleri durumunda onları ihbar edeceğini söylemiş olduğuna inanıyordu.

Böylece Pinelopi'yi geçici olarak aile mezarına yakın bir yere gömdüler ve süreler dolduğunda kemiklerinin mezardan çıkarılarak aile mezarlığına gömülmesine karar verdiler. Dolması gereken süreler iki taneydi. 28 Mayıs 1980'de aile mezarı açılabilirdi. Ama Pinelopi'nin geçici mezarının açılması için üç yıl beklemek gerekecekti. Yani kritik tarih 11 Nisan 1983'tü. Ama 2 Nisan 1983 tarihinde büyükanne İzmini öldü. Ölümü çok doğaldı. İzmini doksan üç yaşındaydı. Onu aile mezarına eşinin yanına gömdüler. Bu yüzden Pinelopi'nin kemiklerinin aile mezarına girmesi için bu kez aile mezarının açılış süresinin tamamlanması için yeniden üç yıl beklemek gerekiyordu.

İlias bütün bu gelişmelerin berisinde komplolar görüyordu. "Birkaç gün kalmıştı ve bana ikinci kez kazık attılar" diyordu. "Bir araya geldiler, bahaneler uyduruyorlar ve benim mezarı kullanmamı engelliyorlar. Mezarın benim adıma kayıtlı olduğunu unutuyorlar."

Ve Aleksandros ve Ahileas'a kararını bildirdi:

"Siz ne yapacaksınız bilemem, ama herhangi bir Balis ölünce bu kez Pinelopi Aslani'yi bekleyecek. Önce onun kemikleri aile mezarına girecek sonra başkaları! Başka bir gömme için izin vermeyeceğim."

Mezar yüzünden başka sorunlar da yaşanıyordu. O toprak parçası satın alınmıştı ama mezar olarak düzenlenme-

mişti. Hoş bir görünüşten yoksundu. Tek görünen, üzerinde iki ölünün adını taşıyan tahtadan bir haçtı. Herkes mermerden oluşacak bir mezardan söz ediyordu; mermerden bir sak-sısı, kandili ve tütsülüğü olan bir mezardan. Herkes aile mezarının ailenin itibarına uygun olması gerektiğinde hemfikir-di. Ekonomik sorun da yoktu. Kat karşılığı inşa edilen apart-man tamamlanmış ve Aleksandos ve Ahileas göreceli bir re-fah düzeyi elde etmişlerdi. Hem artık kira ödemiyorlardı hem de ikinci dairelerinden kira tahsil ediyorlardı.

Sorun parayı kimin vereceği-ydi. Aleksandros kendisinin za-ten mezarın satın alınması için para vermiş olduğunu söylü-yordu. Sıra başkalarında-ydı şimdi. Ahileas başka birinin adı-na kayıtlı bir mezar için para vermek istemediğini söylüyordu: “İlias mezarı bizim adımıza devretsin, o zaman ben de gereken parayı veririm” diyordu. İlias katkıda bulunabileceğini, ancak bunu ötekiler de katıldığı-nda yapacağını söylüyordu.

Bu anlaşmazlıklar birkaç yıl sürdü ve bundan dolayı me-zar da bir türlü düzenlenemedi. Daha kötüsü bu kararsızlık aile fertleri arasındaki gerginliğin sürmesine neden oldu. Ye-ni bir konu belirdiğinde, eski anlaşmazlıklar, şikâyetler, it-ham ve önyargılar su yüzüne çıktı. İki kardeş çocukluk yıl-larının sürtüşmelerini hatırladı. Yok, anne ve babaları ço-cuklarının birini sevip ötekini sevmedikleri; yok, birinin bu-nu fırsat bilip durumu çıkarına uygun istismar ettiği; yok, bi-rinin kafasından uydurduğu durumlara dayanarak sürekli kıskançlıklar sergilediği hep söylendi. İki kardeş birlik olup İlias’ın utanmadan mezara sahip çıktığını, bu adamın görgü-süz, cahil, yeni zengin, gösterişe düşkün, zeytinyağlı yemek-leri bile sıcak yiyen ve herkesle “sen”li konuşan biri oldu-ğu-nu söylüyorlardı. Ayrıca Ermeni kız kardeş ve Türk gelin ko-nusunda yaydığı dedikodular yüzünden Adonis’e inme inme-sine ve ölmesine neden olduğunu da iddia ediyorlardı. İlias ise, Balis ailesi içinde birilerinin Türkofon veya Ermeni ol-

duğunu, bir başkasının Türk'le evlenebilmek için Türkleştirmesini, pek çoğunun ise muhtemelen komünist ve ateist olduğunu yayıyordu.

Bunlar erkeklerin sürdürdüğü kavgalardı. Eşleri ise, yani İoli, Polikseni ve rahmetli Pinelopi ya eşlerinin yanında yer aldılar veya susup bu savaşın dışında kalmaya çalıştılar. Özellikle Polikseni, bir ihtimal hayatında çok acılar çektiğinden, bu söylenenleri pek ciddiye almadı. Arada itfaiyeci rolü de üstlendi, etrafı yatıştırmaya çalıştı. Sonunda ev kat karşılığı apartmana dönüşünce, İzmini'yi evinde misafir eden ve son yıllarında ona bakan da Polikseni oldu. Ve bu iki kadın birbirini teselli etmeye çalıştı: Aristos'un ölümü ve İzmini'nin yetim geçmişi konusunda.

Ailenin üçüncü kuşağı, yani İoli ve Ahileas'ın çocukları Kimon, İro ve Temos ile Pinelopi ve İlias'ın kızları Eva bir önceki kuşağın kavgalarında taraf olmadılar. Hatta Kimon aile mezarının düzenlenmesi konusunda yaşanan gerilimleri azaltmaya çalıştı. Mezar için gerekli parayı gönderdi. "Beni herhalde İstanbul'da gömecekler ama mademki böylesine istiyorsunuz ben de bari size yardımda bulunayım" dedi. Mezara hangi sırayla girileceği konusundaki kavgaları duyunca ironik bir yorumda bulundu: "Yunanistan'da insanlar sıraya girmiyor, örneğin otobüse itişerek giriyorlar, sıraya girenlere saygı da duymuyorlar, sonra da, en sonda da mezara giriş sırası kavgası ediyorlar" dedi.

İro ve Eva, yeni ülkelerine ve siyasi havasına entegre oldukları oranda İstanbulluların hallerinden mesafeli oldular. İro Pasok partisine katıldı, Eva ise düzen karşıtı küçük bir grup içinde faal oldu. Aile mezarıyla ilgilenmediler. Ayrıca gençler ve ölüm akıllarına gelmiyordu.

Bir bakıma kaybolanlar da vardı. Temos en sonunda gidip Amerika'ya yerleşti. Kübalı bir kadınla evlendi ve üç kızları oldu. Telefon ettiğinde, gidişinden beş yıl sonra olması-

na karşın, kardeşleri Kimon ve İro hayretler içinde kendini Yunanca ifade etmekte zorluk çektiğini duyuyorlardı. Şivesi ise Yunancayı ileri yaşta öğrenmiş bir Amerikalıyı andırıyordu. Avustralya'ya yerleşmiş olan Polikseni'nin kız kardeşi Polimnia, eşi Savas ve çocukları İakovos ve Maria 1992 yılından sonra Yunanistan'dan gönderilen mektuplara bir daha cevap vermediler.

Mezarlar: girişler ve çıkışlar, 1985 - 1991

“Zehirli dili çarptı ona!” dedi Polikseni İlias’ın ölümünü duyunca.

İlias, önce kendi eşi mezarından çıkarılıp kemikleri aile mezarına konmadan kimsenin o mezara girmesine izin vermeyeceğini ilan etmişti. Ama kendisi, seksen üç yaşında kalp sektesinden ölüverdi. Otuz sekiz yaşında yetim kalmış olan Eva babasının cenazesini üstlendi. Tabii aile mezarını kullanması olanaksızdı çünkü İzmini ancak iki buçuk yıl kalmıştı bu mezarda ve dolayısıyla mezar açılmazdı. Bu yüzden İlias, Pinelopi’ye yakın geçici bir mezara gömüldü.

“Nasıl bir ironi!” dedi Aleksandros Ahileas’a, yüzünde gizleyemediği bir sevinçle. “Mezar bunların adına satın alındı, biz içine girebiliyoruz ama onlar hâlâ bekliyorlar!”

Ahileas bu görüşe katıldı ama kardeşi gibi gülümsemedi.

“Gerçekten ironik bir durum” dedi. “Ama şimdi mezar miras yoluyla Eva’ya geçti ve bundan böyle bu konuyu onunla konuşmamız gerekecek. Niyeti nedir bilemiyorum. Ama bu kız, biliyorsun, biraz tuhaftır! Kiliseyle arası da iyi değil gibi. Biraz anarşisttir.”

Gerçekten Eva’yla mezar konusunda konuşmak imkânsızdı.

“Beni bu konu hiç ilgilendirmiyor. Mezarı ne isterseniz yapabilirsiniz. Ben nasıl olsa bedenimin yakılmasını ve külle-rimin denize atılmasını istiyorum. Ama Ege Denizi’ne değil. İonya Denizi’ni istiyorum. Ege! Ege! Bu Ege Denizi’ni milli-

yetçi bir fetişe dönüştürdüler! Ben milli tapınmalarla ve buna benzer merasimlerle ilgim olsun istemiyorum. Kaldı ki intihar etmiş olan Antik Ege (Egeas) adını duyunca içimi karamsarlık kaplıyor. Annemle babam ise bulundukları yerde rahattırlar. Birkaç metre ötede olmaları sorun değil. Bu konuda bir şikâyetleri olduğuna da inanmıyorum.”

“Ama birimiz ölürse? Ya bir sorun çıkarsa? Nereye gömüleceğiz?” diyordu Aleksandros ve Ahileas.

Sonunda Polikseni bu işi de üstlendi. Yeğeniyle konuştu ve sorunu çözdü. Mezar Balis’lerin adına geçti. Bu çözüm Eva’ya mantıklı ve haklı göründü. Mezarın Aleksandros’un parasıyla satın alındığını biliyordu. Ama başka bir şey daha vardı ve bunu teyzesine söyledi:

“Bizlerden tek ben kaldım. Ben kendi hesabıma bedenimi yaktıracağım. Oysa siz daha kalabalıksınız. Sen varsın, amcam Aleksandros, teyzem İoli, Ahileas ve bunların çocukları İro, Kimon, Temos. Mezarın sizin adınıza geçmesi daha anlamlıdır.”

“Ölümlerden söz etmeyelim şu an! Kendi hesabıma sana söz veriyorum anne ve babanın aile mezarına geçmelerini sağlayacağım” dedi Polikseni. “Zaten ablamın yanımda olmasını istiyorum. Öbürü, Polimnia herhalde Avustralya’da kalacak.”

Ancak mezarın el değiştirmesi büyük bir sorunla karşılaştı. Mezarların sahibinden başka birine satılması yasaklanmıştı. Ama bir çözüm sağlandı sonunda. Mezarlığın sorumlularıyla sözlü bir anlaşmaya varıldı, Eva mezarın sahipliğinden vazgeçti, mezar mezarlığın mülkü sayıldı ve Polikseni mezarı yeniden satın aldı; bu kez Balis adına. Gerekli parayı, artık kuşkusuz ailenin en zengini sayılan Kimon İstanbul’dan gönderdi. Bütün bu işlemlerde küçük bir kural ihlali vardı. Mezar talep listesindeki sıra ihlal edildi. Mezar ayrıcalıklı bir yerdeydi, çok eskiden, talebin az fiyatların düşük olduğu bir zamanda alındığı için ön taraflarda, Eva’nın

ifadesiyle söylendiğinde “lüks semt”teydi, şimdi ise bu mezarlara talep büyüktü. Belli bir “bahşişle” bu sorun da halledilmiş oldu ve mezarın ikinci satışı 1986 yılının başında, ilgililerin dediğine göre “idareten” tamamlandı.

Polikseni zamanın artık daha hızlı akıp gittiğini hissediyordu. Üç yıl içinde Ahileas, Aleksandros ve İoli öldüler. Ahileas 20 Kasım 1986 tarihinde yetmiş üç yaşında zatürreeden öldü. Aile mezarına son gömülen üç yıl önce 2 Nisan’da ölen İzmini olduğundan, Ahileas sorunsuz aile mezarına gömülebildi. Ama bu gömülme olayını fırsat bilen ve artık bütün mezar işlerini üstlenmiş olan Polikseni, kız kardeşi Pinelopi’nin kemiklerinin de geçici mezardan aile mezarına yerleştirilmesini sağladı.

Kiliseye uğradı ve kilisenin ruhani liderine her şeyin gerektiği gibi olması için ne yapması gerektiğini sordu. Zaten bütün hayatı boyunca her şeyi gerektiği gibi yapmaya çalışmıştı. Şimdi sona yaklaştığı bu günlerinde bu ilkeyi ihlal etmek istemedi. Neyin doğru olduğunu böylece öğrendi: Kilise kemiklerin mezardan çıkarılmasına “uyumuş akrabanın çıkarılması”⁸ demektedir. Bu ancak gömülme tarihinden üç yıl sonra yapılabilir. Sabah ayininden sonra bir papaz mezarın başında Teslis duasını okur. Eğer mezar mermer kaplı değil de yalnız topraksa, ki Pinelopi’nin geçici mezarı öyleydi, kazının sorumlusu kazmasıyla bir haç işaret çizer ve dikkatli bir biçimde kazmaya başlar. Bütün kemikleri toplar. Şarapla yıkar ve bir kutuya yerleştirir. Önce kafatasını yıkar. Bu hareket Âdem’in kafatasına dökülen İsa’nın kanının sembolüdür. Kemikler kutuyla birlikte mezara yerleştirilir. Akrabalar isterse kafatasını öpebilir. Bunun için papaz kafatasını beyaz bir örtüyle örter.

Polikseni bütün bu prosedürü izledi. Kafatasının öpülme-

sini gerekli görmedi ama bütün öteki ayrıntıların uygulanmasını istedi. Pinelopi'nin giysisi tam olarak çürümemişti; tanıdı onu Polikseni. Pointillé dediği benekli mavi iyi fistanıydı. Domna Samiu'nun Atina'nın Likavitos tepesinde verdiği bir konsere ikisi birlikte gittiklerinde bu fistanı giymişti. Güzel bir geceydi. Tepeden aşağıya yürürlerken biraz önce dinlemiş oldukları ama eskiden de bildikleri şarkıyı mırıldanıyorlardı:

Yedikule ve Tarabya, Tatavla ve Nihori
 Bu dört köy İstanbul'u süsler
 allahaısmarladık Meryem Ana, sohbet bitti
 Bir rüyaydı, unuttuk gitti⁹

O gün, yakın gelecekte yeniden birlikte çıkıp bu tür bir etkinliğe gitmeleri gerektiğinde anlaşılmışlardı. "Biz iki kardeş, tek başımıza" demişlerdi. Ama denk getiremediler. Şimdi, keşke çıksaydık diye düşündü Polikseni. Böylece Ahileas'ı gömerlerken kardeşinin kemikleri de mezara yerleştirildi. İro ve İstanbul'dan gelen Kimon cenazeye katıldı.

Bu kez Kimon Ajda'yla gelmedi, yanında kızı vardı. Büyükannesi İoli onu ilk kez görecekti. Anda, Türkçe de Ada adını takmışlardı. Hoş, uysal, tatlı, sekiz yaşında bir kızdı. İoli son yıllarda lösemiyle cebelleşiyordu. Kimon'a torununu görmek istediğini bildirmişti.

"Hiç Rumca konuşmuyor mu?"

"Hemen hemen hiç. Evde Türkçe konuşuyoruz."

"Rum kız arkadaşları yok mu?"

"Anneciğim, İstanbul çok değişti. Sizin zamanlarınızda-

9. Γεντί Κουλέ και Θαραπειά, Ταταύλα και Νιχώρι /
 αυτά τα τέσσερα χωριά `μορφαίνουνε την Πόλη /
 Έχει γεια Παναγιό τα μιλήσαμε /
 όνειρο ήταν τα λησμονήσαμε.

ki gibi değil artık. Sizin zamanlarda, siz ya hiç Türkçe konuşmazdınız ya da çok kötü konuşurdunuz Türkçeyi. Şimdi Rumlar çok iyi Türkçe konuşuyor ama Yunancayla sorunlar yaşıyorl. Anda dilimizi nasıl öğrensın? İstanbul'da o kadar az Rum kaldı ki!"

"Amerika'daki üç torunum da İngilizce ve İspanyolca konuşuyorlar" dedi İoli omuzlarını kaldırarak, "ne yapalım!" der gibi.

"Temos nasıl? Ne yapıyor?"

"İyidir. Amerika'ya gel, bizi ziyaret et, diyor. Bana uçak biletlerini de gönderecekmiş."

"Gidecek misin?"

"İstiyorum. Ama torunlarımla konuşamayacağım. Aklımda bu sorun var. Oysa Anda ile hiç olmazsa Türkçe konuşabiliyorum."

"Git, bence git. Bize de gel. Kalacak yerimiz var, ne zaman istersen. Ajda da sevinecek."

Ahileas'ın cenazesinden sonra İoli'nin dairesinde salonda oturmuşlardı. İro ve Polikseni Teyze de oradaydı. Ada televizyonda bir çocuk filmi izliyordu.

"İstanbul'da pek Rum kalmadığı için yalnızlık çekmiyor musun?" Bu soruyu, kız kardeşi İro sormuştu.

"Yalnızlık? Sanmıyorum" dedi Kimon biraz düşündükten sonra. "Ben çok büyük, milyonları olan bir kentte yaşıyorum."

"Ama yabancı bir ortamda."

"Sen kendi dünyana göre bakıyorsun benim durumuma!" dedi gülerek, "biz İstanbul'da on binlerce idik bir zamanlar. O zaman bir gettodaydık adeta; daha geniş çevremizle de pek ilişkili değildik. Bunun böyle olması bizden kaynaklanmıyordu, ama bu durum bizim işimize de geliyordu. Gelişmelerde bizim sorumluluğuz yoktu. Öylesine hoşla gidiyordu ki bu durum, Atina'ya geldiğimizde gettomuzu koruduk. Burada da

birbirimize kilitlendik bir cemaat kimliği içinde, İstanbul'un güzel yanlarını anlatıyoruz, çevremizin dedikodusunu yapıyoruz ve böylece hep kendimizi temize çıkarıyoruz. Orada bir gerekçemiz vardı; Türkler. Ama şimdi de risk almak istemiyoruz. Yine Rum kalmışız, çevremizle kaynaşmamak için. Neden bir türlü katılmadık, neden entegre olmadık daha geniş çevremize? Ne orada, ne burada?"

"Neden olmadık, diyorsun, ama demek istediğin 'neden olmadığınız'dır" dedi İro. "Şimdi bizi suçluyorsun."

"Ben bir gözlemimi söylüyorum."

"Ve 'entegre olmak' derken kastettiğin bu mu?" dedi İro Ada'yı göstererek.

"Ne demek istiyorsun?"

"Dilini konuşmıyor!"

İoli ve Polikseni sohbetin hoş olmayan bir yöne seyrettiğini gördüler. İro kardeşine karşı terbiyesizlik ettiğini hissetti. Kimon ise birden verecek bir cevap bulamadı. Birkaç saniye süren bir sessizlik oldu ve Ada, herkes birden sustuğundan dönüp onlara baktı. Bakışında ne oluyor, neden bana bakıyorsunuz sorusu vardı. İoli o an, hayatında görmüş olduğu en masum gözleri gördüğü duygusunu yaşadı. Ada'yı kucakına aldı ve birkaç kez öptü.

Konuyu değiştirmeye çalıştılar. Akşam yemeği olarak ne yiyeceklerini, sonraki iki günde Kimon ve Ada'nın Atina'da ne yapacaklarını ve ülkenin siyasi durumunu konuştular. Bir ara, bu kez Polikseni yeniden hassas bir soru sordu:

"Kimon, mutlu musun?"

"Ne demek istiyorsun teyzeciğim?"

"Ne bileyim? Mutlu! Ne demekse!"

"Yani?"

"Almış olduğun kararlarına pişman oldun mu örneğin?"

"Sen mutluluğu böyle mi ölçüyorsun, tartıyorsun?"

"Sen nasıl tartıyorsun?"

“Ben bu konuya böyle bakmıyorum.”

“Ya nasıl?”

“Belki mutluluk mutsuzluğun yokluğudur.”

“Bu kadar mı? Hayatta yapmış olduğun seçimlerin doğru muydu, yanlış mıydı diye kendine hiç sormadın mı?”

“Sanırım sormak istediğiniz, Ajda’yla evlenmekten pişman oldum mu? Bunu soruyorsunuz.” Bir süre düşündü ve devam etti. “Teyzeciğim, ben Ajda’yı sevdim. Mesele seçim meselesi değildi. Onsuz yaşayamazdım. Başka türlü davranamazdım. Bu yüzden alternatiflerim yoktu. Doğru yanlış, iyi kötü meselesi de yoktu. Ajda’yla birlikte olmasaydım mutsuz olacaktım Sizin için doğru olanı yapmış olacaktım, ama ben mutsuz olacaktım. Kuşkusuz öyle, en azından birkaç yıl için.”

Bir yıl sonra Polikseni eşi Aleksandros’u atardamar tıkanmasından, ondan bir yıl sonra da gelini İolı’yi lösemiden kaybetti. Öldüklerinde ikisi de yetmişini aşmıştı. Polikseni artık yalnız kalmıştı. Hem dairesinde yalnızdı hem de Atina’da. “Yakınları” aile mezarındaydı ya da oralarda yakınlarda geçici mezarlarda aile mezarına geçmek için bekliyorlardı.

Rüya, 1998

Polikseni ölümlere alışmıştı. Gömülmelere, mezardan çıkarıp yeniden başka bir mezara gömmelere de. Bunlara artık şaşırıyordu. Aile mezarını ziyaret etmek gerektiğinde hissettikleri ne üzüntü ne de acıydı. Bir zamanlar, çok gençken, Aristos'un mezarı aklına geldiğinde sarsılırdı; oysa şimdi kendi mezarına her pazar günü gidiyordu. Ancak çok yorgun hissettiğinde evden çıkmıyordu. 1998 yılında, seksen iki yaşında, gömme ve mezardan çıkarma işlerini bitirmişti. Son cenazenin, yani İoli'nin ölümünün üzerinden on yıl geçmişti ve biliyordu ki kendisi öldüğünde sorun yaşanmayacaktı. Doğrudan girecekti aile mezarına.

Mezarı kurtarmıştı! Bunu başarmıştı Polikseni! Mezarın sahipliği kendilerine, aileye geçmişti. Mermerlerin üzerine içinde bulunanların isimlerini de yazdırmıştı: Adonis, Pinelopi, İzmini, İlias, Ahileas, Aleksandros, İoli. Sıra, ölüm tarihlerine göreymi, “giriş” tarihine göre değildi. Kendi adını yazdırıp yazdırmama konusunda duraksadı. Şimdiden mi yazdırmalıydı? Sonra bunu kim yapacaktı? En normali sıranın kendisinde olmasıydı. Ama bundan nasıl emin olabilirdi. Onun önüne kim geçebilirdi? Gençler kalmıştı: Yeğenleri. Bu düşünce onu korkutuyordu. Ailenin bazı fertleri o kadar uzakta kalmıştı ki aslında hiç yok gibilerdi. Ve hiç kuşkusuz son evleri başka bir ülkede olacaktı. Aristos'la olduğu gibi; annesi ve babası gibi. Kardeşi Polimnia ve ailesi Avustralya'da kayıptı. Belki de ar-

tık yaşamıyorlardı. Temos Amerikalı olmuştu. Çocukları neden Nea Smirni'de gömülsünlerdi ki? Kimon "entegre" olmuştu ve herhalde İstanbul'da kalacaktı. Bir ara Aristos'un yanına gömülmeyi istemek geçti aklından. Sonra onu yanlış anlayacaklar diye çekindi. Gençler bu tür duyarlılıkları anlayamazlar. Onlar ebediyen yaşayacaklarını sanıyorlar.

Mezarın tek mirasçısı İro'ydu. Kısmen de Eva; onun da orada kalma hakkı saklıydı. İro ve Eva, 50'lerindeydi. Evlenmemişler ve çocukları da olmayacaktı. Belki evlat edinirlerdi. Bunlar mezara son girecek olanlar olabilirdi. Aile mezarı girişimi de böylece son bulacaktı. Adonis'in bir aile mezarına sahip olma fikri fena değildi ama pratikte devamı gelmeyecekti çünkü hayatta gelişmeler öngörüleliyordu. "Öngörülemez!" İşte budur özlü kelime diye düşünürdü arada Polikseni. Kafasında kurguladıklarından hiçbirini gerçekleştiremişti. Bazen büyük engeller çıkmıştı karşısına, birdenbire Heybeli'den çıkıp giden matmazel Lianopulu ile olduğu gibi ve piyano çalmayı öğrenememişti. Bazen de kendi yüzünden; örneğin evlenmekte acele etmiş olması.... Aristos'un ölümünü nasıl öngörebilirdi ki?

Hayatı nasıl da değişmişti! Şimdi acıyı bile yaşayamıyordu. Aristos'u kaybettiklerinde yasını eşiyile birlikte tutmuşlardı. Acıyı da, teselliği de bölüşmüşlerdi. Şimdi bütün yük kendi omuzlarındaydı. Bu yük neydi, tam olarak anlamıyordu. Belki artık bütün sorumluluğun kendisinde olması veya hayaletler gibi onu kovalayan ve rahatsız eden kendi yanlışları veya yıllar, yani yaşlanmış bedeni. Eskiden, yıllarca önce Heybeli'nin vapur iskelesine yakın kahvede plian sandalyede yapmış olduğu gibi yeniden biraz olsun uyumayı ne kadar isterdi.

Bu düşüncelerle uyumak üzere yatağına uzandı. "Yarın mezara gidip vazoya çiçek koyacağım" diye düşündü. Ama çok yorgun hissediyordu. Sonra gözünün önüne İstanbul'da bırakmış olduğu mezarlar geldi. Annesinin, babasının meza-

rına artık kimse çiçek koymayacaktı. Hasan her yılbaşında ona bir kart postalıyordu, yeni yıl dilekleriyle. Demek ki hâlâ bakıyordu Aristos'un mezarına.

Zorlukla varabildi aile mezarına.

Birden dışında kalmak istemediğini düşündü. Beklemenin ne anlamı olabilirdi ki? Son hedefine ve kendi insanlarına varınca rahat edecekti. Neden beklesin ki? Beklemekle hiçbir şey değişmeyecekti. Ve böylece birkaç adım attı, yıllarca atmaya cesaret edemediği adımlardı bunlar. Uyku tutmadığı geceler, gece yarısından sonra televizyonda izlediği korku filmlerinde olduğu gibi, mezarın mermerinin içinden bir gölge gibi geçip mezara girdi. Şüphe ettiği gibi, gerçekten içerisi zifiri karanlıktı. Şaştı, ne yapması gerektiğini bilemedi. Ama bir süre sonra, gözleri karanlığa alıştığında ve gözbebekleri iyice açıldığında ışıldayan küçücük bir delik gördü. Ama başka bir ihtimal daha vardı. Ufak delik dediği belki de çok uzaklarda bulunan kocaman bir kapı da olabilirdi. "Belki uzakta olduğu için küçük delik gibi görünüyor" diye düşündü ve o yöne doğru yürüdü. Çok dikkatli yürümesi gerekiyordu, çünkü etraf kapkaranlıktı. "İster misin tam karanlık, Tanrı'yla ilgili bir durum olsun?" Sonra yürüdükçe deliğin genişlediğini fark etti. Sonunda o delik kocaman bir geçiş oldu.

Kocaman bir salona girdi. Işıl ışıl, kocaman bir yere. Daire şeklindeydi. Pek eşyası olmayan, birkaç iskemle dışında ama pek çok avizesi olan bir yer, çepeçevre mermerlerle çevrili. Girişte gülümseyerek Adonis ve İlias duruyordu. Ortak kurucular veya ortak yöneticiler gibi.

"Hoş geldin" dediler Polikseni'ye.

Biraz ileride Aleksandros duruyordu. Polikseni'ye dikkat etmez gibi göründü. Ama ilgisizlikten değildi bu, daha çok varlığını çok doğal saydığı için. Tanımadığı biriyle konuşuyordu. Etrafta bir hareketlilik, kalabalık ve uğultu vardı.

“Yabancılar da mı var burada?” diye sordu Polikseni.

“Geçicidirler, burada kalmıyorlar” dedi İlias.

“Farklı bekliyordum burayı.”

“Nasıl yani?”

“Farklı; en azından bizim dünyamıza benzemeyecek diydum.”

“Bizim dünya? Neresidir ‘bizim’ dünyamız?”

Adonis lafa karıştı, “Yanılıyorsun! Bizim eski dünyamıza hiç benzemiyor burası. Bizim dünyamız feci kötüydü! Burada en başta sınıf farkı yok. Burası sınıfsız bir toplumdur, Lenin’in de diyeceği gibi.”

“İşte rüyası nihayet gerçekleşti!” Bunu söyleyen İzmini idi. Sesinde bir neşe seziliyordu en ufak bir alay veya ironi söz konusu değildi.

“Ben biliyordum ve hep söylüyordum” dedi İlias, “Lenin’in söyledikleri ancak öbür dünyada gerçekleşir.”

Hep beraber kahkahalarla güldüler ve bu Polikseni’ye tuhaf göründü. Bu tür laf atmalar eski dünyalarında büyük çatışmalara neden olurdu, diye düşündü. İzmini şaşkınlığını anladı.

“Burada artık kavga etmiyoruz. İnsanlar burada olgunlaşıyor. Herkes kendi farklı görüşünü savunuyor ama buna saygı duyuluyor.”

“Olacak şey değil!” dedi Polikseni, “Böylesine müthiş bir değişiklik! Peki, nasıl sağlandı bu mucize?”

“Gerçekten mucizedir. Ama başka mucizeler de var. Dikkat ettinse burada herkes istediği yaşta olabiliyor.”

“Aaa, evet! Gerçekten öyle. Ben de tuhaf bir şey var diydum, ne olduğunu kavrayamıyordum! Siz hangi yaştasınız?”

“Ben otuz yaşlarımda olmayı seçtim. Ama benimle ‘siz’li konuştuğuna göre eminim beni doksan yaşında görüyorsun, öyle değil mi?”

“Gerçekten öyle, sizi öyle görüyorum.”

“Mucize tam da burada. Herkes istediği yaşta olabiliyor ama aynı zamanda her birimiz de karşısındakini istediği yaşta görebiliyor. Bu konuda tam bir özgürlük var! Bu yüzden her birimizin pek çok yaşı var. Her insanın istediği gibi.”

“Her insanın ihtiyaçlarına göre...”

“...Lenin’in de dediği gibi.”

Adonis’in başlattığı cümleyi İlias ve Aleksandros yüksek sesle tamamladılar ve herkes yeniden güldü.

“Bir şey sormak istiyorum” dedi Polikseni kaynanası İzmini’ye. “Katolik, Ermeni, Gregoryen ve Türkofon kökeniniz dışında başka itiraf edeceğiniz ne tür sırlarınız var?”

“Burada yenisin, bundan dolayı bu tür sorular soruyorsun. Buraya uyum sağlayınca artık böyle düşünmeyeceksin.”

“Nasıl düşüneceğim?”

“Burada bizim sırlarımız yok! Gerek yok sırlara.”

O an Polikseni, güzel bir kızla konuşan, yirmi yaşlarında çok güzel bir delikanlı gördü. O güne dek görmüş olduğu en güzel çiftti. Birbirlerine âşık görünüyorlardı. Birini hatırlatıyordu genç erkek. Belki Hasan’ı. İzmini’ye sordu:

“Farklı dinden insanlar var mı burada?”

“Burada dinler pek geçerli değil çünkü burada ölümün bir anlamı yok.”

“Yani Müslümanlar da geliyor mu buraya?”

“Bütün kimlikler geliyor, ama tek bir tane biçiminde.”

“Ne demek bu!”

“Burada kimliklerin eşitliği geçerli. Hepsine izin var eşit olarak. Bu yüzden de sonunda hepsi bir oluyor, bir tek oluyor.”

Polikseni bunu anlamadı. Bu konu da onu pek ilgilendirmedi. Onun dikkati o iki âşık gence odaklanmıştı. Sonunda anladı. Aristos idi. Ve âşıktı. Buna çok sevindi Polikseni. Onlarla konuşmadı. O an her ikisinin de istediği, yalnız başlarına kalmaktı.

“Kimim ben?”

Kim soruyor diye bakmak için döndüğünde tanımadığı bir kadın gördü.

“Ben Ani’yim. İzmini’nin kardeşi, Aleksandros’un annesinin kız kardeşi. Burada artık kuşklar son buluyor. Adonis bile kardeş olduğumuzu kabul etti. Başka bir şey de yapamazdı zaten. Burada herkes ne olmak istiyorsa odur.”

İzmini yanlarına geldi ve kardeşine sarıldı.

“Başka mezarlarda olması gerekenler buraya nasıl geliyorlar?” diye sordu Polikseni.

“Yalnız komşu mezarlardan değil, çok uzak mezarlardan da gelebiliyorlar. Bütün dünyadan. Burası yeryüzü gibi değildir. Sınırlar yoktur. Hareketlilik suların ve akımların aracılığıyla sağlanıyor.”

“Öyle ise Nuriye’yi de görebilirim, öyle mi?”

“Tabii.”

“Kayıp kız kardeşim Polimnia’yı da mı?”

“Evet, eğer toprak altındaysa.”

Bunca yıl sonra onu hatırlayamayacağını düşündü. Son yıllarda ondan bir fotoğrafını bile almamıştı. İki kız kardeş birbirinden tam kopmuştu, biri Avustralya’da kayıplara karışmıştı. Polimniya da şimdi küçük kardeşini tanıyamayacaktı, o da çok yaşlanmış olmalıydı. Sonra İzmini’nin dediklerini hatırladı: Burada insanları istediğimiz yaşta görebiliyoruz. Kız kardeşini etrafta göremediğime göre herhalde hâlâ hayattaydı. “Yukarıda” olduğu zamanlarda onu daha ısrarlı bir biçimde aramamış olmasına pişman oldu.

Polikseni biraz ötede, genç haliyle Terpsihori’yi gördü; yanında da Zaharias vardı. Enginar temizliyordu.

“Neden yapıyor bunu?”

“Hoşuna gittiği için.”

“Ben piyano çalmak istiyorum, yapabilir miyim?”

“Tabii!”

O an, tam arkasında birinin ona baktığını hissetti. Bakı-

şı ensesine değmişti. Dönünce Ali'yi gördü. Heybeli'de o güzel bahar gününde olduğu gibiydi. Ve gülümsüyordu. Farklı olan buydu. Ali genellikle somurtkan olurdu. Şimdi neşeliydi.

"Ama gitar sesleri duyuyorum" dedi Polikseni.

"O bildiğin Yahudilerdir, ada vapurlarında gitar çalıp İspanyolca şarkılar söyleyenler."

"Onlar da mı burada?"

"Geçicidirler. Aslında bizim için geldiler, tek bugünlük, bizim için son bir şarkı söylemek üzere."

"Her ikisi de mi?"

"Her ikisi de. Onlar da hep birlikte olacaklar bundan böyle."

Güleç ve dostane hareketlerle ortaya çıktılar, eskiden olduğu gibi. Aynen eskiden oldukları gibiydiler. Yalnız genç olanın başında sombrero yoktu.

"Bir tek şapkamız vardı, onundu ve ona iade etmem gerekiyordu" dedi genç olanı tatlı bir gülümsemeyle. "Şimdi de bu kez size daha neşeli bir şarkı söyleyeceğiz, Los Piconeros'u."

"Burada da aynı işi mi yapıyorsunuz?" diye sordu Polikseni.

"Artık şarkı satmıyoruz, hediye ediyoruz" dedi genç olanı. "Şimdi hoşumuza gittiği için şarkı söylüyoruz. Sanat için sanat derlerdi ya, işte öyle! Ve gülümsememiz de gerçektir artık, profesyonel değil."

Ya viene el dia, ya viene, mare /

Alumbrado sus claras los olivares. /

Ay, que me diga que si, ay que me diga que no.

Como no lo ha querido ninguna

Lo quire yo...

dizelerini söylerlerken Polikseni Ali'ye sordu:

"Ne diyorlar biliyor musun?"

"Tabii biliyorum. Ya sen?"

"Ben de."

“Ama sen İspanyolca bilmiyordun.”

“Bu şarkıyı çok sevmiştim ve ne dediğini öğrenmiştim.”

“Ne diyor, söyle bakalım!”

“Ama sen biliyorsun ne dediğini” dedi Polikseni gülerek.

“Senden duymak istiyorum, senin dudaklarından.”

“Şöyle diyor: ‘Gün doğmakta, ışınlar zeytinliklerin üzerinde. Evet de hayır da demiş olsan, hiç kimse onu, yani seni, benim kadar sevmeydi.’ Bunu söylüyor şarkı ve bunu sana söylediğime çok sevindim.”

Polikseni doğru olanı yapmayı düşündü yani yapmak istediğini yapmayı. Eskiden olduğu gibi “gerekli” olanı değil! Ali’nin elini tuttu. O da elini avcunda sıktı.

Bu ikilemi ilk kez dile getiren ve aklına takılmasına neden olan Kimon’dur. “Sizin için, ben sevmiş olduğum kadınla evlenmemiş olsaydım doğru olanı yapmış ama aynı zamanda mutsuz da olacaktım” demişti. Kuşkusuz Kimon doğru olanı yapmıştı ve şimdi Ajda ve küçük kızıyla yaşıyor. ‘Gerekli’ olan, ötekiler için doğru olandır. Bizim için doğru olan istediklerimizdir; tercihlerimiz, bize sevinç ve mutluluk verendir.

“Evet!” dedi Ali’ye, öyle birden.

Ali hiç şaşırmadı. Cevabından peşin emindi zaten. Rumca konuşuyorlardı ve Ali’nin Rumcası çok iyiydi, doğrudu.

“Bir zamanlar bir hata yapmış olmam sorun değil, değil mi?”

“Hayır Ali, senin söylediğin doğrudu. Ben yanlış duydum. Önemli olan niyetti.”

“Ama çok geciktin.”

“Olsun da geç olsun, öyle değil mi?” dedi Polikseni cilveli bir edayla.

“Doğru.”

Polikseni hiçbir zaman bu kadar iyi hissetmemişti. Yeniden gençti, hayat dolu, kaygılardan uzak ve yanında Ali vardı. Onlara kimse dikkat etmiyordu.

“Nasıl da değışti Heybeli, hiç kimse bize tuhaf bakmıyor, ne yaptığımız onları ilgilendirmiyor.”

“Evet değışti” dedi Ali, “ama biz değıştiğimiz için. O zaman da söylemiştim sana, biz değışirsek onlar da farklı olacaktı.”

“Bunu bana söylediğini hatırlamıyorum.”

“Nasıl olur? Piyer Loti’ye gittiğimizde, tepeye çıktığımızda söylemiştim.”

“Yani rüya değil miydi o? Biz gerçekten o gün oraya gittik mi?”

“Tabii ki gittik. Hem de çok güzel bir gün geçirdik.”

“Hatırlıyorum. Ama emin olamıyordum. Peki, kahvedeki karşılaşmamız, vapur iskelesine yakın yerde... o da gerçekleşti mi yoksa hayal miydi?”

“Hatırlıyorsun, değil mi?”

“Bütün ayrıntılarıyla.”

“O zaman demek ki gerçekten oldu bunlar.”

“Ben ise, belki rüyadır diyordum.”

“Nedir rüya dediğin?”

“Hatırladığımız ama yaşamadığımız.”

“Yaşadığımız ama hatırlamadığımız olmasın? Değeri olmadığı için hatırlamadığımız.”

İkisi de güldü bu laflarına. Birbirlerine sarıldılar ve Polikseni öpüştüklerini hisseder gibi oldu. Emin olamıyordu çünkü bu deneyimi ilk kez yaşıyordu. Ama fevkalade güzeldi.

“Ali, sen bizim küçük filozofumuz Kimon’u da geçtin. Abuk sabuk şeyler söylüyorsun! Rüya rüyadır, hayat da... bütünüyle farklı bir şey.”

“Tamam, tamam” dedi o, “öyle diyelim, birbirinden farklı şeyler bunlar.”

Ama Polikseni’nin içini bir şeyler kemiriyordu. Bir rüya yaşıyor olmasın! Birden uyanabilir ve her şey kaybolabilir miydi? Yeniden bomboş bir evde, yalnız, Ali’den uzak, kavgalı olduğu akrabaları gömerek ve mezarlardan yeniden çıkararak

yaşamaya devam edebilir miydi? Hayatta olduğundan emin olmak için kendini çimdikledi. Evet, hâlâ canlıydı. Demek ki rüya görmüyordu. Ama rüya da olsa artık ne fark ederdi ki. Güzeldi, her şey güzeldi. Öyle veya böyle, devamı bu biçimde olsun istiyordu. Hiçbir şey değişmesin. Muhteşemdi.

“Burada kalmalıyım” diye düşündü. “Doğrusu budur!”

Rüya veya değil; uyanmamaya karar verdi. Ve öyle de yaptı.

DK
**Doğan
Kitap**